

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

HADİSLERDE KADIN VE FITRAT

Aysun KÖK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
KASIM - 2019**

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI**

HADİSLERDE KADIN VE FITRAT

DANIŞMAN : Dr. Öğr. Üyesi Fahri HOŞAB
JÜRİ : Doç. Dr. Necmettin ŞEKER
JÜRİ : Dr. Öğr. Üyesi Rıdvan YARBA

Aysun KÖK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
KASIM - 2019**

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

HADİSLERDE KADIN VE FITRAT

Aysun KÖK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kod No:

Bu Tez 05/ 11/ 2019 Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından

Oy Birliği ile Kabul Edilmiştir.

Dr. Öğrt. Üyesi Fahri HOŞAB

BAŞKAN

Doç. Dr. Necmettin ŞEKER

ÜYE

Dr. Öğrt. Üyesi Rıdvan YARBA

ÜYE

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Ahmet EYİCİL

Enstitü Müdürü

Bu çalışma.....tarafından desteklenmiştir.

Proje No,.....

Not, Bu tez ve projede kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HADİSLERDE KADIN VE FITRAT

Aysun KÖK

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Fahri HOŞAB
Yıl : 2019, Sayfa, 64+V
Jüri : Dr. Öğr. Üyesi Fahri HOŞAB (Başkan)
: Doç. Dr. Necmettin ŞEKER (Üye)
: Dr. Öğr. Üyesi Rıdvan YARBA (Üye)

Yüce Yaratıcı insanları kadın ve erkek olarak iki farklı cins hâlinde yaratmıştır. Her iki cinsin fitratında ortak yönler olduğu gibi farklılıklarda vardır. İlahi irade, bu fitrat farklılıklarına hikmetler ve vazifeler yüklemiştir. İnsan fitratını gözetmek, fitrata yüklenen hikmet ve vazifelerin neticesini elde etmek açısından önemlidir.

Yüce Yaratıcı, kadın fitratında da bazı farklılıkları irade etmiş ve bu farklılıklara vazifeler yüklemiştir. Kadın, yaratılış olarak hassas, nahif, zarif ve lâtif bir varlıktır. Kadının toplumdaki istihdamında ve beşeri münasebetlerde fitratının gözetilmesi ve buna uygun muameleler geliştirilmesi, sosyal huzur ve günlük hayattaki verimlilik açısından önemlidir.

Kadın, toplumda fitrat kaynaklı birtakım roller üstlenmekte ve sıfatlar edinmektedir. Kadının fitratına uygun bir hayat tarzını tercih etmesi ve muhatapları olan fertlerin onun fitratına uygun muamelesi, sosyal hayata katkısını arttıracaktır.

İslâm öncesi dönemde kadın, çoğunlukla fitratına uygun bir muamele ve değer görmemiştir. İslâm'ın tebliğiyle kadının değeri ve fitrî rolü ortaya çıkmış ve bu Müslüman toplumda kabul görmüştür. İslâm'ın mübelliği olan Hz. Peygamber de, muhatap kitlelerinden kadınlara erkek muhataplarıyla aynı değeri vermiş ve onları hidayete davet etmiştir. Kadınlara her zaman iyi muameleyi esas alan Allah'ın elçisi, ashabına da bunu telkin etmiş ve onlara kadınların fitratlarına uygun davranmayı ders vermiştir.

Bu araştırmada Hz. Peygamber'in hadislerinde kadının yeri ve fitratı ilgili rivayetler ve tahlillerle ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Fitrat, Kadın, Peygamber

**DEPARTMENT OF BASIC ISLAMIC SCIENCES
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM UNIVERSITY**

ABSTRACT

MATHESES

WOMEN AND INNATE IN HADITHS

Aysun KÖK

Supervisor : Asst. Prof. Dr. Fahri HOŞAB
Year : 2019, Pages: 64+V
Jury : Asst. Prof. Dr. Fahri HOŞAB (Chairperson)
: Assoc. Prof. Dr. Necmettin ŞEKER (Member)
: Asst. Prof. Dr. Rıdvan YARBA (Member)

The Almighty Creator has created the human beings in two genders as women and men. As well as they have common features in their displosures, they also have differences. The providence has attributed some hidden causes and missions to these displosures. To supervise the human displosure is important in terms of getting the results of the hidden causes and the missions attributed to the displosure.

The almighty creator has ordained some differences in the women displosure and attributed some missions to these differences. Woman is a sensitive, naïve, graceful and pleasant creature. During the employment of the women and in their human relations, supervising the displosure of the woman and to improving the treatments according to this are important in terms of social tranquility and productivity in daily life.

The woman plays some roles in the society based on her displosure and she has some attributions. Her preference of life congenial with her displosure and treatment of the people according to her displosure will increase her contribution to social life.

In the pre-Islamic period, the women hadn't seen a treatment and value expedient to their displosure. With the announcement of Islam, the value and her displosure role has risen and this has been approved in the Muslim society. Moreover, the Prophet Mohammad, who is the announcer of Islam, valued the woman equally with the men and he invited the woman to the true path. The Prophet Mohammad, who always based on well treatment to the women, suggested this to his companions, too. And he taught them to treat the women according to their displosure.

In this study, the place and the displosure of the woman in Prophet Mohammad's deeds have been tried to reveal with relevant rumors and assays.

Key words: Hadiths, Displosure, Woman, Propet

ÖN SÖZ

Kadın, insanlığın varoluşundan beri içinde bulunduğu toplumun insan anlayışına, kültürel yapısına ve dinî inançlarına göre farklı değerlendirme ve muamelelere maruz kalmıştır. Allah (cc), Kur'an'da beyan ettiği üzere kadın ve erkeği kendisine kulluk etsin diye yaratmış, herkesin kazandığının kendisine ait olduğunu; üstünlüğün ancak takva ile olabileceğini beyan etmiştir. Hz. Peygamber'in (sav) belirttiği gibi kadın ve erkek birbirindendir ve biri diğerini tamamlamaktadır. İnsan olarak ne kadın erkekten, ne de erkek kadından üstündür. İnsaniyet itibarıyla eşit olan kadın ve erkek, toplumsal sorumlulukları ve yüklendiği görevlerine yönelik olarak Yüce Yaratıcı tarafından bazı fitrat farklılıklarına sahip yaratılmışlardır. Kadın fitratını sağlıklı değerlendirmeyen ve fitratını göz önüne almayan toplumlar, onu erkekten daha az değerli veya ikinci sınıf bir varlık olarak görmüşlerdir.

Kadının şahsiyeti ve sosyal konumuyla ilgili problemler, tarihin ilk dönemlerinden günümüze kadar hep var olagelmıştır. Aslında kadın ve erkek, eşitlik yarışından çıkartılıp fitrat merkezli değerlendirildiğinde kadın ve erkeğin statüsü ve rollerine dair dünden bugüne süregelen birçok problem kendiliğinden çözülecektir. Bu çözümün yolunu açacak en önemli kaynaklar da şüphesiz fitrat dini olan İslâm'ın kitabı Kur'an ve onun tefsir ve tatbiki olan Allah Resûlü'nün (sav) hadisleri ve sünnetleridir.

Kadın ve fitrat konusu farklı disiplinler tarafından müstakil çalışılmış olmasına rağmen, kadın fitratını hadis ve sünnet perspektifinden ele alan müstakil ve geniş bir araştırma mevcut değildir. Bu araştırma kadın fitratının anlaşılması ve bu anlayışın yerleşmesi idealine katkı sunmayı hedeflemektedir.

Hadis ve sünnet açısından kadın ve fitratını incelemeye çalışacağımız bu araştırmada, birinci bölümde "kadın" ve "fitrat" kavramlarının lügat ve terim anlamları açıklanmıştır. İkinci bölümde, İslâmiyet öncesi dönemde ilahî ve ilahî olmayan dinlerin kadına bakış incelenmiştir. İslâm'ın kadına verdiği değer ve hakların daha iyi anlaşılabilmesi için Cahiliye döneminde kadınların durumu ele alınmış, daha sonra Kur'an'ın kadına bakışı ve beyan ettiği haklardan genel olarak bahsedilmiştir.

Allah'ın bizden kendisini örnek almamızı istediği, yüce ahlâk ile donanmış Hz. Peygamber'in kadınlara dair yaklaşımlarının ele alındığı üçüncü bölümde, kadının; bir insan, bir eş, bir anne ve bir hak sahibi olarak konumunu anlatan hadisler değerlendirilmiştir. Dördüncü bölümde, Hz. Peygamber'in eşlerine karşı davranışları, kızlarına karşı tutumu, mü'min olan ve olmayan kadınlara karşı muâşeretine ilişkin hadisler ele alınmış, ayrıca kadınlara muameleyle dair erkeklere tavsiyeleri incelenmiştir. Beşinci bölümde ise kadının fitrî özellikleri, hadisler ve bunların şerhi mahiyetindeki bilimsel psikolojik tahliller çerçevesinde ele alınmıştır. Bu bölümde, kadının biyolojik farklılıkları, cinsiyetinden kaynaklı nitelikler ve bunlarla alakalı uygulamaların nasıl olması gerektiği, kadın bedeninin mahremiyeti ve bu yönüyle dikkat edilmesi gereken hususlar, kadının fitrî meyilleri ve fitratını gözetmeye dair Hz. Peygamber'in beyan ve tavsiyeleri yer almıştır.

Bu tezin hazırlanma safhasında bilgi ve birikimlerini bizden esirgemeyen saygıdeğer hocam Dr. Öğr. Üyesi Fahri HOŞAB'a, engin sabrı ve özverisi ile her zaman bana destek olan sevgili eşim Adem KÖK'e, her hâl ve şartta yanımda bulunan sevgili aileme ve bu süreçte kendilerine yeterince zaman ayıramadığım sevgili kızlarıma teşekkür ederim.

Aysun KÖK

Kahramanmaraş-2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
ÖNSÖZ	III
İÇİNDEKİLER	IV
KISALTMALAR	V
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	1
1.3. Araştırmanın Kapsamı	1
1.4. Araştırmanın Metodu	2
1.5. Araştırmanın Kaynakları	2
1.6. Araştırmanın Temel İstilahları	2
1.6.1. Kadın	2
1.6.2. Fıtrat	3
2. İSLÂM ÖNCESİ DÖNEMDE KADIN	6
2.1. Semavî Olmayan Dinlerde Kadın	6
2.2. Semavî Dinlerde Kadın	7
2.2.1. Yahudilikte Kadın	7
2.2.2. Hristiyanlıkta Kadın	8
2.3. Cahiliyye Devrinde Kadın	9
3. KUR'ÂN VE HADİSLERDE KADIN	11
3.1. Kur'ân'da Kadın	11
3.2. Hadislerde Kadın	12
3.2.1. Kadının Şahsiyeti	13
3.2.2. Eş Olarak Kadın	19
3.2.3. Anne Olarak Kadın	21
3.2.4. Hukukî Açıdan Kadın	24
4. NEBEVÎ MUAŞERET VE KADIN	26
4.1. Hz. Peygamber'in Hanımlarıyla Muâşereti	26
4.2. Hz. Peygamber'in Kızlarıyla Muâşereti	30
4.3. Hz. Peygamber'in Mü'min Kadınlarla Muâşereti	33
4.3.1. Akraba Mü'min Kadınlarla Muâşereti	33
4.3.2. Akrabaları Dışında Mü'min Kadınlarla Muâşereti	35
4.4. Hz. Peygamber'in Mü'min Olmayan Kadınlarla Muâşereti	38
4.5. Hz. Peygamber'in Kadınlarla Muâşerette Erkeklere Tavsiyeleri	38
5. HADİSLERDE KADIN FITRATI	42
5.1. Hadislerde Fıtrat	42
5.2. Kadın ve Erkek Arasında Fitrî Farklılıklar	43
5.3. Kadın Biyolojisi	45
5.4. Kadın Cinsiyeti	47
5.5. Kadın Bedeni	49
5.6. Kadın Psikolojisi	52
5.7. Kadın Fıtratını Gözetmeye Dair Hadisler	57
SONUÇ	58
KAYNAKÇA	60
ÖZ GEÇMİŞ	64

KISALTMALAR

a.g.e	: Adı geçen eser
Bkz./bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
cc	: Celle Celaluhu
ev.	: Çeviren
dğr.	: Diğrerleri
Ed.	: Editör
h.	: Hadis
Hz.	: Hazreti
md.	: Maddesi
ö.	: Ölümü
s.	: Sayfa
sav	: Sallallâhu Aleyhi Vessellem
sy.	: Sayı
tsh.	: Tashih Eden
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğrerleri
r.a.	: Radiyallahu anh/anha

1. GİRİŞ

Bu kısımda araştırmanın konusu, amacı, kapsamı, metodu ve kaynakları hakkında kısaca bilgi verildikten sonra çalışmamızın temel kavramları olan “kadın” ve “fitrat” kelimeleri ele alınacaktır.

1.1. Araştırmanın Konusu

Araştırmanın konusu, insan nev'inin iki cinsinden biri olan kadın ve onun fitratıdır. Kadın, erkek cinsiyle insan vasfı ve fitrat açısından ortak özellikler taşımanın yanında fitrî farklılıkları da sahiptir. Erkek ve kadının ayrı cinsler olarak tanımlanmasına sebep olan aralarındaki fitrat farklılıklarıdır.

Yukarıdaki tespitten hareketle hadisler açısından araştırmada kadın cinsi ve onun kendine has fitratının tahlili konu edilmiştir. Araştırmanın seyri içerisinde hadisler ve nebevî şemail perspektifinden kadın cinsinin yaratılış açısından ve sosyolojik açıdan değeri ve kadınlara muamele ve onlarla muaşeretinde fitratlarının göz önünde bulundurulması hususları ayrıntılı olarak yer almıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırma, insan nev'i ve toplum açısından önemli bir yere sahip olan kadın cinsinin hadisler perspektifinden fitrî farklılıklarının tespiti ve sosyal hayatta kadınlarla muaşeretinde ve hayata dair vazifelerindeki istihdamlarında bu yaratılış gerçeğine uygun hareket edilmesinin gereği ve zaruretine dair tespitler ve bunlara dayalı teklifler ortaya koymayı amaçlamaktadır. Zira fitrî olmayan her muamele ve icraat, varlığın Yüce Yaratıcı tarafından teşkil edilen tabiatına, işleyişine ve akışına dair uyumsuzluk veya aykırılıklar barındırdığından insan fertlerinde ve toplumunda da birtakım problemleri ve bunların sebebiyet vereceği fizikî, psikolojik, sosyolojik vs. olumsuzlukları beraberinde getirmektedir. Fitrat dini olan İslâm'ın ilk ve rehber mübelliği olan, Allah'ın elçisi Hz. Muhammed'in (sav) her konuda olduğu gibi kadın ve fitratı hususundaki beyan ve uygulamaları, yukarıda zikri geçen müşkillerin halline ciddi katkılar sunacaktır.

1.3. Araştırmanın Kapsamı

Araştırma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde tezimiz hakkında bilgi verildikten sonra çalışmamızın esasını teşkil eden kavramlar açıklanmıştır. İkinci bölümde İslâm öncesi dönemde kadına bakışın nasıl olduğu üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde Kur'an ve hadislerde kadın konusu ele alınmıştır. Dördüncü bölümde Hz. Peygamber'in eşleri, kızları, akrabası veya akrabası olmayan kadınlarla muaşereti değerlendirilmiştir. Ayrıca Resûlullah'ın kadınlarla yaşadığı muaşeret neticesinde erkeklere yaptığı tavsiyelere temas edilmiştir. Beşinci bölümde ise fitrat bağlamında kadının biyolojik, psikolojik, beden ve cinsiyet özelliklerinden bahsedilmiş ve kadın ile erkek arasındaki fitrî farklılıklara değinilmiştir. Bu konular hadislerin bütünlüğü çerçevesinde ele alınmış, istifade edilen rivayetler sıhhat açısından değerlendirmeye tabi tutulmamıştır.

1.4. Araştırmanın Metodu

Araştırma konusu bir hadis çalışması olduğundan başlık ve alt başlıklarla ilgili rivayetler, başta *Kütübü Sitte* olmak üzere hadis kaynaklarından tespit edilerek derlenmiş ve değerlendirilmiştir. Gerekli görülen yerlerde Kur'an ayetlerinden de istifade edilmiştir. Konuların tahlilinde bazen günümüz araştırmacılarının çalışmalarından da faydalanılmıştır. Konunun akışı içerisinde zaman zaman kendi değerlendirmelerime de yer verilmiş ve bazı önerilerde bulunulmuştur.

1.5. Araştırmanın Kaynakları

Araştırmanın temel kaynaklarını hadis kaynaklarından Buhârî'nin (v. 256/870) *el-Câmi'u's-Sahîh*'i, Müslim'in (v. 261/875) *el-Câmi'u's-Sahîh*'i, Mâlik b. Enes'in (v. 179/795) *el-Muvatta'sı*, Tirmizî'nin (v. 279/892) *es-Sunen*'i, Nesâî'nin (v. 303/915) *es-Sunen*'i, Ebû Dâvûd'un (v. 275/889) *es-Sunen*'i, İbn Mâce'nin (v. 273/887) *es-Sunen*'i, Ahmed b. Hanbel'in (v. 241/855) *el-Musned*'i ve Dârimî'nin (v. 255/879) *es-Sunen*'i ve *Kur'an-ı Kerim* oluşturmaktadır.

Araştırmada ayrıca sözlükler, tefsirler ve bazı günümüz araştırmacılarının eserlerinden de faydalanılmıştır.

1.6. Araştırmanın Temel İstılahları

Araştırmanın temel kavramlarını “kadın” ve “fitrat” oluşturmaktadır. Bu bölümde kadın ve fitrat kelimeleri kavramsal olarak değerlendirilecektir.

1.6.1. Kadın

“Kadın” eski Türkçe kelimelerden biridir. Orhun Yazıtları ve Divanu Lugati't-Türk'te kelime “katun/hatun” şeklinde geçmektedir. Dolayısıyla “kadın”, “hatun” sözcüğünün zaman içerisinde değişime uğramış hâlidir. O devirlerde hakan sülâlesinden gelen kadınlara bu unvan verilirdi.¹ Nitekim Osmanlı'nın son zamanlarına kadar itibarlı kadın isimlerinin peşinden bu unvan kullanılmıştır.² “Kadın”ın günümüzdeki sözlük anlamı, “erişkin dişi insan, hatun, hatun kişi, analık veya ev yönetimi bakımından gereken erdemleri, becerileri olan kimse”dir.³ İstilahî olarak ise “erkek için eş, sevgili, evlenmiş kız, kadın olmanın gerektirdiği vasıflara ve faziletlerle sahip olan”⁴ mânâlarına gelmektedir.

Arapçada kadınlar için kullanılan “امرأة /imra'etün” kelimesi “hanım, kadın, eş, zevce” anlamına gelmektedir. Bu kelimenin çoğulu yoktur; bunun yerine kadınlar anlamına gelen “نساء/nisa'ün”, “نسوان/nisvan/nisve” sözcükleri kullanılmaktadır.⁵ “Erkeğin zıddı” manasında “انثى /ünsâ”, yani “dişi” kelimesi ise cinsiyet ayrımını ifade eden bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.⁶

¹ <https://www.nisanyansozluk.com/?k=kadın&Ink1> (10.10.2019)

² Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türki*, İkdâm Matbaası, Dersaadet, 1317, (Kapı Yayınları Tıpkı 4. Basım, İstanbul, 2009), s. 565

³ *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2005, s. 1027.

⁴ Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, Gerçek Hayat Yayınları, İstanbul, 2001, s. 679.

⁵ Râgıb el-İsfahânî, Ebû'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal, *el-Müfredât*, Çev. Yusuf Türker, Pınar Yayınları, İstanbul, 2016, s. 1431; Cübran Mesud, *er-Raid Mu'cemun Luğaviyyun Asriyyun*, Beyrut, 1967, II, 1353.

⁶ İsfahânî, *a.g.e.*, s.158.

Genel olarak canlılar içerisinde dişi, erkekten daha zayıf olması sebebiyle “ünsâ” kelimesinin “iş, fiili, etkisi zayıf olan şeyler” mânâsında da kullanılmaktadır. Buradan hareketle, kadında bulunan kolaylık özelliği göz önünde bulundurularak yumuşak demire “أنيث/hadidün enisün/dişi demir”, düz ve verimli toğrağa “أرض انيث ardun enisün/dişi toprak” denilir. “Ünsâ” kelimesi için kullanılan ifadenin, kadının doğurgan/verimli ve esnek/yumuşak yapısına atfen kullanıldığı görülmektedir.⁷

Kadını ifade eden kelimelerden biri olan “زوج/zevc”; “birbirinin benzeri ya da zıddı olarak ona eşlik eden her şey” mânâsına gelmektedir. Ragıp el-İsfahani, Kur’ân-ı Kerim’de, Hz. Âdem’in eşi Hz. Havva’ya “Sen ve zevcen cennette bir yer edinin!”⁸ şeklinde hitap edilmesinden hareketle, “zevce” ifadesiyle “çift oluşturmuş, erkek ya da dişi eşlerden her biri” mânâsının kast edildiğini ifade etmektedir. Kur’ân’da “zevc” kelimesinin kullanımıyla ilgili “Biz her şeyi çift yarattık”,⁹ “... hem her şeyi çift yarattık.”,¹⁰ “Ruhlar bedenleriyle eşleştirildiğinde...”¹¹ ayetlerini örnek veren İsfahânî, zevcin iki kişiden oluşan “bir çift” mânâsında kullanıldığını dikkat çekmektedir. Ayakkabı bağının her bir teki (sağ/sol) için de “zevc” denilmektedir.¹² Bu bağlamda Kur’ân’da ve hadislerde, “karı-koca” ifadesinin karşılığı olarak “zevceyn/zevc” kelimesi kullanılmakta ve bununla birbirinden ayrı olması düşünülemeyen çift kastedilmektedir.¹³

Yukarıda sıralanan mânâlarda, “zevc” kelimesinin çift olmayı ifade ettiği görülmektedir. Tekil hâlinde kullanıldığında, çiftlerden her biri mânâsına gelse de çiftin her bir parçasını anlam bakımından kapsamaktadır. “Zevcan/zevceyn” şeklinde kullanıldığında ise çiftin her ikisi kastedilir. Dolayısıyla “zevc” kelimesi, kadın için “koca”, koca içinse “karı/kadın”ı çağırır.¹⁴

1.6.2. Fıtrat

Kelime olarak; “yaratılış, hilkat”¹⁵ demek olan “fıtrat”, Arapça kökenli bir kavramdır. Sözlükte, “fıtrat” masdarının türediği “fe-ta-ra/فطر” fiilinin ilk anlamı “yarmak, ikiye ayırmak; yaratmak, icat etmek” olmakla beraber, türevleriyle birlikte, “hayvandan süt sağlamak ve başlamak, hamuru mayası gelmeden yoğurmak, orucunu açmak”¹⁶ mânâlarına gelmektedir. “Fe-ta-ra” fiinin köküne müenneslik “te”si ekleyerek “fi’let/فعلت” vezninde masdar ismi yapıldığında, kelime, “yaratılış, belli yetenek ve yatkınlığa sahip oluş, karakter, eğilim, huy, mizaç, peygamber’in sünneti, kabiliyet, istidat ve ahlâk” anlamına gelmektedir.¹⁷

⁷ İsfahânî, a.g.e., s.159.

⁸ Kıyamet, 75/39.

⁹ Tâhâ, 20/53; Lokmân, 31/10.

¹⁰ Zâriyât, 51/49.

¹¹ Tekvir, 81/7.

¹² İsfahânî, a.g.e., “z.v.c.” md., s.671-672.

¹³ Saffet Köse, *Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu*, Mehir Vakfı Yayınları, Konya, 2016, s.139.

¹⁴ Geniş bilgi için bkz. Erten, Mevlüt, “Kur’ân’da ‘Zevce’ Kelimesi ve Türkçe’ye Çeviri Sorunu”, *EKEV Akademi Dergisi*, y. 7, sy.17, (Güz 2003), s. 51.

¹⁵ *Türkçe Sözlük*, s. 784.

¹⁶ İsfahânî, a.g.e., “f.t.r.” md., s. 1133; İbn Manzûr, Ebü’l-Fadl Cemalüddin Muhammed b. Mükerrrem, *Lisânü’l-‘Arab*, Beyrut 1994, V, s. 55; Mütercim Asım Efendi, Kâmûsü’l-Muhîr Tercemesi, Ed. Mustafa Koç, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayını, İstanbul, 2013, III, 2255.

¹⁷ Macdonald, D.B., “Fıtrat”, *İslam Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul 1978, IV, 627. Recep Toparlı, “Fıtrat”, *Dini Terimler Sözlüğü*, MEB Yayınları, Ankara, 2009, s. 1363; Hüseyin K. Ece “Fıtrat”, *İslam’ın Temel Kavramları*, Beyan Yayınları, İstanbul, 2000, s. 203.

“Fe-ta-ra” fiinden türeyen “فطر/fatr” masdar ismi ise “yarma” mânâsını taşımaktadır.¹⁸ Kur’ân’da “başlangıç, icat etmek, yaratmak ve inşa etmek” anlamlarında kullanılan “fatr” ilk yaratılışı veya devam eden bir yaratılışı ifade eder. Bu kelime türevleriyle Kur’ân’da 14 yerde geçmektedir. Allah’ın bir şeyi yoktan ve örneksiz olarak var ederek onu belli bir hedefe doğru açıp ortaya koyması da “fatr” ya da “fitrat” olarak tabir edilmektedir.¹⁹ “Fe-ta-ra” fiilinin ilk yaratmaya başlama anlamında Kur’ân’da yalnızca Allah için, O’nun yaratma sıfatına atfen kullanıldığı anlaşılmaktadır.²⁰ Bu kelimenin ism-i faili olan “fâtır/فاطر” Allah’a izâfe edildiğinde bir oluşu yarıp ondan başka bir varlık çıkarmak ve bunu sürekli yapmak kastedilmektedir.²¹ Bu eylem tıpkı tohumun yarıp açılması, filizlenip büyümesi, çiçeklenip meyveye durması, ardından tekrar tohum hâline gelip filizlenmesindeki gibi sürekli yinelenen bir oluş sürecidir. Yaratılan, yoktan var edilen şeyler ise; gökler, yerler,²² insanlar²³ ve diğer canlılardır.²⁴

Müfessir Elmalılı Hamdi Yazır; fitrat kelimesinin “fi’let” vezninde olduğunu, tıpkı “ce-le-se/ oturmak”, “cilset/ özel bir şekilde oturmak” gibi fitrat kelimesinin, “fe-ta-ra/ yaratılış”; “fitrat/ hususi bir hâlde yaratılış” anlamına geldiğini ifade ederek, “fitrat” kavramının insanın yaratılışına has özellikleri içerdiğini belirtmiştir.²⁵

Fitrat yaygın kullanımı karşılığı olarak Kur’ân-ı Kerim’de şu şekilde geçmektedir, “O hâlde sen hanîf olarak bütün varlığınla dine, Allah insanları hangi fitrat üzere yaratmışsa ona yönel! Allah’ın yaratmasında değişme olmaz. İşte doğru din budur; fakat insanların çoğu bilmezler.”²⁶ İnsanın yaratıldığı fitrattan maksat, ferdi yaratılış değil, bütün insanların insanlık bakımından ortak bir tabiat üzere,²⁷ Allah’ın insanın içine yerleştirdiği imanla ilgili marifete ulaşma gücü/kuvvesi/yeteneği üzerine yaratılmasıdır.²⁸ Buna göre insana bir şey öğretilmeden önce Allah’ı bilme/tanımaya duyusu ilk yaratılışında içine yerleştirilmiştir. Hz. Peygamber bir hadisinde şöyle buyurur: “Her çocuk İslâm fitratı üzere doğar. Sonra anası babası onu Yahudi, Hristiyan yahut Mecusî yapar. Nitekim her hayvanın yavrusu organları tam olarak doğar. Siz hiç yavrunun burnunda, kulağında eksik bir şey görüyor musunuz?”²⁹ İnsanın doğduğunda uzuvları tam ve sağlam olduğu gibi, fitratın aslı da tam ve sağlamdır. Fitrattaki bu sağlamlık, insanın yaşadığı çevre ve şartlar doğrultusunda ya bozulmakta

¹⁸ Toparlı, a.g.e., s.1363; Mevlüt Sarı, *el-Mevârid*, Bahar Yayınları, İstanbul, y.y., s. 1168.

¹⁹ Ece., a.g.e., s. 204.

²⁰ Bkz. Zuhurf, 43/ 87, “And olsun onlara, ‘Kendilerini kim yarattı?’ diye sorsan, elbette, ‘Allah!’ derler.”

²¹ Burhanettin Can, “Fıtrat Ekseninde Ailenin Yeniden İnşası”, *Savrunan Dünyada Aile Sempozyumu*, İstanbul, 2011, s.147.

²² Bkz. Zuhurf, 43/27, “Bir zaman İbrâhim babasına ve topluluğuna şöyle demişti, “Ben sizin tapıklarınızdan uzağım, beni yaratan başkadır (ancak O’na ibadet ederim). O bana doğru yolu gösterecektir.”

²³ Bkz. Enbiyâ, 21/56 “İbrâhim şöyle cevap verdi, “Hayır, sizin rabbiniz, göklerin ve yerin rabbidir; onları O yaratmıştır; ben de buna şahitlik edenlerdenim.”

²⁴ Ece, a.g.e., s. 203.

²⁵ Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’ân Dili*, Azim Dağıtım, VI, 254.

²⁶ Rûm, 30/30.

²⁷ Yazır, a.g.e., VI,255.

²⁸ İsfahânî, a.g.e., s.1133 (İsfahânî bu görüşüne delil olarak Zuhurf 43/27’yi göstermektedir.); İbn Manzûr, a.g.e., V, 55.

²⁹ Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Cu’fî *El- Câmi’u’s- Sahîh*, Cenâiz 79, 92, Tefsîr (Rûm Sûresi) 1, Kader 3; Mâlik b. Enes, *Muvatta’*, Cenâiz, 52; Müslim, Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, *el-Câmi’u’s-sahîh*, Kader 23; Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş’as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdi, *es-Sünen*, Sünnet 17.

ya da gelişme gösterip güzelleşerek kemale ermektedir.³⁰ Bu sebeple hadiste çocuğun aslında İslâm dini üzere doğduğu ancak aile veya çevresel faktörlerin etkisiyle diğer dinlere meylettiği ifade edilmektedir.

Bu durumda dinin iki kaynağı vardır; biri fitrî diğeri kesbîdir. Fıtrat sadece ilahîdir ve insan tabiatı İslâm'ı kabule, Allah'ın emir ve yasaklarını yerine getirerek her zaman Hakk'a doğru bir yol takip etmeye, kısacası Allah'a teslim olmaya hazır hâldedir. Kazanç ise duygu, düşünce ve davranışlarla elde edilmesi, yani kişinin kendi irade ve çabasıyla İslâm'ı hayat nizamı olarak seçmesi ve ona inanmasıdır. Cüzî iradeyle elde edilen bu durum, insanı bazı yanlışlara sürükleyebilir.³¹ Bu sebeple ayette, “*O hâlde sen hanîf olarak bütün varlığınla dine, Allah insanları hangi fıtrat üzere yaratmışsa ona yönel!*” emriyle doğru olan yolun Allah'ın fıtratına/dinine sarılmak olduğuna işaret edilmiştir.

Fıtrat hakkında Muhammed Esed de, “*İnsanın doğru ile yanlış, gerçek ile sahte/düzmece olanı ayırt edebilmesini ve böylece insanın, Allah'ın (cc) varlığını ve birliğini kavramasını sağlayan, doğuştan var olan sezgisel yetenektir*” demektedir.³²

Fıtrat ayeti olarak bilinen Rum Sûresi 30. ayetindeki “*Allah'ın yarattığında değişme olmaz*” ifadesiyle Allah'ın insanı yarattığı, insanı insan yapan ve onu diğer varlıklardan ayıran bütün özellikler kastedilmektedir.³³

Netice olarak “fıtrat” kavramı, insanın yaratılış özelliklerini ifade etmektedir. Bunlar; Allah'ın varlığına ve birliğine inanma kabiliyeti ile yaratılış, bir din ile irtibat ve bununla içi içe oluş ve insanın biyolojik ve psikolojik yapısıdır. Fıtratla insanın fizyolojik yapısının anlaşılmasından hareketle insan bedeni üzerinde aslî yapıyı değiştirecek estetik amaçlı müdahalelerin fıtratı bozmaya yönelik davranış olduğu kabul edilmektedir.³⁴ Bu davranışın karşılığı Kur'ânî ifadeyle şeytanın insanı doğru yoldan çıkartması/saptırmasıdır.³⁵ Vücudun şeklini değiştirmek, kadınların erkeklere, erkeklerin kadınlara benzemesi bu türden fıtratı bozacak müdahalelerdir.³⁶ İnsanların psikolojik yapısını tahribe yönelik müdahaleleri de bu çerçevede değerlendirmek gerekir.

³⁰ Yazır, *a.g.e.*, VI, 255.

³¹ Ece, *a.g.e.*, s. 204.

³² Muhammed Esed, *Kur'ân Mesajı*, Çev. Cahit Koytak- Ahmet Ertürk, İşaret Yayınları, İstanbul, 1999, s. 826.

³³ Muhiddin Okumuşlar, *Fıtrattan Dine (Din Fıtrat Eğitim İlişkisi)*, Yediveren Yayınları, Konya, 2002, s. 36.

³⁴ Hayati Hökelekli, “Fıtrat”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, Ankara, 1996, XIII, 47.

³⁵ Nisâ, 4/118-119.

³⁶ Ece, *a.g.e.*, s. 206.

2. İSLÂM ÖNCESİ DÖNEMDE KADIN

İslâm'la birlikte kadının toplum içerisindeki yeri ve itibarı olumlu yönde değişmiştir. Bu hususu daha iyi kavrayabilmek ve kadının birey olarak kazandığı hakları ortaya koyabilmek açısından İslâmiyet öncesi dönemdeki toplumlar ve dinlerde kadına bakışı genel hatlarıyla incelemek faydalı olacaktır.

Kadın, dinî inançlara ve kültürel anlayışa bağlı olarak her toplumda farklı muameleye tâbi tutulmuştur. Kimi zaman yüceltilen, kimi zaman köle gibi algılanan, kimi zaman ruh taşıyıp taşımadığı tartışılan, bazı toplumlar ise tanrıça kabul edilen ya da kötülüklerin baş sebebi gösterilen kadının statüsü hep tartışılmalıdır.³⁷ İslâm'ın tebliğ ve tatbikine kadar kadının fitratına uygun bir yaşam tarzı elde ettiğini söylemek pek mümkün değildir. İslâmiyet öncesi dönemdeki semavî olan ve olmayan dinler ve Cahiliye döneminde kadının sosyal konumunu incelemek, onun İslâm ile elde ettiği kazanımları anlayabilmek açısından önem arz etmektedir.

2.1. Semavî Olmayan Dinlerde Kadın

Eski Hint toplumunda kadın, haklarından mahrum bırakılmıştır. Ayrıca kadın, bu toplumun anlayışına göre zayıf karaktere, kötü eğilim ve ahlâka sahip olduğundan çocukluğunda babasının, evlendiğinde eşinin, dul kaldığında oğlunun veya kocasının yakını olan bir erkeğin himayesinde bulunmak durumundaydı.³⁸ Kadın yalnızca erkeğe hizmet eden bir varlık olarak kabul edilmekteydi. Eşi vefat ettiğinde çocuğu olmamışsa eşiyile birlikte kendisi de yakılarak gömülmekteydi. Kadınların kutsal kitapları olan Veda'yı tutmaları yasaklanmıştı.³⁹ Kadın kısır ise kocaları onları boşayabilmekteydi. Kadının görevi; çocuk doğurmak, ev işlerini yapmak ve çocukları büyütmektir.⁴⁰

Budizm'de de durum bundan farklı değildi. Budist anlayışa göre Buda, kadınların kendi dinine girmesine önce izin vermemiş, ancak bir müddet sonra kadınları dinine kabul etmek zorunda kalmıştı. Ancak daha sonra Buda "*Kadını dine kabul etmeseydik Budizm saf bir şekilde kalırdı. Fakat kadın aramıza girdikten sonra bu dinin uzun süre yaşayacağını sanmıyorum.*" ifadeleriyle aslında dinin uzun ömürlü olmamasını kadın unsurundan kaynaklandığını, bu sebeple kadınların dine girmesini hoş karşılamadığını belirtmiştir.⁴¹

Eski Yunan ve Roma toplumunda paganizm egemendi ve kadınlar birçok haktan mahrum bırakılmıştı. Miras kadınlara değil erkek çocuklarına verilmekteydi. Dinî ayin ve törenlere kadınlar erkeklerden ayrı yerlerde katılabilmekteydi.⁴² Rahibelik önemli bir görev kabul edilmesine karşın genellikle evli kadınlar bu görevi yerine getirmekteydi. Evlilikte en büyük amaç zevkleri tatmin etmek, erkek çocuk sahibi olmak ve eve bir hizmetçi getirmektir.⁴³ Yunan kültürüne ait bir atasözünde kadının yılan sokmasından ve yangından daha tehlikeli olduğundan bahsedilmektedir. Kadın, eşya gibi görülerek kocası tarafından arkadaşına hediye edilmekteydi.⁴⁴ Babaların yeni doğan evlatlarını kabul etme zorunluluğu bulunmamaktaydı. Baba önüne konulan çocuğu kucağına alırsa

³⁷ Ömer Faruk Harman, "Kadın", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul, 2001, XXIV, 82.

³⁸ Bekir Topaloğlu, *İslâm'da Kadın*, Ensar Yayınları, İstanbul, 2013, s. 34.

³⁹ Nidai İrgi, *Hadislerde Kadın Hakları*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), 2000, s. 2.

⁴⁰ Harman, "Kadın", s. 83.

⁴¹ Topaloğlu, *a.g.e.*, s. 34.

⁴² Harman, "Kadın", s. 83.

⁴³ Topaloğlu, *a.g.e.*, s. 35.

⁴⁴ İrgi, *a.g.e.*, s. 2,3.

onu kabullendiği, kucağına almazsa kabullenmediği varsayılmakta ve bu çocuklar ortalığa bırakılmaktaydı. Eğer yeni doğan çocuk kız ise açlık ve susuzlukla ölüme terk edilmekteydi.⁴⁵ Roma yasalarına göre kız çocukları evlendikten sonra bir sözleşme imzalamakla eşinin hizmetçisi olmayı kabul etmiş sayılmaktaydı. On iki Levha Kanunlarına göre kadın olmak ehliyetsiz olmanın başlıca sebebi olarak görülmüştür.⁴⁶

Hitit yasalarına göre kralla yönetimde eşit haklara sahip olan kraliçeye Kadeş Anlaşmasında kral gibi mühür yetkisi verilmiş ve bazı bayramlarda kraliçe devleti yalnız başına da temsil edebilmiştir. Hitit dininde kadınlar çeşitli unvanlarla tapınak hizmetlerinde yer almışlardır. Bilhassa rahibelerin ve kadın memurların din üzerinde etkileri bulunmaktaydı.⁴⁷

Eski Çin’de kadınlar değersiz görülmekte, kadın kocasının kölesi sayılmakta, ailesiyle aynı sofraya dahi oturması yasaklanmaktaydı.⁴⁸ Çin toplumunda erkek çocukları daha makbul görülmekte, kız çocukları insan yerine konulmamakta hatta onlara isim verilmeyerek sayı ile anılmaktaydılar.⁴⁹

Eski Türk toplumlarında kadının konumu kendi çağdaşı olan diğer toplumlara göre daha iyi durumdaydı. Kadınlar sosyal ve dinî hayatta önemli roller üstlenebilmekteydi. Hatun, ülke yönetiminde söz hakkına sahipti. Kadınların mal edinme hakları bulunmakta ve kadın eş seçiminde kendi hür iradesine göre karar verebilmekteydi.⁵⁰

2.2. Semavî Dinlerde Kadın

2.2.1. Yahudilikte Kadın

Yahudî toplumu babanın egemen olduğu “pederşahi” aile görünümündeydi ve Yahudi kadını, erkeğin altında bir sosyal konuma sahipti.⁵¹ Çünkü Yahudi toplumunda kadınlar tüm musibetlerin kaynağı olarak görülmekteydi. Erkeklerin her sabah uyandıklarında; “*Ezeli ilahımız, Kâinatın Kralı, beni kadın yaratmadığın için sana hamdolsun*” duasını okuyup “kadın olmadıklarına” şükrediyor olmaları, toplumda kadına atfedilen misyonu ifade etmesi açısından mühimdir.⁵² Kadına karşı gösterilen olumsuz tutumun esas dayanağını Hz. Âdem’in cennetten kovulmasına kadının sebebiyet verdiği anlayışı oluşturmaktadır.⁵³

Tevrat öğretilerinde erkek için yaratıldığı⁵⁴ kabul edilen kadının esas görevi, erkeğine itaat etmek olarak belirlenmiştir. Bir kadın evlendiğinde kocasının mülkiyetine girdiği kabul edildiğinden evliliğe verilen isim “kinyan/sahip olma” anlamındaydı. Bu bağlamda kadının taşıdığı misyon; çocuk doğurmak, ev işleriyle meşgul olmak ve eşine mutlak itaat etmektir.⁵⁵ İbadethanelere girmeleri dahi yasak olan kadınların sadece

⁴⁵ Seyfullah Kara, “Tarihi Süreç, Kur’ân ve Hz. Peygamber Açısından Kadın”, *EKEV Akademi Dergisi*, c.1, sy. 3, s.261.

⁴⁶ İrgi, *a.g.e.*, s. 4.

⁴⁷ Harman, “Kadın”, s. 83.

⁴⁸ Salih Akdemir, “Tarih Boyunca ve Kur’ân-ı Kerîm’de Kadın”, *İslami Araştırmalar Dergisi*, Ankara Üniversitesi, c. 4, sy. 10, Ankara, 1997, s. 252.

⁴⁹ Topaloğlu, *a.g.e.*, s. 36.

⁵⁰ Harman, “Kadın”, s. 84.

⁵¹ Yusuf Besalel, *Yahudilik Ansiklopedisi*, Gözlem Yayıncılık, İstanbul, 2001, II, 305.

⁵² Cenk Çınar, *İlahi Diyalog Bağlamında Kadının Yeri*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Samsun, 2014, s.14.

⁵³ Topaloğlu, *a.g.e.*, s.26.

⁵⁴ Eski Ahit, Yaratılış 2/18.

⁵⁵ Eski Ahit, Yaratılış 3/16; Besalel, *a.g.e.*, II, 305.

başörtülerini takarak ibadetleri seyretmelerine müsaade edilmekte, kadının adakta bulunabilmesi için eşinin veya babasının iznini alması gerekmektedir.⁵⁶

Yahudilik tarihi boyunca kız çocuklarına erkek çocukları gibi Yahudilikle ilgili eğitim de verilmemekteydi. Kadınlar, annelerini gözlemleyerek ve onlara yardım ederek, ayrıca erkek çocukları için eve özel eğitime gelen öğretmenleri dinleyerek Yahudilikle ilgili şeyleri öğrenebilmekteydi. Kadının eğitilmekten ziyade oğullarını eğitmek, eve gelen eşine hürmet ve ilgi göstermek bir görev olarak kabul edilmiş ve bu işlevi gören kadınlar takdir görmüştür.⁵⁷ Hayızlı kadının ev halkıyla aynı sofraya oturması, hatta aynı evin içinde bulunması hoş karşılanmamaktaydı.⁵⁸ Erkek açısından kadında utanılacak bir durum var ise, mesela kadın başını örtmemiş ise Talmud'a göre erkeğin onu boşama hakkı bulunmaktaydı. Şahitliği geçerli sayılmayan kadının; kocasına ve -erkek kardeşi var ise- babasına mirasçı olma hakkı da reddedilmekte ve böylece kadın mirasta hak iddia edememekteydi.⁵⁹

2.2.2. Hristiyanlıkta Kadın

Hristiyan toplumunda kadınının konumu Yahudilikteki kadın anlayışına benzerlik göstermektedir. Aziz Pavlus, Efeslilere yazdığı bir mektupta erkeklerin kadın için değil, kadınların erkek için yaratıldığını, bu nedenle kadının Rabb'ine boğun eğdiği gibi eşine itaat etmesi gerektiğini belirtmesi Hristiyan toplumunun kadınlara bakış açısını yansıtmaktadır.⁶⁰

Hristiyanlıkta “Kadınlar toplantılarınızda sessiz kalsın. Konuşmalarına izin yoktur...”⁶¹ ilkesi gereği kadınların toplu ortamda konuşmaları ayıp sayılmaktaydı. Soracakları şeyleri kocalarından sorarak öğrenmeleri tavsiye edilmekteydi. Ayrıca toplu yapılan dualarda söz almasına da karşı çıkılması, kadının kilisede vaize olmayacağı sonucunu doğurmaktadır.⁶² Kadınların ibadetlere başı örtülü olarak katılma zorunluluğu bulunmakta⁶³, şahitliği kabul edilmemekteydi. Kadınlara mülk edinme hakkı verilmemektedir. Kadın evlendiğinde kendisine ait malı var ise o mal kocasının mülküne geçmekte, kadın ise kocasının malı üzerinde hak iddia edememekteydi.⁶⁴

Pavlus, evlilik müessesesine pek olumlu bakmamakta, bekâr kalmayı üstün bir vasıf olarak görmektedir.⁶⁵ Kilise babalarının görüşüne göre kadın yasak meyveyi Hz. Âdem'e yedirerek Cennetten kovulmasına sebep olmakla insan neslinin günahkâr olmasının nedeni olarak görülmektedir. Evlilik yalnızca çocuk sahibi olmak ve zinaya yaklaşmamak için yapılmalıdır. Kadın, erkeği baştan çıkaran bir unsur olarak kabul edildiğinden kötü işlerin başı sayılmakta ve kadınların kötü ruha sahip olduğu iddia

⁵⁶ Eski Ahit, Sayılar 6/2; 30/4-13; Harman, “Kadın”, s. 84.

⁵⁷ Besalel, *a.g.e.*, II, 303.

⁵⁸ Kara, *a.g.e.*, s. 264.

⁵⁹ Harman, “Kadın”, s. 84.

⁶⁰ Harman, “Kadın”, s. 85.

⁶¹ Yeni Ahit, Korintliler 14/34-35.

⁶² Yeni Ahit, Efesliler 5/22-24; İsmail Taşpınar, “Yahudilik ve Hristiyanlıkta Kadın”, *Köprü Dergisi*, sy. 113, 2011, <http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=1091> (06.07.2019).

⁶³ Yeni Ahit, Korintliler 11/5-6.

⁶⁴ Harman, “Kadın”, s. 86.

⁶⁵ Yeni Ahit, Korintliler 7/7-8.

edilmekteydi.⁶⁶ 1800'lü yıllara kadar İngiltere'de erkeğin kadını satma yetkisinin bulunması,⁶⁷ kadına verilen değeri gözler önüne sermektedir.

2.3. Cahiliye Devrinde Kadın

İslâm'ın kadının kişisel ve sosyal hayatında yaptığı değişiklikleri anlayabilmek için, bu dinin ortaya çıktığı ve yayıldığı ortamı değerlendirmek, bu hususları içerisinde barındıran Cahiliye toplumunda kadının konumunu incelemek de faydalı olacaktır.

Cahiliye toplumunun ataerkil yapısından dolayı kadınlar ikinci sınıf muameleye tabi tutulmaktaydı. Genellikle göçebe kabile hayatı yaşamaları ve sürekli diğer kabilelerle savaş hâlinde olmalarından dolayı kendileri gibi savaşamayan ve bir geliri olmayan kadınları yük olarak görmekteydiler.⁶⁸ Cahiliye döneminde kız çocuğu sahibi olmak baba için bir utanç sebebi sayılmaktaydı.⁶⁹ Bu sebeple kız çocuklarını diri diri toprağa gömmekteydiler. Nitekim bu âdetin çirkinliği Kur'an'da birçok ayette dile getirilmektedir.⁷⁰

Kadınlar ister bekâr olsun ister dul olsun, kendi istediği eş ile değil, velisinin uygun gördüğü kimse ile evlendirilmekteydi. Erkek beğendiği kadının mehrini velisine vererek, kadını teslim alabilmekteydi.⁷¹ Eşi vefat eden kadın üvey evladına ya da eşinin akrabalarından birine miras olarak kalmaktaydı. Cahiliye toplumunda boşanma genellikle erkeğin insiyatifinde bulunmakta, bazen erkek karısına “îlâ ve zihâr”⁷² yaparak onun başkasıyla evlenmesine de engel olmaktadır.⁷³ Yerleşik hayat süren toplumlarda durum biraz daha kadının lehine sayılmaktaydı. Zengin ve hür kadınlar; fakir ve köle durumdaki kadınlarla aynı muameleye tabi tutulmamakta; yönetimde, ticarete, toplumsal faaliyetlerde etkin konumda bulunmaktaydılar.⁷⁴

Cahiliye toplumunda kadınların fikirleri değer görmemekteydi, herhangi isabetsiz bir görüş için “re'yu'n-nisâ/kadın görüşü” ifadesi kullanılmaktaydı. Kadınların değersizliğini anlatan ve Cahiliye toplumunda atasözü olarak kullanılan “*Kadınlarla istişare ediniz, fakat onlara muhalif kalınız*” düşüncesi ile onların akli kıt bir varlık olarak kabul edildiğini göstermektedir.⁷⁵

Kadınlar hayızlı iken de kötü muameleye maruz bırakılmaktaydı. Bu süreçte kocaları onlarla aynı kaptan yemek yememekte, beraber yatmamakta, aynı evin içinde onlarla kalmamaktaydı. Kadına karşı herhangi bir suç işlendiğinde erkeklere aynı misilleme yapılmamakta ve kadın hukuken haksızlığa uğramaktaydı.⁷⁶

⁶⁶ Harman, “Kadın”, s. 86.

⁶⁷ Alaskorava, Pari, *İlahi Dinlerde Kadının Statüsü*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta, 2015, s. 3.

⁶⁸ M. Akif Aydın, “Kadın”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayını, İstanbul, 2001, XXIV, s. 86.

⁶⁹ Nahl, 16/58-59.

⁷⁰ En'âm, 6/137, 140; Nahl, 16/ 58, 59; İsra, 17/3; Mümtetine, 60/12; Tekvîr, 81/ 8-9.

⁷¹ Ramazan Altıntaş, “Cahiliye Arap Toplumunda Kadın”, *Diyanet İlmi Dergi*, c. 37, sy. 1, 2000, s.74.

⁷² İlâ; Sözlükte “yemin etmek” anlamına gelen ilâ kelimesi terim olarak kocanın yemin, adak veya bir şarta bağlamak suretiyle eşine yaklaşmayı kendisine yasaklamasını ifade eder. Bkz. Hamdi Döndüren, “İlâ”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Ankara, 2000, XXII, 61-62; Zihâr; kocanın, kendisine haram kılmak maksadıyla karısını veya karısının baş, yüz, sırt gibi bütünü ifade eden bir bölümünü evlenmesi dinen yasak olan yakını bir kadına benzetmesi demektir. Bkz. Ahmet Yaman, “Zihâr”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, 2013, Ankara, XLIV, 387-390.

⁷³ Rıza Savaş, *Hz. Muhammed Devrinde Kadın*, Ravza Yayınları, İstanbul, 1992, s. 41.

⁷⁴ Aydın, “Kadın”, s. 86; Savaş, *a.g.e.*, s. 39.

⁷⁵ Altıntaş, “Cahiliye...”, s. 65.

⁷⁶ Savaş, *a.g.e.*, s. 42; Altıntaş, “Cahiliye...”, s. 31- 80.

Sonuç olarak, İslâm öncesi dönemde kadınlar haksız muamelelere maruz kalmıştır. Bu dönemde kadın, zayıf karakterli ve kötülüklerin baş müsebbibi olarak görülmüştür. Bu dönemin manzarasında, erkekten aşağı mertebede değerlendirilen, eşya gibi algılanan, evlilikte eşinin hizmetçisiymiş gibi davranılan bir kadın portresi görülmektedir.

3. KUR'ÂN VE HADİSLERDE KADIN

Bu bölümde, İslâm öncesi dönemde durumu belirtilen kadına dair İslâm'ın bahsettiği haklar ve ona karşı tavrı ve muamelesi; Kur'ân'da ve onun müfessiri ve uygulayıcısı konumundaki Hz. Peygamber'in hadislerinde kadının durumu ele alınacaktır.

3.1. Kur'ân'da Kadın

Kur'ân'da “kadın” ve “erkek” arasında insan olma açısından sınıfsal bir ayrım yoktur. İnsan olarak ikisi eşittir. Ancak fitratları/yaratılışları bağlamında kadın ve erkek hakkındaki hükümler arasında farklılıklar bulunmaktadır. Aşağıda, Kur'ân'da kadının, hukuksal ve ekonomik haklarından bahsedilecek, beşerî yönü ve sosyal statüsünün tespiti açısından ilgili ayetler üzerinde durulacaktır.

Kur'ân'daki umumî hitaplar Arapça gramer yapısından dolayı erkek sigası ile yapılmakta dolayısıyla kadınları da kapsamaktadır. “*Ey insanlar!*”, “*Ey mü'minler!*” ile başlayan ayetler hem erkeği hem de kadını muhatap alan ortak ifadeler olup⁷⁷ bazı ayetlerde ise her iki cinse de hitap edilmektedir.⁷⁸

Kur'ân'da kadın ve erkeğin yaratılış esasında bir oldukları vurgulanmış, Allah katında üstünlüğün erkek ya da kadın olmakla değil, ancak takva ile mümkün olabileceği ifade edilmiştir:

“*Allah, sizi önce topraktan, sonra da az bir sudan (meniden) yarattı. Sonra sizi (erkekli dişili) eşler yaptı...*”⁷⁹

“*Ey insanlar! Şüphe yok ki, biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi boylara ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerli olanınız, O'na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdar olandır.*”⁸⁰

Yine Kur'ân'da, Hz. Âdem ile Hz. Havva'nın yaptıkları hatadan ötürü aynı şekilde cezalandırıldıkları ifade edilmekte, Yahudilik ve Hristiyanlıktaki aslî günah inancı reddedilerek kadınlara suç isnat edilmemekte, her ferdin tertemiz ve günahsız olarak doğduğu ortaya konmaktadır.⁸¹ İlgili ayette bu husus şöyle ifade edilir: “*Bunun üzerine onlar (Âdem ve eşi Havva) o ağacın meyvesinden yediler. Bu sebeple ayıp yerleri kendilerine göründü ve Cennet yaprağından üzerlerine örtmeye başladılar. Âdem, Rabbine isyan etti ve yolunu şaşırdı.*”⁸²

Kur'ân'ın kadına verdiği en önemli hakların başında ona şahsiyet kazandırması gelir.⁸³ Kur'ân'da, kadının ve erkeğin maddî ve manevî kazançlarının kendilerine ait olduğu bildirilmekte⁸⁴ ve bu husus şöyle ifade edilmektedir: “*Erkeklerin de kazandıklarından nasipleri, kadınların da kazandıklarından nasipleri vardır.*”⁸⁵

⁷⁷ Savaş, a.g.e., s. 41.

⁷⁸ Ahzâb, 33/73.

⁷⁹ Fâtır, 35/11, Zümer, 39/6, Nisâ 4/1.

⁸⁰ Hucurât, 49/13.

⁸¹ Aydın, “Kadın”, s.87.

⁸² Tâhâ, 20/121.

⁸³ Topaloğlu, a.g.e., s. 43.

⁸⁴ Hayrettin Karaman - Mustafa Çağrı - İbrahim Kâfi Dönmez, Süleyman Gümüş, *Kur'ân Yolu Meal ve Tefsiri*, DİB Yayınları, Ankara, 2017, II, 56,

⁸⁵ Nisâ, 4/32.

Cahiliye devrinde kız çocuğuna yapılan eziyetler Kur'ân'ın emriyle ortadan kaldırılmakta, kızların diri diri gömülmesi çirkin bir adet olarak nitelendirilmektedir.⁸⁶ *“Onlardan biri, kız ile müjdelendiği zaman içi öfke ile dolarak yüzü simsiyah kesilir! Kendisine verilen kötü müjde (!) yüzünden halktan gizlenir. Şimdi onu, aşağılanmış olarak yanında tutacak mı, yoksa toprağa mı gömecek? Bak, ne kötü hüküm veriyorlar!”*⁸⁷

Cahiliye'de kadına karşı işlenen suçlara ceza verilmemekteydi. İslâm'la birlikte kadının şahsiyetine karşı işlenen suçlara müeyyide uygulanmıştır.⁸⁸ İlgili ayet şu şekildedir: *“İffetli kadınlara iftira atan, sonra da dört şahit getiremeyen kimselere seksen sopa vurun ve artık onların şahitliklerini asla kabul etmeyin. İşte onlar yoldan çıkanların ta kendileridir.”*

Aynı şekilde Kur'ân'ın emriyle kadının ekonomik kazançlarına dokunmanın ve yetim kızlara malları ile ilgili yapılan haksızlığın önüne geçilmiştir. Kadınların mehirlerinin kendilerine ait olduğu bildirilmiştir. Konuya ilişkin ayet şu şekildedir: *“Kadınlara mehirlerini borcunuzu öder gibi verin. Eğer onun bir kısmını size gönül razısıyla verirlerse onu da âfiyetle yiyin.”*⁸⁹

Cahiliye toplumunda kocası vefat eden kadın, eşinin akrabalarından birine miras olarak intikal etmekteydi. Kadının izni alınmadan yapılan bu uygulama Kur'ân'da şu ayetle yasaklanmıştır: *“Ey iman edenler! Kadınlara zorla vâris olmanız size helâl değildir. Apaçık bir edepsizlik yapmadıkça, onlara verdiğinizin bir kısmını ele geçirmek için -evlenme ve boşanma konusunda- engel çıkarmayın. Onlarla iyi geçinin. Eğer onlardan hoşlanmazsanız, Allah'ın hakkınızda çok hayırlı kılacağı bir şeyden de hoşlanmamış olabilirsiniz.”*⁹⁰

Erkeklerle eş sayısı hususunda bir sınırlama getirilmiş olsa da zor bir sorumluluk olduğu için tek eşlilik tavsiye edilmiştir. İlgili ayet şu şekildedir, *“Yetimlerin hakkına riayet edemeyeceğinizden korkarsanız, beğendiğiniz kadınlardan ikişer, üçer, dörder nikâhlayın. Haksızlık etmekten korkarsanız tek kadın veya mülkiyetinizde bulunan câriye ile yetinin; bu, adaletten ayrılmamanız için en uygun olanıdır.”*⁹¹

Sonuç olarak Kur'ân; Cahiliye toplumunda kadının değersiz görülmesinin, hak ve hürriyetlerden yoksun bırakılmasının önüne geçmiştir. Kur'ân kadını insan olarak erkekle eşit tutmuştur. Kadının şahsiyet sahibi bir fert olduğunu ifade etmiş, eş veyahut anne olarak ona değer atfetmiş, fitratına dikkat çekmiş ve ferdî-içtimâî haklarını koruma altına almıştır.

3.2. Hadislerde Kadın

Hz. Muhammed'in (sav) kadınlara karşı davranışları Kur'ân-ı Kerîm'e muvafık ve mutabık olmuştur. Zira O, Kur'ân ahlâkıyla ahlâklanmıştı.⁹² Aşağıda Hz. Peygamber'in kadına insan, eş ve anne sıfatıyla davranış tarzı ve Müslümanların da kadınlara nasıl davranması gerektiği hususunda örnekliği sünneti ve hadisleriyle ortaya konulmaya çalışılacaktır.

⁸⁶ En'âm, 6/151.

⁸⁷ Nahl, 16/58-59.

⁸⁸ Nûr, 24/4.

⁸⁹ Nisâ, 4/4, diğer ayetler için bkz. Nisâ, 4/19-20.

⁹⁰ Nisâ, 4/19.

⁹¹ Nisâ, 4/3.

⁹² Müslim, Müsâfirîn 39.

3.2.1. Kadının Şahsiyeti

Cahiliye insanının aksine Hz. Peygamber beyan ve muamelelerinde kadına değer atfetmiş, İslâm toplumu içerisinde itibarını yükseltmiştir. O, hadisinde kadın, güzel koku ve namazın kendisine sevdireldiğini beyan etmiş⁹³, kadınlara sevgi, şefkat ve rahmetle muamele etmeleri hususunda Müslümanlara uyarılarda bulunmuş, bu hususta örnek olmuştur. Hz. Peygamber bir hadisinde kadınlara muamele ile ilgili şöyle buyurmuştur: “Sizin en hayırlınız, ailesine karşı en hayırlı olanınızdır. Ben de aileme karşı en hayırlı olanıyım.”⁹⁴ O, her konuda olduğu gibi, kadına karşı tutum ve davranışlarında da üsve-i hasene olduğunu⁹⁵ yukarıdaki beyanıyla ortaya koymuştur.

Hiz. Peygamber tebliğini yaparken kadın-erkek herkesi “insan” olma cihetiyle eşit tutmuştur. Dinin emir ve yasaklarını kadınlara da bildirmiş, onları İslâm’a davet etmiştir. Resûlullah’ın (sav) davetini kabul eden ilk insan da bir kadın, eşi Hz. Hatice olmuştur.⁹⁶

Allah’ın Resûlü’nün kendilerine değerli muhataplar olarak tebliğde bulunması ile İslâm’ı kabul eden ilk Müslüman kadınlar, İslâmiyet’in yayılmasına katkı sunmuşlardır.⁹⁷ Müslüman kadınların İslâm’ın tebliğine katkıları ile ilgili bir örnek şöyledir: Hz. Peygamber bir sefer esnasında su araması için Hz. Ali’yi görevlendirir. O esnada bir kadın Hz. Ali’yle karşılaşır ve yanındaki sudan sahabeye verir. Az olan bu suyun orada bulunan sahabenin her birisi tarafından kullanmasına rağmen eksilmemiş olması kadını şaşırtır ve kadın bu durumdan etkilenir. Onun bu iyiliğine karşılık, Hz. Peygamber sahabeye, kadına bir şeyler vermelerini emreder. Sahabenin verdiği hediye alan kadın kabilesinin yanına döner, başından geçenleri anlatır ve onlara Müslüman olmalarını teklif eder. Böylece kadın kabilesinin Müslüman olmasına vesile olur.⁹⁸

Hiz. Peygamber’in muhatap kitlelerinden birini teşkil eden kadınlar içinde bazı fertler, yeri geldiğinde, inandıkları İslâm davası uğruna canlarını ortaya koymuştur.. İslâm’ın ilk yıllarında Müslümanlara türlü işkenceler yapılmaktaydı. İlk Müslümanlardan Ammar b. Yasir’in annesi Sümeyye bint Hubbât (ö. 615), kendisine yapılan türlü işkencelere direnmiş, İslâm’ın şehitlik mertebesine ulaşan ilk Müslüman kadın olma şerefine nail olmuştur.⁹⁹ Onun inandığı değerler istikametinde canını vermesi, aynı zamanda İslâm’ın kadınlara verdiği kıymetin de bir göstergesidir. Kendilerine atfedilen kıymetin büyüklüğü, kadınların İslâm dinine canla başla sarılmalarını sağlamıştır.

Risalet devrinde, İslâm’ın emir ve yasaklarının duyurulmasında ve her türlü faaliyetin organize edilmesinde mescitler önemli bir yer teşkil etmekteydi.¹⁰⁰ Hz. Peygamber, mescitleri birer eğitim ve öğretim mekânı hâline getirmişti. İslâm’da eğitim

⁹³ Nesâî, Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Ali, *İşâretü’n- Nisâ*, Çev. Akın, Hanife - Özbey, F. Havva, Tahlil Yayınları, İstanbul, 2017, I, 99.

⁹⁴ Tirmizî, Ebû İsmâ Muhammed b. İsmâ b. Sevre (Yezîd), *es-Sünen*, Nikâh 1, Radâ‘11, İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvîni, *es-Sünen*, Nikâh 3.

⁹⁵ Üsve-i hasene/güzel örnek anlamında kur’ân’î bir tabirdir. İlgili ayet şu şekildedir, “İçinizden Allah’ın lutfuna ve âhiret gününe umut bağlayanlar, Allah’ı çokça ananlar için hiç şüphe yok ki, Resûlullah’ta güzel bir örneklik vardır.” Ahzâb, 33/21.

⁹⁶ İbn Sa’d, Muhammed Menî El-Haşîmî El-Basrî, “*Kitabetü’t-Tabakâti’l-Kebîr*”, Çev. Adnan Demircan, Siyer Yayınları, 2014, X, 15.

⁹⁷ Müslim, İmân 24.

⁹⁸ Buhârî, Teyemmüm 6.

⁹⁹ İbn Sa’d, *a.g.e*, X, 286.

¹⁰⁰ Mustafa Sabri Küçükbaşçı - Nebi Bozkurt, “Mescid-i Nebevî” *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, Ankara, 2004, XXIX, 287.

merkezi haline gelen bu mescitlere kadınlar da rahatlıkla girebilmekteydi.¹⁰¹ Mescitlerde ibadetlerin yanı sıra sahabe, Hz. Peygamber'e sormak istediği her türlü soruyu dile getirmekte, sıkıntılarına çare aramaktaydı. İslâm'a girenlerin sayısı artınca mescitler kalabalıklaşmaya başladı. Kadınlar dinlerini öğrenme ve bu hususta daha rahat eğitim almak için Resûlullah'tan kendilerine bir gün tahsis etmelerini istediler. Hz. Peygamber de onların bu talebini kabul ederek özel bir gün belirledi.¹⁰² Böylece kadınlar, Resûlullah tarafından özel bir ihtimamla yetiştirilmeye tâbi tutulmuşlardır.¹⁰³ Sadece kadınlara hitap edilecek sohbet meclislerinin teşkil edilmesiyle kadınlar rahatlamış; istedikleri soruları Hz. Peygamber'e sorabilme imkânına kavuşmuş oldular.

Nitekim Ensar kadınları Hz. Peygamber'e her türlü soruyu sormaktan çekinmez, yanında gayet rahat hareket ederlerdi. Hz. Âişe onların bu halini “*Ensar kadınları ne iyi kadınlardır, dinlerini öğrenmelerine utangaçlıkları engel olmuyor.*” sözleriyle ifade ederek, onları takdir etmiştir.¹⁰⁴

Hz. Peygamber kadınlara karşı son derece kibar ve müşfik davranırdı. Onların sorunlarıyla yakından ilgilenir ve onlara karşı yumuşaklıkla cevap verirdi. Bu yüzden kadınlar O'nunla konuşmaktan çekinmezlerdi. Bir gün Allah'ın Resûlü Kureyşli bazı kadınlarla görüşürken Hz. Ömer Resûlullah'ın yanına girmek için izin istedi. O sırada kadınlar yüksek sesle sorularını Hz. Peygamber'e yöneltiyorlardı. Hz. Ömer'in geldiğini duyan kadınlar hemen örtülerini düzeltmeye ve kendilerine çeki düzen vermeye başladılar. Hz. Peygamber onların bu haline gülümseyerek, Hz. Ömer'e mescide giriş için izin verdi. Hz. Ömer, “*Ey Allah'ın Resûlü, Allah yüzünüzden gülümsemeyi eksik etmesin*” dedi. Resûl-i Ekrem, “*Benim yanımda bulunan bu kadınların haline gülüyorum! Senin sesini duyunca hemen örtülerini düzelterek kendilerine çekidüzen vermeye çalıştılar da!*” Hz. Ömer kadınlara dönerek Resûlullah'tan değil de kendisinden çekinmelerine kızdı. Bunun üzerine kadınlar, “*Tabii ki senden daha çok çekiniyoruz! Sen Resûlullah'a göre çok sert ve katı birisin!*” dediler.¹⁰⁵

Mescitin yanında eğitim faaliyetlerinin yapıldığı Suffe denilen yer vardı.¹⁰⁶ Başlangıçta burada fakir kimseler kalır, diğer insanların verdikleriyle geçimlerini sağlarlardı. Suffe ehli, herhangi bir işle meşgul olmadıkları için sürekli Hz. Peygamber'le vakit geçirir ve ondan ilim tahsil ederlerdi. Bu özellikleri nedeniyle birçok meselenin anlaşılmasına da bunlar vesile olurdu.¹⁰⁷ Suffe'nin “Suffetü'n-Nisâ” olarak adlandırılan kadınlar için ayrılmış özel bir yeri vardı.¹⁰⁸ Nitekim bu dönemde kadın öğretmenlerin varlığı bilinmekte, Şifâ bint Abdullah'ın (ö.20/641) Resûlullah'ın eşi Hz. Hafsa'ya (ö.45/665) okuma yazma öğrettiği rivayet edilmektedir.¹⁰⁹

Hz. Peygamber'in eğitiminden geçmiş kadınların birçok ilimde kendilerine başvurulacak seviyeye geldikleri görülmektedir. Zekâsı ve ilme olan özel merakıyla Hz.

¹⁰¹ Buhârî, Nikâh 115-116; Müslim, Salât 134.

¹⁰² Buhârî, İlim 34.

¹⁰³ Muhammed Hamîdullah, *İslam Peygamberi*, çev. Salih Tuğ, İrfan Yayıncılık, 1993, II, 772.

¹⁰⁴ Buhârî, İlim 50.

¹⁰⁵ Buhârî, Bed'ü'l-Halk 11; Ebû Dâvûd, Tahâre 121.

¹⁰⁶ Müslim, İmâre 147.

¹⁰⁷ Buhârî, Salât 84. Ayrıntılı bilgi için bkz., Baktır, Mustafa, “Suffe”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul, 2009, XXXVII, 469.

¹⁰⁸ Mehmet Birekul, *Peygamber Günlerinde Kadın*, Yediveren Yay., Konya, 2004, s. 92.

¹⁰⁹ el-Kettânî, Muhammed Abdülhay, *Et-Terâtibu'l-İdâriyye*, Çev. Ahmet Özel, İz Yayıncılık, İstanbul, 2003, I, 188.

Âişe ferâiz, fıkıh, tıp ve şiir de iyi bir ilmî dereceye sahipti. Bu nedenle fıkıh ve sünnet-i seniyye ile ilgili konularda insanlar öncelikle ona müracaat ederlerdi.¹¹⁰

Resûlullah, kadınları mescitlere gelmeleri, namazlarını orada kılmaları hususunda teşvik etmiş, mescitte kadınlara ibadet edebilmeleri için özel bir yer ayırmıştır. Hatta Hz. Peygamber kadınların mescitlere katılımını engellememeleri için erkeklere uyarılarda bulunmuştur. Nitekim İbn Ömer'den gelen bir rivayette Resûlullah şöyle buyurmuştur: “Kadınlarınız sizden geceleyin mescide gitmek için izin istediklerinde kendilerine izin veriniz!”¹¹¹

Farz ibadetleri yerine getirmekle herkes yükümlüdür. Ancak kadınlar, bazı özel hâller sebebiyle bazı günlerde namazlarını kılamamakta ve oruçlarını tutamamaktadırlar.¹¹² Kadınlar, erkeklerle birlikte vakit namazlarına, bayram namazlarına ve Cuma namazlarına özel durumlarındayken bile sadece duaya iştirak etmek kaydıyla katılmışlardır.¹¹³

Ümmü Atiyye (ö.70/689-690?), Hz. Peygamber'in Ramazan ve Kurban Bayramı günlerinde henüz evlenmemiş genç kızların, hayızlı kadınların ve namuslu hanımların hayrın bulunduğu meclislere katılarak Müslümanların dualarına eşlik etmelerini istediğini belirtir. Buna karşın Hz. Peygamber, “Yalnız hayızlı kadınlar cemaatten biraz uzakta dursunlar” dedi. Ben, “Ya Resûlallah! İçimizden birinin örtüsü bulunmuyor” dedim. O da “Kardeşinden emanet alıp gelsin” buyurdu.¹¹⁴

Mescitlere küçük çocuğu olan kadınlar dahi devam etmekteydi. Bir gün Resûlullah yatsı namazını kıldırılmayı biraz geciktirince, orada bulunan kadınların ve çocukların uyuya kaldıkları bildirilmişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber, “Bu namazı ancak sizlerden hayırlı olanlar bekler” buyurarak onların bu davranışını takdir etmiştir.¹¹⁵

Hz. Peygamber dini emirlerle yükümlü kadınlardan bazı konularda biat almıştır. Bir bayram namazından sonra hutbeyi verip minberden aşağıya indiğinde özellikle kadınlar dağılmadan eliyle işaret edip insanların oturmasını ister. Daha sonra kadınların yanına giderek, Mümteherine Sûresinden şu ayeti okur: “Ey Peygamber! Mü'min kadınlar Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayacakları, hırsızlık yapmayacakları, zina etmeyecekleri, çocuklarını öldürmeyecekleri, elleriyle ayakları arasında bir iftira düzüp getirmeyecekleri, dine ve akla uygun hiçbir konuda sana karşı gelmeyecekleri hususunda sana biat etmeye geldiklerinde onların biatlarını kabul et ve onlar için Allah'tan bağışlama dile. Kuşkusuz Allah bağışlayıcıdır,engin merhamet sahibidir.” Ardından kadınlara, “Sizler bu biat üzere sabit misiniz?” diye sorar. Kadınlar, “Evet, ya Resûlallah!” diye cevap verirler ve böylece biatlarını tamamlarlar.¹¹⁶

Hz. Peygamber 27 gazveye katılmış, bunun 9'unda bizzat savaşmıştır. Ashâbın komutası altında çıkılan sefer ve seriyyelerin sayısının 38 olduğu ifade edilir.¹¹⁷ İslâm dini savaşlara katılıp harp etme görevini erkeklere vermiş, ancak erkeklerin yeterli olmadığı durumlarda kadınların ve kölelerin de savaşmasına izin vermiştir.¹¹⁸ Cihad amellerin en faziletlisi olması hasebiyle kadınlar da savaşlara katılmayı ve cihad etmeyi,

¹¹⁰ İbn Sa'd, a.g.e., X, 68; Birekul, a.g.e., s. 94; M. Ali Haşimi, *Müslüman Kadının Şahsiyeti*, Risale Yay., İstanbul, 2015, s.121.

¹¹¹ Buhârî, Ezân 162; Ebû Dâvûd, Salât 52.

¹¹² Mâide, 6/ 5.

¹¹³ Aydın, “Kadın”, s. 88.

¹¹⁴ Buhârî, Hayız 4, 23, Salât 2, 'İdeyn, 15; Müslim, Salâtü'l-'İdeyn 12; Tirmizî, Salât 385.

¹¹⁵ Müslim, Mesâcid ve Mevâdî'u's-Salât 39.

¹¹⁶ Buhârî, Ahkâm, 49; Müslim, Salâtü'l-'İdeyn, 3.

¹¹⁷ Kettânî, a.g.e., I, 483.

¹¹⁸ Savaş, a.g.e., s. 236.

bu vesileyle sevap kazanmayı istemekteydiler. Bir gün Hz. Âişe (ö. 58/678) Hz. Peygamber'e gelerek, “*Ey Allah'ın Resûlü! Görüyoruz ki cihad amellerin en faziletlisidir; öyleyse biz de cihad etmeli değil miyiz?*” diye sorması üzerine Hz. Peygamber, “*Sizin için cihadın en faziletlisi makbul hacdır*” buyurarak savaşa katılmadan da hac yapmak sûretiyle cihad sevabı alacaklarını bildirmiştir.¹¹⁹

Hz. Peygamber kadınların savaşa katılmalarını onaylamamış ise de geri plânda çalışmalarına ve askerlere destek olmalarına bir şey dememiştir.¹²⁰ Dolayısıyla kadınlar savaflara yaralıları tedavi etmek, ölü ve yaralıları Medine'ye taşımak, geride bırakılan bineklere bekçilik yapmak, askerlere su taşımak ve yemeklerini pişirmek üzere katılmışlardır.¹²¹ Küaybe bint Sa'd (ö.7/628) adlı kadın sahâbînin mescitte yaralıları tedavi etmek amacıyla kullandığı bir çadırının bulunduğu, Hendek Savaşı'ndan sonra yaralanan Sad bin Muâz'ı (ö.5/627) da burada tedavi ettiği rivayet edilmektedir. Küaybe, Sa'd bin Muâz'ın tedavisini sürdürürken, Rasulullâh'ın ziyarete gelip hastaların durumu hakkında ondan bilgi aldığı rivayet edilmiştir. Bu kadın sahabînin Hendek Savaşı'na da bizzat katıldığı bilinmektedir.¹²²

Savaşlarda kadınlar, fîratlarına uygun işleri yaparak Hz. Peygamber'e ve sahâbeye yardımcı olmuşlardır. Onların yaralarını tedavi etmişler, geri hizmetlerde bulunarak insan olmanın sorumluluklarını yerine getirmişlerdir. Nitekim Hz. Âişe ve Ümmü Süleym (Enes b. Mâlik'in annesi/ö.644-656), Uhud savaşında yaralıları su taşımışlardır.¹²³ Yine Ümmü Süleym'i eşi Ebû Talha (ö.34/654) Huneyn Gazvesi'nde elinde ikiyüzlü bir bıçak ile görünce durumu Resûlullah'a bildirir. Resûlullah, “*Bu nedir?*” diye sorunca, Ümmü Süleym, onu savaş için aldığını yanına müşriklerden biri yanasması hâlinde onu karnından yaralayacağını söyler. Resûlullah bu cevaptan hoşlanır ve tebessüm eder.¹²⁴ Hz. Peygamber'in Uhud Savaşı'nda yüzü yaralandığında kızı Fatıma onun yüzünü tedavi etmiştir.¹²⁵

Hz. Peygamber'in kadınların savaflara katılımına izin verdiğini gösteren bir başka rivayet ise şudur: Bir defasında Resûl-i Ekrem Ümmü Haram'ın (ö. 28/648) evinde öğle uykusuna dalmıştı. Bir ara gülerek uyanınca, Ümmü Haram niçin güldüğünü sormuş, o da uykusunda kendisine ümmetinden fetih maksadıyla Akdeniz'e açılan bazı kimselerin gösterildiğini ve onların cennetlik olduğunu söylemişti. Bunun üzerine Ümmü Haram kendisinin de onların arasında bulunması için Hz. Peygamber'den dua etmesini istemişti. Resûlullah onun bu isteğini yerine getirdi ve ona dua etti. Ardından tekrar uykuya daldı, yine gülerek uyanmış, Ümmü Haram'ın bu defa sorusu üzerine de ümmetinden bazılarının İstanbul'u fethetmek amacıyla sefere çıkacağını, onların da günahlarının bağışlanacağını haber vermiştir. Ümmü Haram kendisinin de onların arasında bulunması için dua etmesini isteyince Resûl-i Ekrem ona birinci grupta olduğunu söylemiştir.¹²⁶

¹¹⁹ Buhârî, Cihâd 1.

¹²⁰ Savaş, *a.g.e.*, s. 237.

¹²¹ Buhârî, Cihâd 67; Tirmizî, Siyer 22.

¹²² Buhârî, Megazî 30, Müslim, Cihad 65; Ebû Davûd, Cenâiz 4; İbn Sa'd, *a.g.e.*, X 314.

¹²³ Müslim, Cihâd 47.

¹²⁴ Müslim, Cihâd 47.

¹²⁵ Buhârî, Cihâd 163.

¹²⁶ Buhârî, Cihâd 3, 8, 63, 75, 93, Ta'bir 12, İsti'zân 41; Müslim, İmâre 160; Tirmizî, Fedâilü'l-Cihâd, 16. Ümmü Haram ve kardeşi Ümmü Süleym, Hz. Peygamber'in sütteyzeleriydi. Bu açıdan Resûlullah, Kuba Mescidini ziyaret ettiğinde onların evinde misafir olur, kaylule yapardı. Yukarıda bahsedilen hadise de böyle bir zamanda gerçekleşmişti. Nihayetinde Hz Peygamber'in verdiği haber gerçekleşmiş, Ümmü Haram. Hz. Osman devrinde Kıbrıs'ın Fethi sırasında şehit düşmüştür. Bkz. M.Yaşar Kandemir, “Ümmü Haram”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayını, İstanbul, 2012, XLII, 321-322.

Hız. Peygamber savaşta karşı cephe de bulunan kadınların öldürülemeyeceğini beyan etmiştir. Nitekim o, bir savaş esnasında yerde müşrik bir kadının öldürölmüş olduğunu görünce kadınlara ve çocuklara harp ehli olmadıkları için dokunulmaması gerektiğini söylemiştir.¹²⁷

İslâm sayesinde kadınlar ailelerinden bağımsız olarak kendi kararlarını alma ve uygulama imkânı kazanmış, böylece şahsiyetlerini inşa etme fırsatı bulmuşlardır. Kadınların şahsî fikirlerinin alınması gerektiğı hususu Ahzâb Sûresinde Hız. Peygamber'e bildirilmiştir. Hız. Âişe'den gelen bir rivayette o şöyle demiştir: "Hız. Peygamber'in eşlerine tahyîrde bulunma emri geldiğı zaman ilk önce benden başladı. Hız. Peygamber, 'Sana bir şey söyleyeceğim. Acele etmene gerek yok. Hatta anne-babanın görüşüne de başvurabilirsin' dedi. Sonra da Allah'ın şöyle buyurduğunu söyledi: 'Ey Peygamber! Eşlerine söyle. Eğer dünya ve dünya süsünü istiyorsanız, gelin size boşanma bedelini vereyim de, sizi güzellikle salıvereyim. Eğer Allah'ı Peygamberini ve Ahiret yurdunu istiyorsanız bilin ki, Allah, içinizden güzel davrananlar için- büyük menfaatler hazırlamıştır'.¹²⁸ Ben de dedim ki, 'Bunun neyini anne-babama danışacağım ki! Elbette Allah'ı, Peygamber'ini ve ahiret yurdunu istiyorum.' Peygamber'in diğ er hanımları da aynı sını yaptı"¹²⁹ Hız. Âişe kendi kararını kendisinin verebileceğini, böylesine hayırlı bir karar için kimseye danışmasına gerek olmadığını belirtmiş, Hız. Peygamber de bundan memnun olmuştur. Bu hadis, Hız. Peygamber'in eşlerine ilişkin özel bir tahyîr durumunu ele almaktadır. Eşlerinin maddî talepleri ve aralarındaki kıskançlıktan dolayı üzüntü duyan Hız. Peygamber'in bir aylık süreyle eşlerinden ayrı kalmaya yemin edip bunu uygulaması üzere, dünya nimetleriyle, Resûlullah ve Ahiret arasında tercihlerini yapmasını bildiren bu ayetle tercih, Peygamber eşlerine bırakılmıştır.

Kadınlar evlenirken bireysel tercihleri istikametinde evleneceğı kişiye şartlar ileri sürmüşlerdir. Nitekim Resûlullah'ın teyzesi sayılan Ümmü Süleym, Medine'de ilk Müslüman olan kadınlardandır. Eşi kendisinin Müslüman olmasına kızıp onu terk ettiğinde Ebû Talhâ kendisine evlenme teklif etmiştir. Ümmü Süleym, o sırada putperest olan Ebû Talhâ'ya, putperestliğı bırakıp İslâm'a girmesi şartıyla kendisiyle evleneceğini bildirmiştir.¹³⁰

Âtike (ö.40/660), Hız. Ömer'inevlenme teklifi sırasında kendisinin mescite gitmesine karşı çıkmamasını şart koşarak bu teklifi kabul edeceğini beyan etmiştir. Hız. Ömer'de onun bu isteğini kabul etmiş ve evlenmişlerdir.¹³¹

Ümmü Gülsüm (ö.32/652), Hız. Peygamber'in hicretinden sonra Medine'ye hicret eden ilk kadındır. Hicret için ailesinin iznini almamış bir grup mü'mine kadın hür iradeleriyle Hız. Peygamber'in arkasından –onun yanında yaşamak için- Medine'ye hicret ederler. Bu kadınlar Hudeybiye Antlaşması esnasında Hız. Peygamber'e ulaşırlar. Henüz genç bir kız olan Ümmü Gülsüm'ün ailesi onu kendilerine vermesi için Hız. Peygamber'e başvurur; ancak Ümmü Gülsüm iade edilmeyi istemez. Bunun üzerine, "Ey iman edenler! Mü'min kadınlar göç ederek size geldiklerinde -onların imanlarını Allah daha iyi bilmekle beraber- siz onları sınavın. Eğer mü'min olduklarını anlarsanız,

¹²⁷ Buhârî, Cihâd 148; Muvatta', Cihâd 8, 9, 10; Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî, *Müsned*, III, 488, IV, 178; Müslim, Cihâd 26-28;; İbn Mâce, Cihâd 30; Ebû Davûd, Cihâd 111.

¹²⁸ Ahzâb, 33/27-28.

¹²⁹ Buhârî, Tefsir 5 (Ahzâb Sûresi); Müslim, Talâk 22, 23, 29, 30.

¹³⁰ İbn Sa'd, a.g.e., X, 429; M. Yaşar Kandemir, "Ümmü Süleym", *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayını, İstanbul, 2012,XLII, 330, 2012.

¹³¹ İbn Sa'd, a.g.e., X, 288.

onları kâfirlere iade etmeyin...¹³² ayeti nazil olur. Hz. Peygamber Ümmü Gülsüm'ü ve daha sonra hicret eden kadınları imtihana tabi tutar ve onlara ne için hicret ettiklerini sorar. Allah Resulü, İslâm'a olan sevgilerinden dolayı hicret ettiklerini belirleyince onları Mekke'ye iade etmemiştir.¹³³

Hz. Peygamber kadınlardan, şahsî mal varlıklarından sadaka vermelerini isteyince, onlar tereddüt etmeden mallarından infak etmişlerdir. Resûlullah, *“Ey kadınlar topluluğu! Kendi zînet eşyalarınızdan da olsa sadaka veriniz”* buyurunca, kadınların kimi küpesini kimi yüzüğünü çıkarıp atmaya başladı. Daha sonra Abdullah İbn Mes'ud'un (ö.32/652-53) karısı Zeynep ve Ensar'dan bir kadın Hz. Bilal'den rica edip Hz. Peygamber'e, kocalarımıza ve yanımızda bulunan yetimlere sadaka vermemiz yeterli midir? diye sordurdular. Hz. Peygamber onların kim olduğunu sordu, öğrenince şöyle dedi: *“Evet bunlardan her birinin sadakası için iki ecir vardır; biri akrabalık bağını gözettikleri için, diğeri de sadaka ecdir.”*¹³⁴

Ayrıca Hz. Peygamber döneminde kadınların kendilerine ait olan mallarla eşlerine maddi yardım yaptıklarına ve kendi maiyetindeki yetim çocuklara bakıp onları büyüttüklerine de rastlanmaktadır. Yine Resûlullah, *“Her kim bûluğ çağına ulaşana kadar iki kız çocuğunun bakımlarını, nafakalarını, terbiye ve yetiştirilmelerini üstlenirse, o kimse kıyamet gününde benimle şöyle gelecektir”* buyurmuş ve ardından parmaklarını birleştirmiştir.¹³⁵

Yine sadaka konusunda bir gün Hz. Peygamber kadınlara, *“Ey kadınlar topluluğu! Sadaka verin ve çok istiğfar edin. Çünkü ben Cehennem ahalisinin çoğunun kadınlar olduğunu gördüm”* buyurdu. Bunu üzerine akıllı ve vakarlı bir kadın, *“Bizim neyimiz var ki Cehennem ehlinin çoğu oluyoruz ya Resûlallâh?”* diye sorar. Bunun üzerine Hz. Peygamber *“Çünkü siz çokça lanet eder, kocalarınızın size verdiklerini inkâr edersiniz...”*¹³⁶ buyurur. Bu rivayetin son kısmı Buhârî'de şu şekilde geçmektedir: *“Kocalarına karşı nankörlük ediyorlar. Sen onlardan birisine dünyaları bağışlasan fakat daha sonra bu kadın senin bir açığını görse hemen, ‘Ben senden şimdiye kadar ne hayır gördüm ki!’ der.”*¹³⁷

Kadınlar şahısları adına hediyeler vermişlerdir, Nitekim Ümmü Süleym, Resûlullâh Hz. Zeynep ile evlendiği zaman oğlu Enes ile Hz. Peygamber'e hediye olarak, bir miktar hurma, yağ ve keş alıp hayse yemeği yapmış, ona göndermiştir. Oğluna, Hz. Peygamber'e şöyle söylemesini sıkıca tembih eder, *“Bunu sana annem gönderdi, sana selâmı var. Hediyeimizi kabul buyursun”*.¹³⁸

Buhârî'de geçen bir hadiste, Sehl bin Sa'd (ö. 91/712), ziraatla meşgul olan ve ürettiği sebze ile yemek pişirip Cuma namazı çıkışında cemaate ikram eden bir kadından bahseder. Bu kadına namaz çıkışı selâm verdiklerini de ekler.¹³⁹ Bu rivayet, Hz. Peygamber devrinde bir kadının sosyal ve iktisadî hayatın içerisinde rahatlıkla yer alabildiğini göstermektedir.

Hz. Peygamber, kadınların da bir insana eman verebileceğini ve bunun geçerli olduğunu beyan etmiştir. Ümmü Hânî (ö.50/670), Resûlullah'a gelerek, *“Ya Resûlallah! Kardeşim Ali b. Ebû Tâlib, benim eman verdiğim kişiyi öldürmeye azmetti”* der. Bunun

¹³² Mümtehine, 60/10.

¹³³ İbn Sa'd, a.g.e., X, 250.

¹³⁴ Buhârî, İlim 32, Zekât, 44, 48; Müslim, Zekât 45.

¹³⁵ Müslim, Birr ve Sıla 149.

¹³⁶ Buhârî, İmân 21, Hayız, 6, Nikâh, 124; Müslim, İmân 132, Küsuf 17.

¹³⁷ Buhârî, Salat fi Kusûfi ve's- Şems 9.

¹³⁸ Buhârî, Nikâh 64; Müslim, Fedâilü's- Sahâbe 104.

¹³⁹ Buhârî, Salatü'l-Cüm'a 40, İsti'zân 16.

üzerine Resûlullah şöyle buyurur, “*Ey Ümmü Hâni! Senin eman verdiğine biz de eman veririz.*”¹⁴⁰

Hz. Peygamber’in, eş seçimi hususunda kadınların kişisel tercihlerinin önemli olduğunu, kadının istemediği biriyle nikâhlı kalmasını doğru bulmadığını şu hadisler ortaya koymaktadır: Hansâ dul bir kadındı. Babası kendisinin rızasını almadan onu evlendirmişti. Hz. Peygamber’e gelerek bu nikâhı reddetti. Hz. Peygamber Hansâ’nın tercihini onayladı.¹⁴¹ Bu konuda başka örnekler de bulunmaktadır, Nitekim Hz. Âişe’nin azatlısı Berîre’nin (ö. 60/680?) kocası Muğire isminde bir köle idi. Berîre azat edilince eşiyile evli kalmak istemez ve ondan boşanır. Hz. Peygamber Berîre’ye, “*Keşke ona geri dönsen*” der. Berîre, “*Bu bir emir midir?*” diye sorar. Resûlullah, “*Hayır, ben sadece ona iltimasta bulunuyorum*” deyince, Berîre, “*Benim ona ihtiyacım yok*” diye cevaplar.¹⁴²

Sâbit bin Kays’ın (ö.12/633) hanımı Hz. Peygamber’e gelerek, “*Ey Allah’ın Resûlü! Ben Sâbit İbn Kays’ın ahlâkı ya da dini hususunda bir şey söylemiyorum. Fakat ben Müslümanlık hayatımda küfrü de hoş görmüyorum*” diyerek Sâbit’ten boşanmak istediğini dile getirir. Hz. Peygamber, “*Ondan aldığın bahçeyi geri verir misin?*” diye sorar. Kadın, “*Evet!*” deyince, Sâbit’e, “*Bahçeni al ve onu boşa!*” buyurur.¹⁴³

Hz. Peygamber hicretten sonra kendilerine kucak açan Ensar halkına ve kadınlarına karşı vefalı davranmıştır. Zira bir grup kadın ve çocukları düğünden neşeyle dönerken görünce, “*Ey Ensar kadınları! Sizler bana insanların en sevimlilerisiniz*” buyurmuştur.¹⁴⁴

Yukarıda yer alan rivayetlerde, Arap toplumunda sosyal hayattan dışlanan ve hor görülen, ezilmiş ve hakları ellerinden alınmış kadınların Hz. Peygamber’in risâleti ve İslâm’ı tebliğiyle mü’minler arasında büyük bir saygınlığa ulaştığı, erkeklere karşı özellikle evlenme ve boşanma hususunda hür iradelerini kullanabildikleri, sosyal ve iktisadî hayatın her aşamasında rol aldıkları, hatta zaman zaman toplumu yönlendirebildikleri görülmektedir. Kısaca, Kur’ân’ın emirleri, Hz. Peygamber’in beyan ve uygulamaları kadına birey olma hüviyetini ve toplum içinde şahsiyetini kazandırmıştır.

3.2.2. Eş Olarak Kadın

Kur’ân’da insanların, erkek ve kadın iki farklı cins olarak yaratıldıkları bildirilmektedir.¹⁴⁵ Bu farklılığın hikmeti yine Kur’ân’da çeşitli ayetlerle açıklanmıştır. Ayetlerden biri şu şekildedir: “*Onlara ısınp kaynaşasınız diye size kendi türünüzden eşler yaratıp aranızda sevgi ve şefkat duyguları yerleştirmesi de O’nun kanıtlarındandır. Doğrusu bunda iyi düşünen kimseler için dersler vardır.*”¹⁴⁶ Bu ayetle eşlerin yaratılış amacı açıklanmakta, insanın eşini kendisiyle huzur ve mutluluk duyacağı bir varlık olduğu telkin edilmektedir. Biyolojik ve psikolojik bakımdan birbirine ilgi ve ihtiyaç duyan kadın ve erkeğin içlerine sevgi ve şefkat duygusunun yerleştirilmesi, temelinde

¹⁴⁰ Buhârî, Salat 4, 21, Cizye 9, Edeb 94; Ahmed b. Hanbel, VI, 341, 343, 423, 425; Müslim, Müsâfirin 82; Tirmizî, Siyer 25.

¹⁴¹ Buhârî, İkrâh 3.

¹⁴² Buhârî, Talâk 16; Muvatta’, Talâk 25; İbn Mace, Talâk 18-19; Ebû Dâvûd, Talâk 19; Tirmizî, Radâ’ 7.

¹⁴³ Buhârî, Talâk 12.

¹⁴⁴ Buhârî, Menâkıbü’l-Ensâr 5; Müslim, Fedâilü’s-Sahâbe 174.

¹⁴⁵ Nisa, 4/1.

¹⁴⁶ Rum, 30/21.

iffetin olduğu karşılıklı güven, sevgi ve şefkati barındıran aile kurumunun bina edilmesi Allah'ın insanlara bir lütfudur.¹⁴⁷

İslâm dini erkek ve kadının bir aile oluşturmak sûretiyle birleşmelerini teşvik ve tavsiye etmiştir. İlgili ayette şöyle buyrulmaktadır: “İçinizden evli olmayanları, köle ve câriyeleriniz arasından da elverişli olanları evlendirin. Yoksulluk içinde iseler Allah lütfu ile onları ihtiyaçtan kurtarır. Allah'ın hazinesi geniştir, her şeyi bilmektedir.”¹⁴⁸ Bu teşvik fitraten birbirinin tamamlayıcısı ve destekleyicisi olan kadın ve erkeğin yaratılışlarındaki tabii eğilimin bir sonucudur.¹⁴⁹ Bu eğilim Bakara Sûresinde şöyle açıklanmaktadır: “...Onlar sizin örtüleriniz, siz de onların örtülerisiniz...”¹⁵⁰ Nasıl ki elbise insanın örtünme, korunma gibi insanî ihtiyaçlarını karşılıyorsa; erkek kadınlı, kadın da erkekle örtünür ve korunur, eksikliklerini tamamlar, en önemlisi mahremiyetini muhafaza ederler. Böylece eşler, ayette de işaret buyrulduğu üzere hem birbirlerinin ayıp ve kusurlarını örterler, hem de birbirlerinden sorumlu olurlar.

Hz. Peygamber'in de evliliği teşvik ve tavsiye ettiği çeşitli hadisleri mevcuttur. Resûlullah bir hadisinde şöyle buyurmuştur: “Ey gençler zümresi! Sizden kim evlenmeye güç yetirirse evlensin. Çünkü evlenmek gözü haramdan sakındırır, iffeti daha çok muhafaza eder. Buna gücü yetmeyen oruç tutsun. Çünkü oruç, şehveti kırar.”¹⁵¹

İslâm toplumunun can damarı, sarsılmaz temeli kabul edilen aile kurumu ne kadar sağlıklı olursa toplum da o kadar sağlıklı olur. Bunun için eş seçimi önemlidir. Hz. Peygamber evlenilecek kadında aranması gereken vasıfları şu sözleriyle açıklamıştır: “Kadın dört şey için nikâh edilir; malı, soyu, güzelliği ve dindarlığı. Sen dindar olanını seç.”¹⁵² Mal, soy ve güzellik gibi unsurlar insanın kibrini artırarak eşler arası huzursuzluğun temeli olabileceğinden dolayı Resûlullah, dindar eş tercih edilmesini tavsiye etmiştir. Çünkü dindar eş seçimi bir nevi ebedî kurtuluş sayılabilir. Çünkü eşler birbirlerini, manevi destek vererek haramdan koruyabilir ve Allah rızası hususunda teşvik edebilirler. Bu sebeple Hz. Peygamber, maddî ve fizikî gösterişten ziyade manevî güzelliğe sahip dindar eş tercih etmeyi tavsiye buyurmuştur.

Hz. Peygamber bakire kızlarla evlenmeyi teşvik etmiştir. O, Câbir b. Abdullah'ın (ö. 78/697) dul bir kadınla evlendiğini öğrenince, “Keşke bakire bir kızla evlenseydin...” diye buyurmuştur.¹⁵³ Çünkü bakire kızla evlenmek eşler arasında bağlılığın ve ülfetin daha kolay gerçekleşmesini sağlamaktadır. Bununla beraber Resûlullah, Cabir b. Abdullah'a bu evliliğinden dolayı hayır dua da bulunarak, “Allah eşini sana hayırlı ve mübarek kılsın” demiştir.¹⁵⁴

Hz. Peygamber zamanında kadınların evlendirilmek için velisi tarafından salih bir erkeğe gösterilmesinde bir mahzur görülmemiştir. Nitekim Resûlullah Hz. Hatice ile bu şekilde evlenmişti.¹⁵⁵ Hz. Ömer, kızı Hafsa dul kalınca Ebû Bekir'e gitmiş ve ona, “Eğer istersen kızım Hafsa'yı sana nikâh edeyim” diye teklifte bulunmuştur. Birkaç gün

¹⁴⁷ Bkz. Karaman ve dğr., a.g.e., IV, 303.

¹⁴⁸ Nur, 24/32.

¹⁴⁹ Rum, 30/21; Nisa, 4/1.

¹⁵⁰ Bakara, 2/187.

¹⁵¹ Buhârî, Savm 10, Nikâh 3; Ahmed b. Hanbel, I, 58, 378, 424-425, 447; Müslim, Nikâh 1; İbn Mâce, Nikâh 1; Ebû Dâvûd, Nikâh 1; Tirmizî, Nikâh 1.

¹⁵² Buhârî, Nikâh 15; Ahmed b. Hanbel, I, 92, 457, II, 428, IV, 153, 377; Müslim, Radâ', 4, 6, 8, 53, 54, Fiten 86; İbn Mâce, Nikâh 6, 38; Ebû Dâvûd, Nikâh 1; Tirmizî, Nikâh 4.

¹⁵³ Buhârî, Buyû 34, Vekale 8, Cihâd, 113, Meğazi 18, Nikâh 10, 121, 122, Nafakât 12, De'avât 53; Müslim, Radâ' 54-56, 58; Tirmizî, Nikâh 13.

¹⁵⁴ Buhârî, Buyû 34, Vekale 8, Cihad, 113, Meğazi 18, Nikâh 10, 121, 122, Nefakat 12, De'avat 53; Müslim, Rada' 54-56, 58; Tirmizî, Nikâh 13.

¹⁵⁵ İbn Sa'd, a.g.e., X, 13.

geçince Hafsa'yı Resûlullah istemiş ve onunla evlenmiştir. Daha sonra Ebû Bekir'le karşılaştığında Ebû Bekir kendisine, *“Doğrusu bana Hafsa'yı arz ettiğin vakit sana cevap vermeme engel olan şey, Hz. Peygamber'in ona talip olduğunu bilmemdi. Ben Resûlullah'ın sırrını açığa verecek değildim. Eğer Resûlullah Hafsa hakkındaki düşüncesinden vazgeçseydi, ben elbette Hafsa ile evlenmek isterdim.”*¹⁵⁶ demiştir.

Eşler arasındaki dayanışma ve kaynaşma, sahip oldukları fitrî farklılıkların korunmasıyla mümkündür. Her cins kendi fitratına uygun sorumlulukları yüklenmelidir. Nitekim Hz. Peygamber evlilik müessesinde eşlerin sorumluluklarını şu şekilde belirtmiştir, *“Hepiniz yükümlülükleri olan birer çobansınız. Her biriniz himayeniz altında bulunan ve bakmakla yükümlü olduğunuz kişilerden ve işlerden sorumlusunuz; devlet başkanı/ yönetici bir çobandır ve tebaasından sorumludur, erkekler birer çobandır ve eşlerinden sorumludur, kadınlar bir çobandır ve ailesindekilerden sorumludur, hizmetçiler efendisinin malını korumakla yükümlü bir çobandır ve korumakla yükümlü olduklarının mallarından sorumludur.”*¹⁵⁷ Hz. Peygamber bu sözleriyle aile sorumluluğunu eşlerden hem kadına hem de erkeğe yüklemiştir. Erkek evin nafakasını temin etmeli, kadın bu nafakayı israfa kaçmadan kullanmalıdır.

Hadislerde kadınların ihtiyaçlarını, nafakalarını karşılayanın erkeğin vazifesi olduğu belirtilmiştir.¹⁵⁸ Erkek kazandığı nispette meşru ölçülerde eşinin ihtiyaçlarını gidermelidir. Eğer koca cimrilik ederse, kadın kocasının kazancından, ondan habersiz kendisi ve çocuğu için harcama yapabilir.¹⁵⁹ Hz. Peygamber erkeklerin eşleri ve çocuklarına yaptığı harcamaların değerini şu sözyle dile getirir, *“Kişinin harçayacağı paranın en faziletlisi öncelikle ailesi ve aile fertleri için harçayacağı paradır...”*¹⁶⁰ Hz. Peygamber bu beyanıyla erkeği, eşinin ve çocuklarının ihtiyaçlarını karşılaması hususunda teşvik etmiştir.

Resûlullah, insanların davetine icabet etmenin gerekliliğini bildirmiş¹⁶¹ kendisi de her fırsatta yapılan davetlere gitmiştir. Bu davetlere de hanımı ile gitmeyi tercih etmiştir.¹⁶²

Yukarıdaki sıralana rivayetlerde de görüldüğü gibi, Hz. Peygamber eşlerin/kadınların hakir görüldüğü bir topluma tebliğde bulunurken, muamelelerinde eşlerine/kadınlara karşı oldukça saygılı davranmış; onların maddi ihtiyaçlarını karşılamış, müminleri de bu noktada uyarmış ve kadına eş olarak değer atfetmelerini ve onlara karşı vazifelerini yerine getirmelerini telkin etmiştir.

3.2.3. Anne Olarak Kadın

Kadının fitratı, şahsiyeti ve yüklenmiş olduğu sorumlulukları içerisinde ayırt edici kimliği anneliktir. Kadının birey ya da eş olarak farklı alanlarda yerine getirdiği vazifeleri ne kadar önemli olsa da “annelik”, kadını İslâm'da en yüksek noktaya taşımıştır. Her bir anne çocuğuna verdiği eğitimle toplumun inşa edicisi ve şekillendiricisi olmaktadır.

Kur'ân; anneliğin, çocuğun doğumuna katlanarak başlanan bir süreç olduğunu ifade etmekte ve bu nedenle anneye hürmet edilmesi gerektiğini birçok ayette dile

¹⁵⁶ Buhârî, Meğâzî 12, Nikâh 33, 36, 46.

¹⁵⁷ Buhârî, Cum'a 11, Nikâh 90, İstikrâz 20, Vesâyâ 9, Itk 17, 19; Ahmed b. Hanbel, I, 5, 54, 55, 108, III, 102; Müslim, İmare 20; Ebû Davûd, El-Harac ve'l- İmare ve'l-fey' 2; Tirmizî, Cihâd 27.

¹⁵⁸ Nisâ, 4/34.

¹⁵⁹ Müslim, Akziye 7.

¹⁶⁰ Müslim, Zekât 38.

¹⁶¹ Buhârî, Nikâh 72; Müslim, Nikâh 104; Tirmizî, Nikâh 11.

¹⁶² Müslim, Eşribe 139.

getirmektedir.¹⁶³ Ayetlerden biri şu şekildedir: “Rabbin ondan başkasına ibadet etmemenizi ve anne babaya iyilik etmenizi emretmiştir. İkisinden birisi yahut her ikisi senin yanında ihtiyarlık çağına ulaşırsa, sakın onlara öf bile deme; onları azarlama onlara güzel söz söyle; onlara rahmet ve şefkat dolu tevazu kanadını ger. Onlara alçak gönüllü ve şefkatli davran ve onlar hakkında dua edip şöyle de, Ey Rabbim, bunlar küçükken beni nasıl yetiştirip büyüttülerse, sen de onlara merhamet et, acı.”¹⁶⁴

Hiz. Peygamber annelerin evladına karşı çok merhametli olduğunu ve bu vasfı sebebiyle Cenneti hak edeceğini bildirmektedir. Hiz. Âişe'nin rivayet ettiği bir hadiste bu husus vurgulanmaktadır. Şöyle ki, “Bir keresinde yanında iki kız çocuğu bulunan bir kadın bana geldi. Yanımda tek bir hurma vardı kadına ikram ettim. Kadın hurmayı ağzına götüreceği esnada kızları onu istediler ve kadın hurmayı ikiye bölüp kızlarına verdi, kendisi de bir şey yemedi. Bu durumu Hiz. Peygamber'e anlattığımda, ‘Muhakkak ki Allah bu iş sebebiyle o kadına Cenneti vacip kılmıştır.’ buyurdu.”¹⁶⁵

Hiz. Peygamber, mescitte Allah'ın mesajlarını kadınlara ilettikten sonra onlara şöyle hitap etti, “İçinizden hiçbir kadın yoktur ki evladından üç tanesi vefat etmiş olsun da Ahirette bu çocuklar Cehenneme karşı annesi için siper olmasınlar!”¹⁶⁶ Bu sözyle Hiz. Peygamber, kadınların anne sıfatıyla çektiklerinin ne kadar değerli olduğunu belirtmekte, diğer taraftan ciğerpârelerini kaybeden dolayısıyla yürekleri yanan şefkat abidesi anneleri teselli etmektedir.

Hiz. Peygamber çok küçük yaşlarda annesini kaybetmiş, onun sevgi ve ilgisinden mahrum kalarak büyümüştür. Ancak annesine olan sevgisini yitirmemiştir. Bu sebeple Hudeybiye Antlaşması'nın yapıldığı yere giderken yolu annesinin medfun olduğu Ebva'dan geçince, annesinin kabrini ziyaret etmiştir.¹⁶⁷ Konuya ilişkin Müslim'in rivayeti ise şöyledir, “Hiz. Peygamber annesinin kabrini ziyaret edip ağladı ve etrafındakileri de ağlattı. Sonra şöyle buyurdu, ‘Annem için istiğfarda bulunmak istedim de bana izin verilmedi. Kabrini ziyaret etmek hususunda izin istedim de bana izin verildi...’”¹⁶⁸ Kabrin üzerini elleriyle düzenlemiş, ağlamış ve yanındakileri de ağlatmıştır. Ne için ağladığı sorulunca, “Rahmet duygusu beni rikkate getirdi.” diye cevap vermiştir.¹⁶⁹ Hiz. Peygamber, annesizliğin yarattığı boşluğu, anne yarısı teyzelerin doldurabileceğini dolayısıyla onlara karşı özel bir hürmet gösterilmesi gerektiğini ifade etmiştir.¹⁷⁰

Hiz. Peygamber'in dedesi Abdulmuttalib (ö.577) vefat edince, amcası Ebû Talib (ö.619) kendisine sahip çıkmış, sekiz yaşından sonra Resûlullah'ı amcasının eşi Fatıma bint Esed (ö.4/625-26) büyüttüştür.¹⁷¹ Resûlullah, yengesi Fatıma'yı hürmetle devamlı yâd etmiştir. Zira yengesi önce öksüz olan Hiz. Peygamber'i doyurur sonra kendi çocuklarını doyurmuş. Bu nedenle onun için “Annemden sonra annem” demiştir. Hicretten sonra Medine'deki evinde yengesini sık sık ziyaret eden Hiz. Peygamber, bazen bu evde kaylûle yapmıştır.¹⁷²

¹⁶³ Ahkâf, 46/15; Ankebût 29/8; Lokmân, 31/14-15; En'âm, 6/151.

¹⁶⁴ İsrâ, 17/23-24.

¹⁶⁵ Müslim, Birr ve's-Sıla 147.

¹⁶⁶ Buhârî, İlim 101, Cenâiz 6; Müslim, Birr ve Sıla 153.

¹⁶⁷ M. Asım Köksal, *İslâm Tarihi*, Köksal Yay., İstanbul, 2004, V, 256.

¹⁶⁸ Müslim, Cenâiz 108.

¹⁶⁹ Köksal, a.g.e., I, 53.

¹⁷⁰ Buhârî, Sulh 6, Meğâzi 43.

¹⁷¹ Bkz. Mehmet Aykaç, “Fâtıma Bint Esed”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul, 1995, XII, 225.

¹⁷² İbn Sa'd, a.g.e., X, 241.

Hiz. Peygamber'in hürmet gösterdiği dadısı Ümmü Eymen (ö. 24/645?) ile başından geçen bir hadise şöyledir: Ümmü Eymen Hiz. Peygamber'e şerbet ikram eder, Peygamber de oruçlu olduğundan ya da başka nedenle bu ikramı kabul etmeyince, Ümmü Eymen ona serzenişte bulunarak Peygamber'e öfkeli konuşur. Ümmü Eymen'in kendisini çocuğu gibi sevdiğini bilen Resûlullah ise ona olan saygısına binaen ses çıkarmadığı rivayet edilir.¹⁷³

Annelik zor ve meşakkatli bir vazifedir. Anne her zaman evladını kendisine tercih etmekte ve birçok fedakârlıklar yaparak evladını büyötmektedir. Evladının ihtiyaçlarını kendi ihtiyacından önce görerek merhamet örneği sergilemekte ve bu sebeple saygıyı ve itaati hak etmektedir. Bundan dolayıdır ki Resûlullah (sav) insanlar üzerindeki hakları sıralarken anne hakkını en başa koyarak annenin hakkının babaya oranla üç kat fazla olduğunu vurgulamıştır.¹⁷⁴ Hiz. Peygamber'in hadislerinde, anneye itaatin cihad kadar önemli olduğu ve Cenneti kazanmaya vesile olacağı bildirilmiştir. Bununla ilgili hadislerin bir kısmı aşağıda sıralanmıştır:

Abdullah bin Mesud (ö. 32/652-53) şöyle demiştir: "Resûlullah'a, '*En faziletli amel hangisidir?*' diye sordum. Resûlullah, '*Vaktinde kılınan namazdır*' dedi. '*Sonra hangisidir?*' diye sordum. Resûlullah, '*Ana-babaya iyilik etmektir*' dedi. '*Sonra hangisidir?*' diye sordum Resûlullah, '*Allah yolunda cihad etmektir*' dedi".¹⁷⁵

Aynı şekilde sahabeden biri Resûlullah'a (sav), "*Benim hürmet ve hizmet etmeme en layık kimdir?*" diye sormuş, bunun üzerine Hiz. Peygamber, "*Annendir!*" demiştir. Aynı soruyu üç kez soran sahâbi, her defasında aynı cevabı almıştır. Dördüncü soruşunda bu defa Hiz. Peygamber "*Babandır!*" diye yanıtlamıştır.¹⁷⁶

Hiz. Peygamber anne babanın rızasını kazanmayı ve ona karşı ihsanda bulunmayı ibadetlerden saymıştır. Nitekim sahabeden biri Hiz. Peygamber'e gelerek cihada katılmak için izin ister. Hiz. Peygamber ona anne ve babasının hayatta olup olmadıklarını sorar. Adam hayatta olduklarını söyleyince Hiz. Peygamber şöyle buyurur, "*Öyleyse sen onların uğrunda cihad et.*"¹⁷⁷

Hiz. Peygamber anne babaya karşı asi olmanın büyük günahlardan biri olduğunu bildirmiştir. Nitekim Hiz. Ebû Bekir (r.a.) şöyle rivayet etti: "*Bir gün Resûlullah'ın yanındayken bize, 'Size günahın büyüüğünü haber vereyim mi?' dedi ve sıraladı, 'Allah'a şirk koşmak, ana-babaya eziyet etmek ve yalan yere şahitlik etmek.'*"¹⁷⁸

Hiz. Peygamber anne-baba müşrik bile olsa onlara ikram ve ihsanda bulunmayı tavsiye etmiştir: Hiz. Ebû Bekir'in kızı Esma'nın (v. 73/692) annesi müşrik idi.¹⁷⁹ Bir gün Esma'yı hediyelerle ziyarete gider. Fakat Esma, annesini evine alıp almama hususunda Hiz. Peygamber'den izin ister. Hiz. Peygamber, "*Evet, anneni eve al ve ağırla!*" buyurur.¹⁸⁰

¹⁷³ Müslim, Fedâilü's-Sahâbe 102.

¹⁷⁴ Buhârî, Edeb 4; Müslim, Birr ve Sıla 1, 2; Tirmizî, Birr ve Sıla 1.

¹⁷⁵ Buhârî, Cihâd 1; Müslim, İmân 36; Tirmizî, Birr ve Sıla 2.

¹⁷⁶ Buhârî, Cihâd 1, Edeb 2.

¹⁷⁷ Buhârî, Cihâd 138; Tirmizî, Cihâd 2.

¹⁷⁸ Müslim, İmân 38; Tirmizî, Birr ve Sıla 4.

¹⁷⁹ Esma ile Hiz. Âişe anneleri farklı baba bir kardeşlerdir. Esma'nın annesi Kuteyle'dir. Bu kadın, Cahiliye devrinde Hiz. Ebû Bekir'den boşanmış ve daha sonra da İslâm'ı kabul etmemiştir. Bkz. Ali Yardım, "Esma bint Ebû Bekir", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yayını, İstanbul, 1995, XI, 403.

¹⁸⁰ Buhârî, Cizye 18, Edeb 7, 8; Müslim, Zekât 50. Esma izin için Hiz. Peygamber'e müracaat ettiğinde Mümtetine Sûresi'nin 8. ayeti "*Allah, din uğrunda sizinle savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayan kimselere iyilik etmenizi ve onlara karşı âdil davranmanızı yasaklamaz. Doğrusu Allah âdil olanları sever*" nazil olmuştur. Bkz. Yardım, "Esma", s. 403.

Hız. Peygamber, anneye iyilik etmenin ve ihsanın her zaman olabileceğini, öldüğünde onun dostlarını ziyaret etmek gerektiğini¹⁸¹ ve vefat ettiğinde annenin yerine tasaddukta bulunmanın, ibadetler açısından eksikliklerin ifa edilmesinin mevta için faydalı olduğunu bildirmiştir. Nitekim Hız. Peygamber'e bir kimse gelip ölen annesinin bir ay oruç borcu olduğu hâlde vefat ettiğini ve onun adına bu orucu tutup tutamayacağını sordu. Hız. Peygamber, *"Annenin başka borcu olsaydı öder miydin?"* dedi, *"Evet!"* dedim. Bunun üzerine *"Öyleyse Allah'a olan borç başkasına olan borçtan daha ziyade ödenmeye lâyıktır"* buyurdu.¹⁸² Aynı şekilde Hız. Peygamber annesi ölen bir kişinin onun yerine hac yapmasına izin vermiştir.¹⁸³ Bir adam Hız. Peygamber'e gelerek, *"Annem aniden öldü. Yaşasaydı malını tasadduk ederdi. Ben onun yerine sadaka versem onun için ecir var mıdır?"* diye sorar. Hız. Peygamber, *"Evet!"* diye cevap verir.¹⁸⁴

Kadında çeşitli ezadan sonra ulaşılan anneliğe İslâm'da büyük kıymet atfedildiği yukarıdaki değerlendirmelerde görülmektedir. Hamilelik ıstırabının taşıyıcısı durumundaki kadın, verilen bu değerle bir nev'i manen teselli de edilmiştir. İslâm'da annelik vasfının bu kadar öne çıkarılması, kadını fitrî vazifelerine yönlendiren hususlardandır. Ayet ve hadislerde erkeklere yapılan kadına yönelik tavsiyelerle de kadına fitrî vazifesi hususunda destek olunmuştur. Özellikle çocukların, annelerinin çektiği yükü hafifletmeleri emredilmiştir.

3.2.4. Hukukî Açıdan Kadın

İslâm, kadının sahip olduğu hakları beyan ederek hukukunu temin etmiştir. Kadının sosyal hayatta yer edinmesini sağlayacak yaşama, eğitim, fikrî tercih, miras, belli şartlarda boşanma ve nafaka gibi haklarını fikhî hükümlerle koruma altına almıştır. Kadına annelik vasfından dolayı bazı imtiyazlar da tanımıştır.

Cahiliye toplumunda kadınlara karşı bir suç işlendiği zaman, genellikle ceza verilmemekteydi. Kur'ân kadına karşı işlenen suçları, ister kadının şahsına ister malına, isterse itibarına yapılmış olsun, erkeğe karşı yapılan suçlar gibi kabul etmiş hatta bazı durumlarda kadından yana tavrı koymuştur.¹⁸⁵ *"Namuslu kadınlara zina isnat edip sonra da dört şahit getiremeyenlere seksen değnek vurun. Artık onların şahitliğini asla kabul etmeyin. İşte bunlar fâsık kimselerdir."*¹⁸⁶

Hız. Peygamber, kadınlara karşı işlenen suçların cezasız kalamayacağını belirtmiş; kısas uygulayarak onların haklarının koruma altına alındığını göstermiş ve adaleti sağlama hususunda kadın ve erkeğe eşit muamelede bulunulması gerektiğine işaret etmiştir. Nitekim bir Yahudi, iki taş arasında Müslüman bir kadının başını ezmek suretiyle onu yaralar. Kadına bunu kimin yaptığı sorulur. O, bahsi geçen adamı gösterince, adam suçunu itiraf etmek zorunda kalır. Bunun üzerine Hız. Peygamber, suçlunun başının iki taş arasında ezilmesini emreder.¹⁸⁷

¹⁸¹ Müslim, Birr ve Sıla 11-13; Tirmizî, Birr ve Sıla 5.

¹⁸² Müslim, Sıyâm 154.

¹⁸³ Müslim, Sıyâm 157.

¹⁸⁴ Buhârî, Cenâiz 95; Tirmizî, Zekât 33.

¹⁸⁵ Savaş, a.g.e., s.44.

¹⁸⁶ Nûr, 24/4.

¹⁸⁷ Buhârî, De'avât 1, Vesâyâ 5, Talâk 24, Diyât 13; Müslim Kasâme ve'l-Muharibîn ve'l-Kıyas ve'd-Diyât 16; İbn Mâce, Diyât 24; Ebû Dâvûd, Diyât 10; Tirmizî, Diyât 6.

Kölelerden Berîre, Hz. Âişe'ye gelip mukâtebesi¹⁸⁸ hakkında yardım ister. Hz. Âişe ona, sahiplerine olan borcunu ödeyip kendisini azâd edeceğini ve velayetini de üstleneceğini söyler. Sahibi ise velayetinin kendinde kalmasını ister, Hz. Âişe bu duruma razı olmaz ve Hz. Peygamber'e anlatır. Hz. Peygamber şöyle buyurur, “*Onu al ve azâd et! Velâ hakkı ise azâd edenindir.*”¹⁸⁹ Bu rivayetten de anlaşıldığı üzere Hz. Peygamber Cahiliye toplumunda çokça yaygın olan köleler ve azâdlılar hakkında çokça hukukî hükümler ortaya koymuştur.

İslâm, kadınların mirasta hakkı olduğunu beyan etmiştir. Ancak erkeğin aldığı payın yarısı kadına verilmiştir.¹⁹⁰ Erkeğin ve kadının malî yükümlülükleri göz önünde bulundurularak yapılan bu taksim, nimet-külfet dengesini sağladığı görülmektedir.¹⁹¹

İslâm'da kadınlara eşlerini seçme hakkı tanınmıştır. Hz. Âişe'den gelen bir rivayette, “Hz. Peygamber, ‘*Dul kadının iznini almadan evlendirmek geçerli olmaz. Bekâr kız da kendisinden izin alınmadıkça nikâhlanamaz.*’ buyurunca, ‘*Bakire kızın izni nasıl olur?*’ dedim. O da ‘*Onun izni sükût etmesidir.*’ buyurdu.”¹⁹²

Hz. Peygamber erkeklerin, kadınlar hayızlı iken boşamasını yasaklamış, onun bir müddet bekletilmesi ve nafakasının karşılanması gerektiğini bildirmiştir. Nitekim Abdullah b. Ömer eşini hayızlı iken boşar. Hz. Ömer bu durumu Hz. Peygamber'e sorunca o da, “*Oğlun Abdullah'a söyle karısına dönsün. Sonra karısı üç hayız müddeti geçip temizleninceye kadar yanında tutsun. Sonra artık dilerse onu boşasın.*” buyurur.¹⁹³

Hz. Peygamber, ceza hukukunu uygularken erkekle kadın arasında bir ayrım yapmadığı gibi kadınlara da asil veya toplum içerisinde itibar sahibi olmasına bakmadan adil muhakeme ve tatbikatta bulunmuştur. Meselâ: Bir gün, Mahzumoğullarından bir kadın hırsızlık yapar. Ashab, bu kadın hakkında Peygamber ile kim konuşabilir, diye araştırır. Kimse onunla konuşma cesaretini gösteremez. Sonunda Üsâme bin Zeyd (ö. 54/674) rica üzerine Resûlullah ile konuşur. Bunun üzerine Resûlullah şöyle buyurur: “*İsrailoğulları arasında soylu biri hırsızlık yaptığı zaman ona ilişmezlerdi. Fakat güçsüz bir kimse hırsızlık yaptı mı elini keserlerdi. Eğer bu işi yapan kızım Fatıma olsaydı onun dahi elini keserdim.*”¹⁹⁴ Hz. Peygamber'in kızı Fatıma için söylediği bu sözler, muhataplarına, asırlarca bütün toplumlarda büyük bir hastalık olan nepotizm/akraba kayırmacılığının İslâm toplumunda hayat bulamayacağını anlatmıştır. Bu hadis aynı zamanda, bireyler arasında adaletin eşit olarak tatbik edilmesi gerektiğini çarpıcı cümlelerle öğütlemektedir.

¹⁸⁸ Mükâtebe, köle veya cariye'nin bir bedel veya hizmet karşılığında hürriyetini elde etmek için efendisiyle yaptığı antlaşmaya denir. Bkz. Fahrettin Atar, “Mükâtebe”, TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 2006, XXXI, 531.

¹⁸⁹ Buhârî, Salât 70, Şurût 3, 10, 13, 17, Et'ime 31, Ferâiz 19-20, 22, 23, Talâk 14, Keffârat 8, Nikâh 18, Büyû' 67, 73; Muvatta', İtk 17; Ahmed b. Hanbel, I, 281, II, 28, IV, 33, 42, 46, 82, 103, 121, 135, 161, 172, 186, 190, 272; Müslim, İtk 5, 10, 12, 15; Ebû Davûd, Ferâiz 12, İtk 2; Tirmizî, Velâ ve Hîbe 1.

¹⁹⁰ Nisâ, 4/11.

¹⁹¹ Karaman ve dğr., a.g.e, II, 26.

¹⁹² Buhârî, Nikâh 41, Hayl 11; Muvatta', Nikâh 4; Ahmed b. Hanbel, II, 229, 250, 279, 425; Müslim, Nikâh 64, 65; İbn Mâce, Nikâh 11; Ebû Dâvûd, Nikâh 22-23; Tirmizî, Nikâh 17; Nesâî, Nikâh 19.

¹⁹³ Müslim, Talâk 1, 14; Muvatta', Talâk 53; Ahmed b. Hanbel, I, 4; II, 26, 43, 51, 64, 74, 80, 130, 146, III, 386; Buhârî, Talâk 1, 3, 44, 45; İbn Mâce, Talâk 1, 3; Ebû Dâvûd, Talâk 4; Tirmizî, Talâk ve Li'ân 1.

¹⁹⁴ Buhârî, Fedâilü's-Sahâbe 18, Meğâzî 53, Hudud, 11, 12; Dârimî, Hudud 5; Müslim, Hudud 2, 8, 9; İbn Mâce, Hudud 6; Ebû Davûd, Hudud 4; Tirmizî, Hudud 6; Nesâî, Katu's-Sârik 6.

4. NEBEVÎ MUAŞERET VE KADIN

“Muâşeret” kavramı; insanlarla bir arada iyi ve hoşça geçinmeyi ifade etmektedir.¹⁹⁵ Cahiliye döneminde kadınların fikirlerinin bir değeri olmadığına yukarıda temas edilmişti. Kadınlar o dönemde, “aklı kıt” varlıklar olarak değerlendirilmekte ve hiçbir hususta onların görüşlerine başvurulmamaktaydı.¹⁹⁶ Bu nedenle Hz. Peygamber’in kadınlarla olan muâşereti sahabeye kadın konusunda yeni bir ufuk açmıştır. Abdullah bin Ömer kadınlara karşı muâşeretlerinde alışageldiklerinden daha farklı davrandıklarını şu sözleriyle ortaya koymaktadır: “Bizler Peygamber döneminde hakkımızda bir şeyler nazil olur korkusuyla kadınlarımıza karşı konuşmaktan, onlara karşı kusurlu davranmaktan çekinirdik. Peygamber vefat ettikten sonra hem konuşmaya başladık, hem de onlara karşı kusurlarımız oldu.”¹⁹⁷

Bu bölümde, Kur’an’ın belirlediği ilkeler çerçevesinde hayatını sürdüren Hz. Peygamber’in bizzat aile yaşantısında eşlerine karşı tutum ve davranışları, ailesi dışındaki kadınlarla olan muâşereti ve bu hususta erkeklere yaptığı tavsiye ve telkinler hadisler bağlamında değerlendirilecektir.

4.1. Hz. Peygamber’in Hanımlarıyla Muâşereti

Hz. Peygamber’in ikisi (Reyhane, Mariye) cariyeye olmak üzere farklı zaman dilimlerinde on iki eşi olmuştur. Bunlardan ilk eşi Hz. Hatice ve Zeynep bint Huzeyme (ö. 4/625) kendisinden evvel vefat etmiştir. İbrahim dışındaki bütün çocuklarının annesi Hz. Hatice’dir. İbrahim’in annesi ise Mariye’dir (ö. 16/637). Diğer eşleri; Sevde bint Zem’a (ö. 23/644), Âişe, Hafsa, Ümmü Seleme (ö. 62/681), Zeynep bint Cahş (ö. 20/641), Cüveyriye bint Haris (ö. 56/676), Ümmü Habibe (ö. 44/664), Safiyye bint Huyeyy (ö. 50/670) ve Meymune bint Haris’tir (ö. 51/671).¹⁹⁸ Hz. Peygamber’in bu hanımlarıyla olan münasebetleri çerçevesinde ele alınacak olan hadisler, yaşayan Kur’an olan Resûlullah’ın (sav) örnek yaşantısını ortaya koyacaktır. Hz. Peygamber’in birçok evlilik yapmasında çeşitli hikmetlerin yanı sıra, muâşerete kadınlara dinlerini öğretmek amaçlanmış olmalıdır. Nitekim Peygamberlerin eşleri O’ndan birçok söz rivayet etmişlerdir.¹⁹⁹

Hz. Peygamber eşleri arasında en sevdiği ve vefatından sonra da unutamadığını ifade ettiği ilk eşi Hz. Hatice’dir. O’nunla 25 yıl evli kalmış ve bu süreçte başka biriyle evlenmemiştir. İlk Müslümanlardan olan Hz. Hatice’nin yeri diğer hanımlarından farklıydı. Zira o, tebliğ vazifesinde hep eşinin yanında olmuş, O’nunla alay ettiklerinde O’nu teselli etmiş; sevgisiyle, inancıyla ve malıyla her zaman kendisine destek olmuştur. Hz. Hatice’nin kız kardeşi Hâle’nin ziyareti vesilesiyle kıskançlığını ifade eden Hz. Âişe’ye Resûlullah: “Hayır, gerçek senin bildiğin gibi değil; herkes bana inanmadığı zaman bana inanan o idi, herkes Allah’a ortak koşarken o Müslümanlığı

¹⁹⁵ Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, s.931.

¹⁹⁶ Altıntaş, “Cahiliye Arap...”, s. 65.

¹⁹⁷ Buhârî, Nikâh 80.

¹⁹⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Yaşar Kandemir, “Hz. Muhammed”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayını, İstanbul, 2005, XXX, 423-424; Aynur Uluer, “Ümmühatü’l-Mü’minin”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayını, İstanbul, 2012, XXXX, 306-308.

¹⁹⁹ Bu anlamda Hz. Âişe, 2220 hadis rivayet ederek en çok hadis nakleden ilk yedi sahabe içerisine girmiştir. Diğer eşleri de birçok hadisin ravisidir. Bkz. Yaşar Kandemir, “Hanımların Dilinde Hz. Peygamber”, *Hz. Peygamber ve Aile Hayatı*, Hz. Peygamber ve Aile Hayatı, Haz. İ. Lütfi Çakan – İsmail Kurt, İlmi Neşriyat, İstanbul, yy., s. 90 vd.

kabul etmişti, benim hiç yardımcım yok iken o bana yardım yardım ediyordu.” cevabını vererek, Ona gösterdiği saygı ve muhabbetinin nedenini ifade eder.

Hiz. Peygamber eşlerine karşı muamelesinde adil, merhametli ve anlayışlı olduğu görülmektedir. O, her bir eşi adına bir ev temin etmiş,²⁰⁰ onların yanında kalmak için de ayrı bir gün tahsis etmiştir.²⁰¹ Hiz. Peygamber’in ev işlerinde eşlerine yardımcı olduğunu, onlara yük olmadığını ve kendi işini gördüğünü bildiren rivayet şu şekildedir: “Hiz. Peygamber’in ev içerisinde aile fertleriyle olan münâsebetini merak eden sahabiden biri Hiz. Âişe’ye Resûlullah’ın evinde ne yaptığını sorunca şu cevabı almıştır: “*Kendi ailesinin içinde yani kendi evinin hizmetinde bulunurdu. Namaz vakti gelince de namaza çıkardı.*”²⁰²

Hiz. Peygamber eşlerine karşı oldukça saygılı ve şefkatli davranmış; bunun da ötesinde hicretten önce vefat eden eşi Hiz. Hatice’nin dostlarına dahi iltifat etmiştir.²⁰³ O’nun aile içerisindeki yaşantısını bizzat müşahade eden Enes bin Mâlik şöyle demiştir, “*Aile fertlerine karşı ondan daha şefkatlisini görmedim.*”²⁰⁴ Buna karşın Hiz. Peygamber’in sevgi konusunda bütün eşleri arasında aynı his dünyasına sahip olduğunu söyleyemez.²⁰⁵ Bu durum Hiz. Peygamber’in, Hiz. Âişe’nin diğer eşlerine üstünlüğünü tiritin yemeklere içerisindeki üstünlüğüne benzetmesinden,²⁰⁶ kendisine gelen hediyeleri yalnızca Hiz. Âişe’nin evindeyken kabul etmesinden,²⁰⁷ “*Âişe, kendi devrindeki ümmet kadınlarının en hayırlısıdır.*”²⁰⁸ diyerek iltifat ettiğini bildiren hadislerden anlaşılmaktadır.

Hiz. Peygamber eşlerinin kendisine karşı davranışlarına sabır göstermiş, onları azarlamamıştır, Hiz. Ömer, “Biz Kureyşliler, kadınlara galip gelirdik. Ensarın yanına Medine’ye taşındığımızda onları, kadınlarının kendilerine üstün geldikleri bir topluluk olarak bulduk. Bu sefer bizim kadınlarımız da Ensar kadınlarının huylarını kaptılar. Bir gün ben hanıma sesimi yükselttim, o da bana cevap verdi. Bu alıştığım bir şey değildi. Onun bu haline ben tepki gösterince hanımım bana, ‘*Sana cevap vermeme neden tepki gösteriyorsun? Allah’a yemin ederim ki, Peygamberin hanımları ona sesini yükseltiyorlar, hatta onlardan kimisinin akşama kadar onunla hiç konuşmadığı oluyor.*’ Bu durum beni korkuttu. Bundan dolayı ona, ‘*Kim Peygamber’e böyle davranıyorsa zarara uğramıştır.*’ dedim.”²⁰⁹

Hiz. Peygamber eşleriyle istişare etmeye özen göstermiştir. O sefere çıkacağı esnada eşleri arasında kura çeker, kura kime çıkarsa onunla sefere giderdi.²¹⁰ Hudeybiye’ye giderken kurada Ümmü Seleme çıkmış ve onu Hiz. Peygamber yanında götürmüştür. Ümmü Seleme’yle sıkıntı çektiği bir konuda istişare etmiş, onun telkinleriyle bu sorunu çözmüştür. Bu olaydan bahseden hadis şu şekildedir: “Hudeybiye Antlaşması yapıldıktan sonra Allah Resûlü ashabına, ‘*Kalkıp kurbanlarınızı kesin ve saçlarınızı tıraş edin*’ buyurur. Onlardan hiç kimse kalkmaz. Hiz. Peygamber bu sözünü üç kez tekrarlar, ancak yine kimse yerinden kıpırdamaz. Böylece Hiz. Peygamber eşi Ümmü Seleme’nin yanına varır, olup bitenleri ona anlatır. Ümmü

²⁰⁰ Buhârî, Humus 4.

²⁰¹ Müslim, Fedâilü’s-Sahâbe 84; Tirmizî, Nikâh 40.

²⁰² Buhârî, Ezân 44.

²⁰³ Müslim, Fedâilü’s-Sahâbe 73.

²⁰⁴ Müslim, Fedâilü’s-Sahâbe 63.

²⁰⁵ Buhârî, Nikâh 105.

²⁰⁶ Buhârî, Menâkıb 30; Müslim Fedâilü’s-Sahâbe 13.

²⁰⁷ Buhârî, Hibe 8.

²⁰⁸ Müslim, Fedâilü’s-Sahâbe 69.

²⁰⁹ Buhârî, Nikâh 83.

²¹⁰ Müslim, Fedâilü’s-Sahâbe 88; Ebû Davûd, Nikâh 37-38.

Seleme, ‘*Ya Resûlallah! Bunu gerçekten istiyor musun? Öyleyse dışarı çık ve kurbanını kesip berberini çağırarak saçını tıraş ettirinceye kadar kimseyle konuşma*’ diye tembihler. Hz. Peygamber onun dediklerini yapar ve bunları yapınca kadar kimseyle konuşmaz. İnsanlar onu görünce kalkıp kurbanlarını kesmeye ve birbirlerinin saçlarını tıraş etmeye başlarlar.”²¹¹ Hz. Peygamber eşlerinin fikirlerine değer vermesi yönüyle ailelere örnek teşkil etmekte ve istişarenin önemine dikkat çekmektedir.

Hz. Peygamber hanımlarına muhtaçlara yardım etmeleri hususunda tavsiyede bulunduğu ve bu konuda onları desteklediği görülmektedir. Nitekim Hz. Âişe şöyle bir rivayette bulunmuştur: “Allah Resûlü (sav) yanımdayken evime dilenci bir kadın girdi. Resûlullah da ona bir şey verilmesini söyledi. Sonra o şeyi getirip baktım. Bunun üzerine şöyle buyurdu: ‘*Dur Ey Âişe! Sayma; yoksa Allah da sana sayarak verir*’.”²¹²

Yine konuyla ilişkin Hz. Âişe şu hadisi nakletmiştir: “Resûlullah koyun kesti. Dağıttıktan sonra bana dönüp, ‘*Ondan ne kaldı?*’ diye sordu. Ben de ‘*Ondan sadece omuz kısmı kaldı.*’ deyince ‘*Demek ki omuz kısmı hariç, tümü kalmış.*’ diye buyurdu.”²¹³

Resûlullah’ın hanımlarının her türlü hâlini gözettiğini, onlara karşı her zaman ilgi ve alâka gösterdiğini şu hadisler ortaya koymaktadır:

Hz. Peygamber bir yolculukta iken hanımı Safiye’nin hasta olduğunu duyunca, bir an evvel eve dönmek için acele etmiştir.²¹⁴ Hz. Peygamber, hanımlarına yardımcı olmak için hiçbir fedakârlıktan kaçınmamıştır. Zira Hayber’in fethi esnasında Hz. Safiye ile nikâhlanan Hz. Peygamber, Medine’ye dönmek için develerine binerken deveye yaklaşıncaya yere çöküp dizini diker ve Safiyye Hz. Peygamber’in dizlerine basarak deveye biner.²¹⁵

Hz. Peygamber’in eşlerini kolladığını belirten bir başka hadis Hz. Âişe tarafından rivayet edilmiştir: “*Sevde, Müzdelife’de kaldığımız gece Resûlullah’tan diğer insanların kalabalık yapıp da birbirini ezmesinden önce şeytan taşlamak için izin istedi. Çünkü o, yavaş hareket eden bir kadındı. Resûlullah ona izin verdi. O da insanlardan önce gidip ibadetini yaptı. O ibadetini yapınca kadar Resûlullah bizi alıkoydu.*”²¹⁶

Hz. Peygamber eşlerinin rızalarını almaya gayret ettiğini gösteren bir hadiste eşi Hz. Âişe’ye, “*Benden razı olduğun zaman, ‘Muhammed’in Rabbine yemin olsun ki’ diyorsun. Benden razı olmadığın zamanlarda ise, ‘İbrahim’in Rabbine yemin olsun ki!’ diyerek yemin ediyorsun.*”²¹⁷ dedi. Burada Allah’ın elçisinin eşinin sözlerini dikkatlice takip ettiği ve eşi tarafından verilen mesajı aldığı görülmektedir.

Hz. Peygamber’in eşlerine karşı hoşgörülü olduğu, kendisi katılmasa dahi onların eğlencelerine müdahale etmediği görülmektedir. Bu konuda Hz. Âişe şöyle bildirmiştir: “Allah Resûlü (sav) içeriye girdiğinde yanımda iki cariye vardı. Bunlar Buas Savaşı ile ilgili şarkılar söylüyorlardı. Yatağa uzandı ve yüzünü çevirdi. Sonra Ebû Bekir içeriye girdi. ‘*Allah Resûlü’nün yanında şeytan işi çalgılar ha! Bu ne hâl böyle!*’ diyerek bize çıktı. O gün bir bayram günüydü ve Resûlullah Ebû Bekir’e yönelerek ‘*Bırak onları söylesinler*’ dedi. Bir an dikkati bizden uzaklaşıncaya cariyelere çıkmalarını söyledim ve çıktılar.”²¹⁸ Yine aşağıda açıklanan Hz. Âişe’den gelen bir rivayette Hz. Peygamber’in eşi Hz. Âişe’nin istediği bir eğlenceyi izlemesine izin

²¹¹ Buhârî, Şürût 15.

²¹² Ebû Dâvûd, Zekât, 46; Nesâî, Zekât 64.

²¹³ Tirmizî, Sıfatü’l Kıyâme 33.

²¹⁴ Buhârî, Umre 20, Cihâd 136.

²¹⁵ Buhârî, Cihâd 74, Meğâzî 38.

²¹⁶ Müslim, Hacc 293; Muvatta’, Hac 173; Ahmed b. Hanbel; I, 311, 326, 343; İbn Mâce, Menâsik 62; Ebû Davûd, Menâsik 65; İbn Sa’d, a.g.e., X, 55.

²¹⁷ Buhârî, Nikâh 108; Müslim, Fedâilü’s- Sahâbe 80.

²¹⁸ Buhârî, İdeyn 2; Cihâd 81; Müslim, Salâtü’l-İdeyn, 16.

verdiği ve sabırla onun eğlenceyi takip etmesi için önünde sütire olduğu anlaşılmaktadır. Şöyle ki; Hz. Âişe, “Yine bir bayram günü idi, siyahîler mescitte kalkan, mızrak oynuyorlardı. Ben de bakmak istedim de böylece Resûlullah beni arkasına alıp, Habeşlilere, “*Haydin devam edin!*” buyurdu. Usanana kadar izledim”.²¹⁹

Hz. Peygamber, tek başına yemeğe davet edilmesine karşın daveti kabul etmeyip ancak yanında bulunan eşinin de davete gelmesi hâlinde bunu kabul edebileceğini beyan etmiştir. Enes bin Mâlik’in bu konudaki rivayeti şu şekildedir: “Peygamber’in (sav) Farisi bir komşusu vardı, güzel çorba yapardı. Peygamber’e yemek yapıp onun yanına gelerek çağırırdı. O ise Âişe’yi kastederek, ‘*Bunu da davet ediyor musun?*’ diye sordu. Adam ‘*Hayır*’ dedi. O da, ‘*Öyleyse ben de gelmem*’ dedi, üçüncü kez tekrar çağırıldığında, ‘*Âişe de gelsin*’ diye söyledi. Davet eden adam bu kez, ‘*Evet gelsin!*’ dedi. Bunun üzerine kalkıp komşusunun evine vardılar.”²²⁰ Hz. Peygamber’in o esnada yanında bulunan eşini almadan davete katılması içine sinmemiştir, çünkü O eşlerine değer verir ve muhabbet beslerdi.

Hz. Peygamber’in eşleri kadın fitratının gereği zaman zaman birbirlerini kıskanmışlardır. Tüm bunlara Hz. Peygamber hoşgörü ve sevgiyle yaklaşmıştır. Böyle bir hadiseyi kendisinin de içinde bulunduğu Hz. Âişe bizzat nakletmektedir: “Resûlullah tatlıyı ve balı severdi. İkinci namazını kılınca hanımlarını ziyaret eder, yanlarında otururdu. Bir defasında Hz. Hafsa’nın yanına uğrayıp orada her zamankinden biraz fazla kaldı. Ben bunun sebebini araştırınca bana Hafsa’nın kabilesinden bir kadının kendisine bir tulum bal hediye ettiğini ve onun bu baldan Resûlullah’a ikram ettiği söylendi. Bunun üzerine, ‘*Allah’a yemin olsun ki Resûlullah’a bir oyun yapacağım!*’ dedim ve bunu Sevede’ye anlattım. Sevede’ye, ‘*O sana gelecektir. Sana yaklaştığında ona, Ya Resûlallah! Meşe ağacı zamkı mı yedin*’ diye sor. O da sana, ‘*Hayır!*’ diyecektir. Sen de, ‘*Ağzındaki bu kötü koku da nedir?*’ diye sorarsın dedim. Resûlullah üzerinde kötü koku bulunmasından son derece rahatsız olurdu. Resûlullah sana, ‘*Hafsa bal içirdi*’ diyecektir. Sen de, ‘*Herhalde o balı yapan arı meşe ağacından yemiştir.*’ dersin. Âişe, Safiyye’ye de aynı şeyi söylemesini tembihledi” Sevede ise bu konu da şunu anlatır, ‘*Resûlullah yanıma girdiğinde Allah’a yemin olsun ki, kapıda gözüktüğünde az kalsın senin bana tembihlediğin oyunu ona açıklayacaktım. Ama söylemedim*’ Safiyye de aynı şeyi söyledi. Hafsa’nın yanına girdiğinde Hafsa ona, ‘*Ya Resûlallah sana yine bal şerbeti içireyim mi?*’ diye sorunca, Resûlullah ona, ‘*Hayır buna ihtiyacım yok!*’ dedi. Sevede bu sırada, ‘*SübhaneAllah! Onu sevdiği şeyden mahrum bıraktık*’ deyince ben de ona, ‘*Sus! sesini çıkarma!*’ dedim. Eşlerinin bu tertibinden sonra Hz. Peygamber bir süre mutlak aile hayatını terk edip odasına çekildi.”²²¹ Bu olaya ilişkin Tahrim Süresinin ilk dört ayeti inmiştir.²²² “*Ey Peygamber! Sen hanımlarının gönlünü hoş tutmak için Allah’ın sana helâl kıldığı şeyi niçin haram ediyorsun?...*” Hz. Peygamber eşleri arasında kendisine ilişkin tezgâhlanan bu hadiseye rağmen onları affetmiştir.

Hz. Peygamberle çıkılan bir sefer esnasında eşi Hz. Âişe’nin emanet olarak yanında bulunan bir gerdanlık kaybolur. Hz. Âişe’nin durumu bildirmesi Hz. Peygamber bir grup sahabeyi gerdanlığı aramak için gönderir. Namaz vakti geçmekteydi, ancak sahabe su bulunan bir yere henüz ulaşamadığından namazlarını abdestsiz kıldılar. Hz. Peygamber’e durumlarını arz ettiler. Ardından teyemmüm ayeti nazil oldu. Bunun üzerine sahabeden Üseyd bin Hudayr (ö. 20/641) Hz. Âişe’ye hitaben, “*Allah seni*

²¹⁹ Müslim, Salâtü’l-İdeyn 19.

²²⁰ Müslim, Eşribe 139.

²²¹ İbn Sa’d, a.g.e., X, 88.

²²² Bkz. Karaman ve dğr., *Kur’ân Yolu Meal ve Tefsiri*, Tahrim Süresi Tefsiri, V, 402.

*hayır ile mükâfatlandırırsın! Senin başına her ne iş gelse Allah sana muhakkak ondan bir kurtuluş yolu veriyor, Müslümanlar lehine de muhakkak bir bereket oluyor.” dedi.*²²³

Hiz. Peygamber hanımlarına karşı son derece hassas davranmış; onlar arasında dengeli hareket etmeye özen göstermiştir. Hastalığının son zamanında Hiz. Âişe'nin evinde kalmak için diğer hanımlarından izin istemiştir.²²⁴ Bu da onun eşlerini kırmamak için büyük bir titizlik gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Her ne kadar Hiz. Peygamber eşleri arasındaki fitrat gereği küçük kıskançlıkları hoş karşılasa da onların dünyalık istemeleri karşısında hiddetlenmiş ve yemin etmek sûretiyle eşlerinden ayrı yaşamaya başlamıştır. Yemin üzerinden bir ay geçtikten sonra ayet nazil olmuş; Peygamber'den dünya veya ahireti tercih etmeleri hususunda eşlerini serbest bırakması istenmiştir. Bu konuda şöyle buyurulmaktadır: “Ey peygamber! Eşlerine şöyle de, ‘Dünya hayatını ve güzelliklerini istiyorsanız gelin size bir şeyler vereyim sonra da güzellikle sizi serbest bırakayım. Yok eğer Allah'ı, Resûlünü ve Ahiret yurdunu istiyorsanız şunu bilin ki Allah, içinizden iyiliği seçenlere büyük bir ödül hazırlamıştır’²²⁵ Bu cümleden Hiz. Peygamber eşlerinin tercihlerine müdahale etmemiştir.²²⁶

Hiz. Peygamber'in insanî duygular ve siyasî-sosyal sebeplerle evlendiği eşleri, O'nun sade hayatına ayak uydurmak zorunda kalmışlardır. Bazen hayatlarından şikâyetçi olmuşlar, bazen de birbirlerine karşı kıskançlık göstermişlerdir. Resûlullah, tedrisatından geçen eşleri aralarındaki kırgınlıkları uzatmamış, en kısa zamanda meselelerini hallederek dostluklarına devam etmişlerdir. Her gün bir araya gelmeleri ve Hiz. Peygamber'le sırası gelenin evinde muhabbet etmeleri buna delildir.

Resûlullah, eşlerinin bazı hissiyatına karşı da son derece sabırlı ve anlayışlı davranırdı. O, eşlerinden şikâyetçi olmamış ve kendilerine sertlik göstermemiştir. Aile içerisinde baskıcı değildi. Eşlerinin konuşmalarına ve itirazlarına ses etmemiş, yoğun zamanlarında dahi eşleri ile ilgilenmekten geri durmamıştır. O, eşlerine ev işlerinde yardımcı olmuş, yeri geldiğinde onlarla istişarede bulunmuş, sohbet etmiş, dinî konuları öğrenmelerinde yardımcı olmuş, onlarla şakalaşmış, onlara ilgi ve sevgiyle yaklaşmıştır.

4.2. Hiz. Peygamber'in Kızlarıyla Muâşeret

Hiz. Peygamber'in Hiz. Hatice ile olan evliliğinden iki erkek dört kız çocuğu doğdu.²²⁷ İlk çocuğu Kasım'dı, Resûlullah “Ebü'l-Kâsım” lakabıyla anılıyordu. Daha sonra Abdullah dünyaya geldi. Erkek çocukları henüz küçük yaştayken vefat ettiler. Arkasından kız çocukları; Hiz. Zeynep, Hiz. Rukıyye, Hiz. Ümmü Gülsüm ve Hiz. Fatıma dünyaya geldi. Hiz. Peygamber'in kızları İslâm dönemine yetişmiş ve Müslüman olma ve hicret etme şerefine nail olmuşlardı.²²⁸

Cahiliye Arap toplumunun kız çocuklarına gereken ilgi ve alâkayı göstermediği, onların doğumlarından hoşnut olmadıkları ve hatta bunları diri diri toprağa gömdükleri ve bu sebeple haklarında ayet nazil olduğu yukarıda belirtilmişti. Hiz. Peygamber'in ise kızlarına karşı gayet ilgili, muhabbetli davrandığı görülmektedir. Nitekim Hiz.

²²³ Buhârî, Teyemmüm 1, Fedailü's-Sahâbe, 5; Müslim, Hayız, 109.

²²⁴ Buhârî, Meğâzi 83.

²²⁵ Ahzâb, 33/28-29. Bir kişiyi iki hüküm arasında serbest bırakan “tahyir” meselesi sadece Hiz. Peygamber'e mahsustur. Bkz. Ahmet Özel, “Tahyir”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayını, XXXIX, 442.

²²⁶ Tirmizî, Talâk ve Li'ân 4; İbn Sa'd, a.g.e., X, 191.

²²⁷ Köksal, a.g.e., I, 127.

²²⁸ Mevlânâ Şiblî Numânî, *Sîret'ün-Nebî*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 672.

Peygamber'in sefere çıkarken en son vedalaştığı, seferden dönünce de ilk uğradığı kişi her zaman kızı Fatıma olmuştur.

Hız. Peygamber'in kızları yanına geldiği zaman onları ayakta karşıladığı ve alnından öperek yanına oturttuğu rivayet edilmektedir.²²⁹ O, kızlarını evlerinde ziyaret ederdi.²³⁰ Meselâ; bir gece Hz. Fatıma ve eşi Hz. Ali'yi namaza kaldırmak için evlerine gittiği rivayetlerde yer almaktadır.²³¹

Hız. Peygamber'in kızlarına sevgi sözcükleri ile hitap ettiği, ayrıca kendisine bir şey hediye edildiğinde onu kızlarına gönderdiği rivayet edilmiştir. Resûlullah'a ipekten yapılmış bir kumaş hediye olarak gönderildiğinde bu hediyeyi Hz. Ali'ye vererek Fatımalara götürüp aralarında paylaşımını istemiştir.²³² Yine Necaşî Hz. Peygamber'e altından bir yüzük hediye gönderince Resûlullah, altını pek sevmediği için bunu kızı Zeynep'ten doğma torunu Ümame'ye gönderir ve şöyle buyurur, “*Ey biricik kızım! Bunu al ve bununla süslen*”²³³

Kız çocuklarının sevilmediği, hor görüldüğü bir dönemde Resûlullah omzunda çok sevdiği torunu Ümame olduğu hâlde halka, imam olarak namaz kıldırıldığı, rükûya vardığında onu yere bırakıp secdeden kalkarken tekrar omzuna aldığı rivayet edilmiştir.²³⁴ O, çocuklara karşı devamlı şefkatli ve merhametli davranmış bunu davranışlarıyla göstermekten kaçınmamıştır. Bir gün torunlarını öpüp okşarken yanına gelen bedevî Hz. Peygamber'in bu davranışına karşı hayretini saklayamamış, “*Benim on çocuğum var, bunlardan hiçbirini öpmüş değilim*” demiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber, “*Merhamet etmeyene merhamet edilmez.*” buyurmuştur.

Hız. Peygamber kızlarının sıkıntılı anlarında yanlarına gider onlara destek olurdu. Kızının mutlu olmasıyla kendisi de mutlu olur, onlar hüzünlüyse kendisi de hüzünlendirirdi. Bir gün Hz. Ali ile Hz. Fatıma'nın arasında bir tartışma olur. O sırada Resûlullah içeri girer ve kendisine bir sergi serilir, o da üzerine uzanır. Bir yanına Ali, diğer yanına Fatıma uzanır. Resûlullah Ali'nin elini göbeğinin üzerine koyar. Fatıma'nın elini de alıp göbeğinin üzerine koyar ve ikisini barıştırır. Ardından evden çıkar. Peygamber'i görenler, “*Sen içeri girerken başka hâl üzereydin, şimdi ise yüzünde bir hoşnutsuluk görüyoruz*” dediklerinde, “*Sevdiğim iki kişinin arasını bulunca beni sevinmekten ne alıkoyabilir ki?*” diye karşılık verir.²³⁵

Muğireoğulları kendi kızlarını Hz. Ali'ye nikâh etmek için Hz. Peygamber'den izin isterler. O buna izin vermek istemez, ancak Hz. Ali kızını boşarsa buna izin vereceğini söyler ve şunu ekler, “*Kızım benden bir parçadır ve onu üzen şey beni de üzer.*”²³⁶ Bu sözleri duyan Hz. Ali, eşi Hz. Fatıma'nın vefatına değin kimseyle evlenmemiştir.

Hız. Peygamber'in kızı Zeynep, oğlu ölmek üzere iken babasını çağırır. Hz. Peygamber gelip torununu kucağına alır, o hâle şahit olunca ağlamaya başlar. Sa'd bin Ubâde (ö. 14/635), “*Bu ağlayış niye?*” diye sorduğunda, Hz. Peygamber, “*Bu gözyaşı*

²²⁹ İbn Sa'd, *a.g.e.*, X, 25.

²³⁰ Buhârî, Salât 58.

²³¹ Buhârî, Teheccüd 5.

²³² Müslim, Libâs ve'z-Zînet 18. Cumhura göre bu Fatımalardan kasıt şu üç kişidir: Biri Hz. Peygamber'in kızı, diğeri Ebû Talib'in annesi, bir diğeri ise Hz. Hamza'nın kızı Fatıma'dır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Sahîh-i Müslim Tercemesi, VI, 322.

²³³ İbn Sa'd, *a.g.e.*, X, 39.

²³⁴ Müslim, Mesâcid ve Mevâdi'u's- Salât 42.

²³⁵ Ebû Davûd, Hâtem 8; İbn Mâce, Libas 40; İbn Sa'd, *a.g.e.*, X, 25.

²³⁶ Buhârî, Fedâilü's-Sahâbe 12; Müslim, Fedâilü's-Sahâbe 94; Ebû Davûd, Nikâh 12; Tirmizî, Menâkib 60.

*Allah'ın kullarının göğsüne koyduğu bir rahmettir. Allah kullarından ancak merhametli olanlarına merhamet edecektir.” buyurur.*²³⁷

Hız. Peygamber, kızı Hız. Zeynep'in vefat haberini alınca onun yıkanmasıyla da ilgilenmiş, kefen yapılması için de kendi gömleğini göndermiş ve cenazeyi yıkayan Ümmü Atiye'ye çeşitli tavsiyelerde bulunmuştur: *“Onu tek sayıya denk gelecek şekilde üç, beş ya da bundan daha fazla yıkayın. Onu sedir ağacı suyuyla yıkayın. Son yıkama kâfurla olsun. Yıkama bitince bana haber verin!”* Yıkama işi bitip kendisine haber gönderilince gömleğini uzatarak verir ve onunla örtülmesini ister.²³⁸

Hız. Fatıma eşi Hız. Ali'ye el değirmeni ile un öğütmekten bıkip usandığını söyler. Hız. Ali bu sırada Resûlullah'a bazı esirlerin getirildiği haberini alır. Esirlerden bir tanesini kendilerine hizmetçi olarak vermesini isterler. Bunun üzerine Hız. Peygamber akşam vaktinde kızının evine gider. Hız. Fatıma ayağa kalkmak istediye de, eliyle işaret edip oturmalarını söyler. Yanlarına varıp, *“Ben size bana arz ettiğiniz talebinizden daha hayırlı bir şey söyleyeyim mi? Uyuyacağın vakit otuz üç defa Sübhanallah, otuz üç defa Elhamdülillah, otuz üç defa Allahuekber, dersin.”*²³⁹ buyurur. Hız. Peygamber kızlarını çok sevmiş, ancak konumundan dolayı onların bir ayrıcalığa tabi olmalarına izin vermemiştir. Kendisi “üsve-i hasene” olma rolüne sıkıca bağlı kalarak asgarî bir yaşam tarzını benimsemiş; hadiste de görüldüğü üzere çocuklarına da bunu tavsiye etmiştir.

Hız. Peygamber, hastalığa yakalandığı zaman Hız. Fatıma yanına gelir. Hız. Peygamber kızına iltifat edip *“Merhaba kızım!”* diyerek onu karşılar, sonra sağ tarafına oturtur ve onun kulağına bir şeyler söyler. Bunun üzerine Hız. Fatıma ağlamaya başlar. Sonra tekrar kulağına bir şeyler söyler, bu sefer Hız. Fatıma gülmeye başlar. Hız. Âişe bunun sebebini Hız. Fatıma'ya sorunca, Fatıma, babasının vefatına kadar bu sırrı ifşâ edemeyeceğini söyler. Resûlullah'ın vefatından sonra ise babasının kendisine şunları söylediğini açıklar: *“Ecelim yaklaştı, Allah'a sığın ve sabırlı ol! Ben senin için çok güzel öncü olacağım!”* dediğini, kendisi ağladığında ise, *“Muhakkak ki sen ailem içerisinde bana yetişecek ilk kişisin. Ya Fatıma! Sen mü'minlerin seyyidesi olmak istemez misin?”* dediğini belirtir.²⁴⁰ Hız. Peygamber, vefatıyla kızının hüzünlenmesine gönlü razı olmamıştır Böylece kızı Fatıma'yı, babasının ölümüne psikolojik olarak hazırlamış ardından da hem kendisine kavuşmak hem de Cennet ile müjdelemekle onu teselli etmiştir.

Hız. Zeynep'in eşi Ebü'l-Âs, Bedir'de esir düşer. Hız. Zeynep eşinin fidyesi olmak üzere kendi kolyesini gönderir. Ancak bu kolyeyi annesi Hız. Hatice ona düğün hediyesi olarak vermiştir. Resûlullah kolyeyi görünce etkilenir, eşini hatırlar ve ona dua eder. Sonra , *“Onun esirini serbest bırakmaz mısınız ve ona eşyasını iade etmez misiniz?”* diye sorunca sahabe, *“Tabi Ya Resûlallah!”* diyerek Hız. Zeynep'in eşini serbest bırakıp kolyesini iade ettiler.²⁴¹ Bu talebiyle Hız. Peygamber, kızının annesi Hız. Hatice'yi hatırlatan manevi değeri yüksek bir hediye kaybetmekle üzülmeye izin vermemiş; diğer taraftan da kendi eşini hatırlatan bir yadigârı muhafaza etmiştir. Bu davranış Hız. Peygamber'in kız çocuklarına ve onların annelerine karşı ne kadar rikkatli olduğunu göstermektedir.

²³⁷ Buhârî, Cenâiz 32; Müslim, Cenâiz 11.

²³⁸ Buhârî, Cenâiz 9; Ahmed b. Hanbel, VI, 380; Müslim, Cenâiz 36; İbn Mâce, Cenâiz 8; Ebû Davûd, Cenâiz 28-29, 32-33; İbn Sa'd, a.g.e., X, s. 33.

²³⁹ Buhârî, Humus 6.

²⁴⁰ Buhârî, Menâkıb 25, Meğâzi 83; Müslim, Fedâilü's-Sahâbe 98.

²⁴¹ Ebû Davûd, Cihâd 121; İbn Sa'd, a.g.e., X, 30; Ayrıca bkz. Şiblî Numânî, a.g.e, s.674.

Netice olarak, Hz. Peygamber, kız çocuklarına ve torunlarına karşı sevgi ve şefkatle muâşere etmiş, onlara değer vermiş, her sıkıntı hâllerinde yanlarına koşmuş, maddî-manevî yardımcı ve destek olmuştur.

4.3. Hz. Peygamber'in Mü'min Kadınlarla Muâşereti

Hz. Peygamber, mü'min kadınları ziyaret etmiş, onlar da kendisine ziyarette bulunmuşlardır. O, mü'min kadınların evlerinde kalmış, onlardan hediye kabul etmiş ve sıkıntılı anlarında onlara destek olmuştur. Hz. Peygamber'in akrabası veya akrabası olmayan kadınlar ile muâşeretine dair rivayetler aşağıda bazı başlıklar hâlinde ele alınacaktır.

4.3.1. Akraba Mü'min Kadınlarla Muâşereti

Şuarâ Sûresindeki “*En yakın akrabalarını uyar!*”²⁴² ayeti indiği vakit, Hz. Peygamber, bütün akrabalarını İslâm'a davet etmiştir.²⁴³ Nitekim halası Erva'nın oğlu Tuleyb bu davete icabet edip Müslüman olmuş, annesinin de Müslüman olmasına vesile olmuştur. Erva, Ebu Leheb ve benzerlerinin işkence ve eziyetleri karşısında her zaman yeğeninin yanında yer almış, şair olması hasebiyle sözleriyle de ona destek çıkmıştır.²⁴⁴ Hz. Peygamber, merhamet hissiyle özellikle akrabalarının İslâm'la tanışmalarını o kadar arzu etmiştir ki çok sevdiklerini hidayete erdiremeyeceği hususunda vahiyle²⁴⁵ uyarılmak durumunda kalmıştır.

Hz. Peygamber'in korunmaya muhtaç olan akrabalarına sahip çıkmıştır. Nitekim Hudeybiye Antlaşması sonrasında umre için Mekke'de bulunan Hz. Peygamber umre dönüşü kendisiyle birlikte gelmek isteyen amcası Hz. Hamza'nın kızı Ümame'yi müşriklerin eline bırakmamış; yanına alarak Medine'ye götürmüş, amcazadesi Cafer'e verdikten sonra her daim kendisiyle ilgilenmiş onu gözetmiştir. Bu hadise hakkında Bera bin Azib'in (ö. 71/690?) rivayeti şu şekildedir: Hudeybiye Antlaşması ile Hz. Peygamber'e üç gün Mekke'de kalma izni verilince orada üç gün kalır. Üçüncü gün Medine'ye dönme hazırlığında iken Hamza'nın kızı, Resûlullah'ın arkasından yürür, “*Amca! Amca!*” diye seslenir. Hz. Ali onun elinden tutar, Hz. Peygamber de yeğenini yanına almasını söyler. Fakat Medine'ye vardıklarında Ali, Zeyd bin Harise (ö. 8/629) ve Cafer (ö. 8/629) onu yanına alıp büyütme hususunda anlaşmazlığa düşerler. Peygamber yeğeninin bakımını Cafer'e verir, çünkü Cafer'in eşi kızın teyzesidir. Şöyle buyurur: “*Teyze de anne konumundadır.*”²⁴⁶

²⁴² Şuara, 26/214.

²⁴³ Buhârî, Vesâyâ 11; Müslim, İmân 351.

²⁴⁴ İbn Sa'd, a.g.e., X, 41. Selman Başaran, “Ervâ bint Abdülmuttalib”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yayını, İstanbul, 1995, XI, 317.

²⁴⁵ “*Kuşkusuz sen istediğini hidayete erdiremezsin. Ama Allah dilediğini hidayete erdirir ve hidayete erecek olanları en iyi O bilir.*” Kasas, 28/56.

²⁴⁶ Buhârî, Meğâzî 43; Tirmizî, Birr ve Sıla 6; Ebû Davûd, Talâk 35. Ümame'nin ne zaman Müslüman olduğu belli değildir. Bu rivayetten 629 yılına kadar Mekke'de yaşadığı anlaşılmaktadır. Ali ve Cafer, Ümame'yi amca çocukları olmaları hasebiyle yanlarına almak istemişlerdir. Zeyd bin Harise ise Hz. Peygamber tarafından Hz. Hamza ile kardeş yapılmıştır. O da “*Hamza benim kardeşimdir*” diyerek onun yetiştirilmesine talip olmuştur. Rivayette sadece Hz. Hamza'nın kızı denilmektedir. Vakidi Hz. Hamza'nın bahsi geçen kızının adının “Ümare” olduğunu belirtirken Ebû Nuaym ve İbnü's-Seken “Fatıma” diye kaydetmiştir. Ümame ismi Hz. Hamza'nın Ümare adlı oğluya karıştırılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Âişe Esra Şahyar, “Ümare bint Hamza”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yayını, İstanbul, 2012, XLII, 301.

Hız. Peygamber ilk eşı Hız. Hatice'yi her zaman hayırla yâd etmiştir. Ne zaman bir kurban kesse ondan Hatice'nin eski dostlarına birer parça göndermeyi ihmal etmemiş, eşinin arkadaşlarına da hürmet göstermiştir. Bir gün Hız. Hatice'nin kız kardeşı Hâle, Resûlullah'ı ziyarete gelmiş, içeri girmek üzere izin istemiştir. Hâle'nin sesini duyan Hız. Peygamber, onun ses tonunu ve izin isterken hareketini Hatice'nin sesine ve davranışına benzeterek heyecanlanmış, *“Allahım, bu Huveylid kızı Hâle'dir!”* demiştir. Bu tavrını kıskanan Resûl-i Ekrem'in hanımı Hız. Âişe, kendisi de hayatında en çok Hız. Hatice'yi kıskandığını şu sözlerle itiraf etmiştir: *“Peygamber ölüp gitmiş bir kadını ne diye hâlâ anıp duruyor, üstelik Allah kendisine ondan daha hayırlısını vermiştir.”*²⁴⁷

Hız. Peygamber, dadısı Ümmü Eymen'e, *“Anneciğim!”* diye hitap eder ve ona, *“Bu, ehl-i beytimden geriye kalan tek kimsedir!”* diyerek iltifat ederdi.²⁴⁸ Ayrıca Hız. Peygamber'in Ümmü Eymen'e *“Seni dişi deve yavrusuna bindireceğim”* diyerek şaka yaptığı rivayet edilir. Ümmü Eymen de Resûlullah'a karşı her zaman nazik davranmış ve ona ilgi göstermiştir. Hız. Peygamber, *“Kim cennetlik bir kadınla evlenmek isterse, Ümmü Eymen'le evlensin!”* buyurarak, onun değerine işaret etmiştir.²⁴⁹

Hız. Peygamber bir rivayette uzaktan akrabası olan bir kadının esaret altında kalmasına razı olmamıştır. Hız. Âişe'ye Temimoğullarından esir düşen bir kadın getirdiklerinde, Hız. Peygamber Hız. Âişe'ye onun Hız. İsmail'in soyundan olduğunu söylemiş ve onu azât etmesini istemiştir.²⁵⁰

Resûlullah kadınlarla karşılaştığı zaman, onların İslâm'la ahlâklanmalarını istediğinden hoş görmediği davranışlarda onları uyarır ve yanlışlarını düzeltmelerini isterdi. Nitekim Hız. Peygamber baldızı Esmâ'yı kıyafeti hususunda uarmıştır. Şöyle ki; Hız. Âişe'den rivayet edildiğine göre, *“Ebû Bekir'in kızı Esmâ üzerinde ince bir elbise olduğu hâlde Resûlullah'ın yanına girdi. Bunun üzerine Peygamber ondan yüz çevirerek şöyle dedi, ‘Ey Esmâ! Kadın ergenlik çağına girdiği zaman -elleri ve yüzünü göstererek— şu ve şu azası hariç diğer uzuvlarını göstermesi uygun olmaz.’”*²⁵¹ Esmâ'nın bu uyarıyı ölene dek dikkate aldığı, bu sebeple oğlu kendisine hediye bir elbise getirdiğinde ince olduğu için kabul etmediği, kalın kumaşla yapılmış bir kıyafet getirdiğinde, *“İşte bana böylesini giydirin!”* dediği rivayet edilmiştir.²⁵²

Hız. Peygamber'in akrabası kadınlar yeni doğum yaptıklarında da O'nun yanına gelip hayır duasını almak istemişlerdir. Ebû Bekir'in kızı Esmâ, hicret ettiği sırada hamile idi, Kuba' ya vardıklarında doğum yaptı. Çocuğu alıp Hız. Peygamber'e götürdü. Peygamber ağzına bir parça hurma alıp çiğnedi ve çocuğun damağına yapıştırdı. Sonra Hız. Peygamber çocuğu eliyle sıvazlayıp ona hayır duada bulundu.²⁵³

Hız. Peygamber bir sefere gideceği vakit eşlerini ve akrabası olan kadınları Hassan bin Sâbit'in evinde bırakırdı. Onun evi biraz şehrin dışında ve güvenilir bir yerdeydi. Yine bir gün Resûlullah Medine dışına çıktı. Halası Safiyye de Hassan bin Sâbit'in evinde kaldı. Bir Yahudinin gizlice evin üstüne çıkıp kendilerini dinlediğini ve casusluk yaptığını fark eden Safiyye, Hassan bin Sabit'e, *“Şunu öldür!”* der. Onun buna cesaret edemediğini anlayınca da kendisi bir yolunu bulur ve Yahudiye öldürür.²⁵⁴

²⁴⁷ Müslim, Fedâilü's- Sahâbe 78; Geniş bilgi için bkz., M. Yaşar Kandemir, “Hatice”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, 1997, XVI, 466.

²⁴⁸ Köksal, *a.g.e.*, I, 52.

²⁴⁹ İbn Sa'd, *a.g.e.*, X, 243.

²⁵⁰ Buhârî, Meğâzî 68.

²⁵¹ Ebû Davûd, Libâs 31.

²⁵² İbn Sa'd, *a.g.e.*, X, 273.

²⁵³ Müslim, Âdab 25.

²⁵⁴ İbn Sa'd, *a.g.e.*, X, 40.

Hız. Peygamber, akrabalarına, dolayısıyla içlerinde akrabası olan kadınlara karşı samimi ve vefalı davranmış, onlara gereken ilgi, sevgi ve saygıyı göstermiştir. Her zaman onların sevinçlerine ve acılarına ortak olmuş, onlara iltifat etmiş, maddî ve manevî destek destek vermiştir.

4.3.2. Akrabaları Dışında Mü'min Kadınlarla Muâşeretı

Hız. Peygamber'in akrabaları dışındaki mü'min kadınlara da güzel muamelemeyi esas edinmiştir. Sıkıntılı anlarında onları ziyaret edip onlara yol gösterici olmuş, tavsiyelerde bulunmuştur. Gönderdikleri hediyeleri kabul etmekten çekinmemiş, bilhassa hediyeleri kabul ederek onlara değer verdiğini hissettirmiş, kendisi de bunlara yine hediyelerle mukabelede bulunmuştur.²⁵⁵ Kadınlar, özel durumlarında bile Hız. Peygamber'in fikirlerine müracaat etmiş, onunla istişarede bulunmuşlardır. Aşağıda, Resûlullah'ın kadınlarla muâşeretine dair bazı rivayetler sıralanmıştır:

Resulullah, kadınların eşleri ya da ailelerinden birinin vefatından ötürü yas hâlinde bulunduğunda onları ziyaret etmiş, mevtaya dua etmeleri hususunda onlara öğüt vermiştir.²⁵⁶

Hız. Peygamber kendisini yemeğe davet eden kadınları kırmamış, bunlara icabet etmeye gayret göstermiştir. Bir gün Hız. Enes'in anneannesi Ümmü Süleym, Hız. Peygamber'i yemeğe davet eder. Yemek yendikten sonra namaz vakti girdiği için Resûlullah, "*Hadi kalkınız da size namaz kıldırayım!*" buyurur.²⁵⁷ Daha önceki başlıklarda Ümmü Süleym ile ilgili bahisler geçmişti. Ümmü Süleym'in Resûlullah'ın yanında ayrı bir yeri olduğu görülmektedir. O her zaman Hız. Peygamber'e destek olmuş, her daim onun yanında yer almış, fazilet sahibi bir kadındır. Hız. Peygamber'e her fırsatta hediyeler göndermiştir. Allah'ın Resûlü de onu sık sık ziyaret etmiştir. Resûlullah, Ümmü Süleym'le ilgili gördüğü bir rüyayı şöyle anlatır: "*Cennete girdiğimde önümde bir hışırtı duydum. Bir de baktım ki, karşımda Ümmü Süleym.*"²⁵⁸ Hız. Peygamber, "*Ben ona acıyorum. Onun kardeşi benimle birlikte savaşırken öldürüldü*" diyerek, onu neden sık sık ziyaret ettiğini açıklamıştır.²⁵⁹

Hız. Peygamber, ümmeti arasında renk veya ırk ayrımı yapmamıştır. Bir keresinde mescidin temizliğiyle ilgilenen siyahî bir kadının artık mescide gelmediğini fark edince kadının hâlini merak edip sahabilere ona ne olduğunu sorar. Sahabîler kadının vefat ettiğini söyleyince, bu durumu daha önce kendisine haber vermediklerinden dolayı onları kınar. Daha sonra, "*Hadi bana kabrini gösteriniz*" buyurur. Kendisine kadının kabrini gösterirler. Resûlullah kabrin üzerine namaz kılar ve şöyle buyurur: "*Kabirlerin içi zulmetle doludur. Benim kılacağım namazla Allah onların kabirlerini aydınlatır.*"²⁶⁰

Hız. Peygamber, Ümmü Varaka'yı (ö. 23/644'ten önce) ziyaret eder ve onu "eş-şehide" olarak isimlendirirdi. Resûlullah Bedir Savaşı'na giderken Ümmü Varaka da onunla gitmek istemiş ve "*Seninle birlikte savaşa gelmem için bana izin verir misin? Yaralılarınızı tedavi eder, hastalarınıza bakarım. Umulur ki Allah bana şehitliği*

²⁵⁵ Tirmizî, Birr ve Sıla 34.

²⁵⁶ Buhârî, Meğâzî, 12; Nikâh, 48.

²⁵⁷ Buhârî, Ezân 161; Müslim, Mesâcid ve Mevâdi'u's-Salât 266; Ebû Davûd, Salât 70; Tirmizî, Salât 176.

²⁵⁸ İbn Sa'd, a.g.e., X, 436.

²⁵⁹ Buhârî, Nikâh 64; Müslim, Fedâilü's- Sahâbe 104.

²⁶⁰ Buhârî, Salât 74, Cenâiz 66; Ahmed b. Hanbel, II, 353, 388, IV, 388; Müslim, Cenâiz 71; İbn Mâce, Cenâiz 37; Ebû Davûd, Cenâiz 55-57.

bahşeder” deyince, Hz. Peygamber, “*Allah sana şehitliği bahşedecektir*” buyurarak, yüreğini hafifletmiştir. Nitekim o, kölesi tarafından şehit edilmiştir.²⁶¹

Hiz. Peygamber akrabası olmayan mü'min kadınları hastalandıkları zaman ziyaret etmiş²⁶² ve kadınlar kendisinden hastalıkları için dua istediğinde istekleri geri çevirmemiş, onlara dua etmiştir. Yeğeni hastalanan bir kadın Hiz. Peygamber'in yanına giderek onun iyileşmesi için dua istemiş, Hiz. Peygamber onun bu talebini yerine getirmiştir.²⁶³

Bir gün sara hastası Habeşli Ümmü Züfer Hiz. Peygamber'e gelip hastalığı tuttuğu esnada üstünün açıldığını ifade ederek sağlığına kavuşması için kendisine dua ister. Hiz. Peygamber, “*Eğer sabredersen sana Cennet vardır. Ama yine de sen istersen sana şifa vermesi için Allah'a dua ederim*” buyurur. Ümmü Züfer, “*Sabrederim. Ancak üstümün başımın açılmaması için dua buyurunuz*” der. Hiz. Peygamber onun için dua eder. Hiz. Peygamber'in Ümmü Züfer'i göstererek “Cennetlik kadın” dediği bildirilmiştir.²⁶⁴

Hiz. Peygamber, Ümmü Sâib'in hastalandığını duyunca onu ziyaret etmiştir. İçeri girdiğinde onun titrediğini gördüğünde, “*Neden titriyorsun?*” diye sorar. Ümmü Saib, “*Hummaya yakalandım, Allah onu kahretsin!*” der. Bunu üzerine Hiz. Peygamber, “*Hummaya sövme! Çünkü humma, Âdemoğullarının günahlarını, tıpkı körüğün demirin pasını giderdiği gibi, giderip temizler*”²⁶⁵ buyurur.

Hiz. Peygamber mü'min kadınlardan eski adetlerinden vazgeçmeleri üzerine biat almıştır. Biat eden kadınlardan birisi, Hiz. Peygamber'e verdikleri sözlerden birinin “*Musibetlere karşı yüz yırtmamak, ahlayıp vahlamamak, yaka yırtmamak, ağıt yakarak saçları dağıtmamak hususunda ona asi gelmemek*.”²⁶⁶ olduğunu bildirmiştir.

Mü'min kadınlardan biri elleriyle yaptığı bir kaftanı Hiz. Peygamber'e hediye olarak getirmiştir. Bu konuda Sehl bin Sa'd şöyle rivayet etmiştir: “Bir kadın Peygamber'e (sav) kenarları dokunarak örülmüş bir kaftan getirdi ve ‘*İşte bunu kendi elimle ördüm, sana giydirmek için getirdim*’ dedi. Hiz. Peygamber ihtiyacı olduğu için onu aldı. Sonra onu giymiş bir hâlde yanımıza geldi. Pek yakışmıştı. Bir adam dedi ki, ‘*Ne kadar güzel bir şey bu! Ne olur onu bana giydir.*’ Orada bulunanlar Allah Resûlünün beğendiği bir şeyi nasıl istersin diye onu kınadılar. Sonra ona dedim ki, ‘*Sen, onun isteyen kişiyi çevirmediğini bildiğin hâlde neden istedin?*’ O da şöyle cevap verdi: ‘*Vallahi ben onu giyinmek için istemedim, kefen yapmak için istedim*’ dedi. Nitekim o kaftan onun kefeni oldu.”²⁶⁷

Hiz. Peygamber Mescit'te bir hurma kütüğünün üzerinde hutbe irad etmekteydi. Bir gün Ensardan biri Resûlullah'a, “*Ya Rasûlullah, size bir minber yaptırayım mı?*” dedi. Rasûlullah, “*İsterseniz yaptırın*” deyince kadın Hiz. Peygamber'in izin vermesiyle kadın minber yaptırmış ve bu minber mescide yerleştirilmiştir.²⁶⁸

Hiz. Peygamber Taif'e gittiğinde yardım istemek için Rukayka'nın yanına gitmiş, Rukayka da ona yemek ikram etmiştir. Resûlullah ona, “*Onların putlarına tapma. Onlara dua etme!*” diyerek uyarmış, Rukayka da, “*O zaman beni öldürürler*” diye

²⁶¹ İbn Sa'd, *a.g.e.*, X, 462; Ümmü Varaka hakkında geniş bilgi için bkz. Ahmet Tahir Dayhan, “Ümmü Varaka”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Ankara, 2012, XLII, 232-233

²⁶² Müslim, *Birr ve Sıla* 53.

²⁶³ Buhârî, *Menâkıb* 22; Müslim, *Fedâil* 111, *Fedâilü's-Sahâbe* 10.

²⁶⁴ Buhârî, *Merdâ* 6; Müslim, *Birr ve Sıla* 54; Ebû Davûd, *Cenâiz* 1.

²⁶⁵ Müslim, *Birr ve Sıla* 53; Ebû Davûd, *Cenâiz* 1; Tirmizî, *Tıb* 18.

²⁶⁶ Müslim *Cenâiz* 31; Buhârî, *Cenâiz* 46.

²⁶⁷ Buhârî, *Cenâiz* 28, Buhârî, *Libâs* 18.

²⁶⁸ Buhârî, *Salât* 64, *Büyü'* 32; Müslim, *Mesâcid ve Mevâdi'u's-Salât* 45; Nebi Bozkurt, “Minber”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayını, İstanbul 2005, XXX, 101.

karşılık vermiştir. Resûlullah şöyle nasihatte bulunmuştur, Sana bir şey sordukları vakit, “*Benim Rabbim şu putların Rabbi’dir de. Sonra da sırtını dönerek dua da bulun.*” Rukayka’nın kızı Hz. Peygamber’i ziyaret etmeye gittiğinde, Rukayka’nın durumunu sormuş, Peygamber de, “*O Müslümanlardandır!*” buyurmuştur.²⁶⁹

Hz. Peygamber henüz düğünü olmuş mü’min bir kadının yanına ziyarete gitmiş, eğlencelerini izlemiştir. er-Rübeyyi isimli kadın sahabe nakletmektedir: “Nikâhlandığım günün sabahı Hz. Peygamber yanıma geldi. Senin şu şekilde yanıma oturduğun gibi o da yatağımın üzerine oturdu. Yanıma def çalarak Bedir günü öldürülmüş babalarının güzelliklerini sayarak şarkılar söyleyen birkaç kızcağız da vardı. Nihâyet bir kız, “*Aramızda ne olacağını önceden bilen bir nebî vardır*” deyince, Hz. Peygamber, “*Öyle söyleme, daha önce dediklerini söyle!*” buyurdu.²⁷⁰

Eşinden boşanan Fatıma bint Kays (ö. 54/674?) adlı mü’min bir kadın bu süreçte ne yapması gerektiğine dair fikir almak için Resûlullah’a başvurmuş, eşinin kendisini üç talakla boşadığını bildirmiştir. Resûlullah da Fatıma’ya iddetini amcasının oğlu İbn Ümmü Mektûm’un yanında geçirmesini ve süresi bitince yanına gelmesini söylemiştir. Fatıma iddetini doldurduktan sonra Hz. Peygamber’e gelmiş, Hz. Peygamber de kendisine, taliplerinin olduğunu söyleyip içlerinden birisini tercih etmesini istemiştir. Hatta bu konuda yönlendirmede bulunmuştur. Netice de Fatıma, Hz. Peygamber’in istediği kişi ile evlenmiş ve bu evliliğini mutlu bir şekilde sürdürmüştür.²⁷¹

Hz. Peygamber aklında biraz eksiklik bulunduğu ifade edilen bir kadının kendisine gizli bir soru sormak istediğini bildirmesi üzerine, تنها bir yerde soruyu dinlemiş ve ona yardımcı olmuştur.²⁷²

Kadınlar aile içi sorunlarını veya yaşadıkları sıkıntıları Resulullâh’a açıp ondan yol göstermesini istiyorlardı. Bu anlamda Ebû Süfyan’ın eşi Hind bint Utbe (ö. 14/635) Hz. Peygamber’e gelerek, “*Ey Allah’ın Resûlü! Ebû Süfyan çok cimri bir adam. Onun haberi olmadan malından çocuklarımıza yedirmemin bir zararı var mıdır?*” diye sorar. Hz. Peygamber de, “*Onlara âdetin gerektirdiği kadar yedirmenin bir zararı yoktur*” buyurur.²⁷³

Aynı bağlamda mü’min kadınlardan birisi Hz. Peygamber’den kocasının kendisine vermediği bir şeyi, kumasına karşı övünmek için yalan söyleyerek kocasının kendisine verdiğini söylemesinin günah olup olmadığını sorar. Hz. Peygamber, “*Verilmemiş bir şeyi verilmiş olarak gösteriş yapan yalandan iki elbise giymiş gibidir*” buyurmuştur.²⁷⁴ Yaşadığı toplumun sosyal etkisiyle böyle bir istekte bulunan kadına Hz. Peygamber’in cevabı, kadını ölçülü harekete çağırmak olmuştur.

Kayle bint Mahreme adlı sahâbî bir kadın uzunca bir yolculuk geçirdikten sonra Resûlullah’a gelir ve eşinin vefat ettiğini, amcalarının ise kendi kızlarını elinden almak istediğini anlatır. Hz. Peygamber’den kızların kendisine verilmesine dair eşinin kardeşlerine hitaben bir yazı yazmasını ister. Hz. Peygamber kadına yapılan bu haksızlığı giderecek yazıyı yazar ve kendisine verir.²⁷⁵ Bu rivayetlerden kadınların aile içinde başarısızlığında Hz. Peygamber’e koştukları anlaşılmaktadır.

Hz. Peygamber, örnekleri yukarı da verildiği üzere kadınları hem aile içinde hem de sosyal hayatta nasıl hareket etmeleri gerektiği hususunda bazen sorulara verdiği

²⁶⁹ İbn Sa’d, *a.g.e.*, X, 498.

²⁷⁰ Buhârî, Meğâzî 12.

²⁷¹ Müslim, Talâk 47; Tirmizî, Talâk ve Li’ân 5; Ebû Davûd, Talâk 39, 40, 41.

²⁷² Müslim, Fedâil 76.

²⁷³ Buhârî, Mezâlim 18, Nafaka 5; Müslim, Akdiye 7.

²⁷⁴ Buhârî, Hıyel 12; Müslim, Libâs ve’z-Ziynet 127.

²⁷⁵ İbn Sa’d, *a.g.e.*, X, s.334; Mehmet Efendioğlu, “Kayle bnt. Mahreme”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, Ankara, 2002, XXV, 82.

cevaplarla bazen de kendiliğinden gördüğü lüzum üzere ikaz etmiştir. Bunlardan birinde “*Ey Müslüman hanımlar! Komşu bir kadın, bir koyun paçası bile olsa komşusunun hediyesini sakın küçük görmesin.*” demiştir.²⁷⁶ Ayrıca bahsi geçen rivayetlerde kadınların Hz. Peygamber’den çekinmedikleri, aileden biriymişçesine sıkıntılarını ona arz ettikleri, hatta onunla dertleştikleri görülmektedir.

4.4. Hz. Peygamber’in Mü’min Olmayan Kadınlarla Muâşeretı

Hz. Peygamber mü’min kadınlara nazik davrandığı gibi mü’min olmayanlara da anlayışla yaklaşmıştır. Bu çerçevede bir Yahudi kadının cenazesi için bile ayağa kalkarak ona hürmet gösterilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Şöyle ki: Bir gün Hz. Peygamber’in yanından bir cenaze geçer ve Peygamber ayağa kalkar. Sahabiler Yahudi bir kadının cenazesi olduğunu söylerler. Bunun üzerine Hz. Peygamber, “*Şüphesiz ölüm korkunç bir şeydir. Cenazeyi görünce hemen ayağa kalkınız*” buyurur.²⁷⁷ Buradan Hz. Peygamber’in insanî açıdan inançlı veya inançsız insan ayrımı yapmadığı anlaşılmaktadır.

Hz. Peygamber, savaşlarda hiçbir kadının veya çocuğun zarara uğramamasını tembih etmiştir. Bir savaş sırasında yerde müşrik bir kadının cesedini görünce kadınlara ve çocuklara harp ehli olmadıkları için dokunulmaması gerektiğini söylemiş ve kadınları öldürmeyi yasaklamıştır.²⁷⁸

Hz. Peygamber, geçmişte Müslümanlara karşı cürüm işlemiş kadınlara bile hidayetlerine vesile olması maksadıyla iyi muamelede bulunmuştur. Resûlullah’ın amcası Hz. Hamza’nın vahşice şehit edilmesine sebep olan Hind bint Utbe Mekke’nin fethinden sonra biat etmek için Hz. Peygamber’in huzuruna girer. O esnada korkudan yüzünü peçeyle örten Hind, Resûlullah’ın emriyle peçesini açar. Resûlullah ona, “*Merhaba sana!*” buyurur ve ona karşı kin ve nefret beslemediğini, rahmet peygamberi olduğunu gösterir. Bu davranışı karşısında Hind, “*Allah’a yemin olsun ki sabahladığımda, yeryüzünde bana, çadır sahiplerinden olup ta senin çadırından dolayı aziz olanlardan daha sevimli kimse gelmedi*” diyerek ona olan sevgisini ifade eder.²⁷⁹

4.5. Hz. Peygamber’in Kadınlarla Muâşerette Erkeklere Tavsiyeleri

Kadınların erkeklerden farklı bir fitrî hassasiyete sahip olduğu bilinmektedir. Hz. Peygamber kadınların bu fitratına dikkat çekmiş ve onlara karşı hayırlı ve lütfkâr davranılmasını tavsiye etmiştir. Her iki cinsin de birbirine karşı sorumlulukları ve birbiri üzerinde hakları olduğunu belirtmiştir.²⁸⁰ Resûlullah mü’min erkeklere, kadınlara karşı iyi davranmayı vasiyet etmiştir. Kadınların fitratlarına göre hareket edilmediği takdirde onların kırılacağını buyurmuştur.²⁸¹ Kadınlar; “*Hz. Peygamber bize kendi nefislerimizden daha merhametlidir*” diyerek onun bu prensibini özetlemişlerdir.

²⁷⁶ Buhârî, Edeb 30; Müslim, Zekât 90.

²⁷⁷ Müslim, Cenâiz 77; Muvatta’, İnfak 4; Ahmed b. Hanbel, II, 287, 343, III, 319, 335, 354; Buhârî, Cenâiz 50; İbn Mâce, Cenâiz 35; Ebû Davûd, Cenâiz 42-43.

²⁷⁸ Buhârî, Cihâd 148.

²⁷⁹ Buhârî, İmân 3, Ahkâm 14; Müslim, Kaza 8; İbn Sa’d, a.g.e., X, 256.

²⁸⁰ Tirmizî, Radâ’ 11.

²⁸¹ Buhârî, Nikâh 80; Müslim, Radâ’ 60; Tirmizî Radâ’ 11

Resûlullah, erkeklerin evlendiği zaman düğün yemeği²⁸² ve nikâhlanırken da kadınlara mehir vermesini tembihlemiştir..²⁸³

Hz. Peygamber, “Kadınlarınız için Allah’tan korkunuz. Zira siz, onları Allah’ın emaneti olarak aldınız, Allah’ın kelimesiyle kendinize helâl kıldınız.”²⁸⁴ buyurarak, kadınların erkekler için birer emanet olduğuna dikkat çekmiştir. Emanet alınan bir şeye karşı ne kadar hassas ve dikkatli davranılması gerekiyorsa, kadına da aynı hassasiyetle yaklaşılması gerektiğini vurgulanmıştır.

Hz. Peygamber, mü’min erkeklerin kadınlara karşı sabırlı ve anlayışlı olmasını tavsiye etmiş, kadının da bir şahsiyetinin ve tabiatının olduğunu ifade etmiştir. Kadınlarla iyi geçinmek için onları olduğu gibi kabul etmek gerektiğini şu hadisle bildirmiştir: “Şüphesiz kadın kaburga kemiği gibidir. Onu zorla doğrultmaya çalışırsan kırarsın. Onu olduğu gibi bırakırsan, ondan fayda görürsün.”²⁸⁵

Kur’ân erkeklerin kadınlar üzerinde “kavvâm” olduğunu,²⁸⁶ dolayısıyla onların nafakalarını günün şartlarına göre temin etmekle vazifeli olduklarını bildirmektedir.²⁸⁷

Hz. Peygamber de erkeklerin, eşlerinin ve çocuklarının nafakasını sağlamakla mükellef olduğunu bildirmiştir.²⁸⁸ Resûlullah, “Müslüman bir kimse aile halkına –Allah’tan ecrini umarak- bir şeyler infak ederse, mutlaka bu infakı onun için bir sadakadır.”²⁸⁹ buyurarak aile için yapılan harcamaların sadaka yerine geçeceğini ve kişiye sevap getireceğini beyan etmiştir.

Hz. Peygamber kız çocuğu sahibi olmaktan utanan bir topluma, kız çocuğunun iyi bir şekilde terbiye etmenin gerekliliğinden ve bu davranışın Cennete vesile olabileceğinden bahsetmiştir: “Her kim iki kız çocuğunu yetişkinlik çağına gelinceye kadar büyütip terbiye ederse, kıyâmet günü o kimseyle ben yan yana bulunacağız.”²⁹⁰ Erkek egemenliğinin olduğu bir toplumda bu uyarı oldukça dikkat çekicidir.

Hz. Peygamber, mü’min erkekleri, kadın kölelere seslenirken aşağılayıcı bir üslûp kullanmaktan sakındırmıştır. Bu hususta şöyle buyurmuştur: “... Sizden biriniz kölesine ‘erkek kölem’, ‘dişi kölem’ diye hitap etmesin. Fakat ‘yiğidim, yiğit kızım, oğlum’ diye hitap etsin.”²⁹¹

Hz. Peygamber’in hiçbir kadına el kaldırmadığı ve erkeklerin de böyle bir harekette bulunmalarını yasakladığı anlaşılmaktadır. Nitekim Hz. Âişe, Resûlullah’ın ne bir kadına ne de bir hizmetçiye vurmadığını bildirmiştir.²⁹² Henüz Müslüman olmuş

²⁸² Ahmed b. Hanbel, III, 172, 227; Buhârî, Nikâh 68, 69; Müslim, Nikâh 90, 91; İbn Mâce, Nikâh 24; Ebû Davûd, Et’ime 3; Tirmizî, Birr ve Sıla 22.

²⁸³ Buhârî, Nikâh 49, 50, 51, 67, 68, 69.

²⁸⁴ Müslim, Hacc 148.

²⁸⁵ Buhârî, Enbiyâ 1, Nikâh 79, 80, Radâ’ 65; Müslim, Radâ’ 59, 60; Tirmizî, Talâk ve Li’ân 12. Hadislerde bu rivayetin iki varyantı vardır, Teşbih amaçlı olan yukarıda verildi; “yaratılış”tan bahseden diğer rivayet ise şöyledir, “Kadınlara iyi davranmanızı tavsiye ediyorum; vasiyyetimi tutunuz. Zira kadın kısmı kaburga kemiğinden yaratılmıştır.” Bu hadis hakkında birçok tartışma yapılmıştır. Bazı araştırmacılar Hz. Peygamber’in sözlerinin teşbih amaçlı olduğunu; “yaratılış” varyantının ise daha çok Arap toplumundaki cinsiyet ayrımcılığından veya Eski Ahit ve Yeni Ahit’teki yaratılış meselesinden kaynaklandığını ileri sürmektedirler. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Eski Ahit, Yaratılış 2/22-23; Yeni Ahit, Korintliler 11/8-9; Hatice K. Arpaguş, “Kuran Perspektifinden Yaratılış İtibariyle Kadına Bakış”, *Tarihten Günümüze Kur’ân’a Yaklaşımlar*, İstanbul, 2010, s. 597 vd.

²⁸⁶ Nisâ, 4/34.

²⁸⁷ Bakara, 2/233; Talâk, 65/7; Müslim, Hacc 149.

²⁸⁸ Buhârî, Mezâlim 18, Nafaka 5; Müslim, Akdiye 7.

²⁸⁹ Buhârî, Nafakât 1; Tirmizî, Birr ve Sıla 41.

²⁹⁰ Müslim, Birr ve Sıla 149.

²⁹¹ Müslim, Elfâz mine’l- Edeb 15.

²⁹² Müslim, Fedâil 79; Ahmed b. Hanbel, V, 32, 206, 281; İbn Mâce, Nikâh 51; Ebû Davûd, Edeb 4.

Muâviye b. Hakem es-Sülemî şöyle rivayet eder: "... Benim bir cariyem vardı. Koyunlarımı güderdi. Bir gün yanına vardım, koyunlarımdan birini kurt kapmış. Ben de her insanın öfkeleniği gibi öfkelenim ve bunun üzerine ona bir tokat attım. Ardından Resûlullah'a geldim. Resûlullah bu durumu çok büyüttü. '*Ya Resûlallah! Cariyemi azad edeyim mi?*' dedim." Hz. Peygamber, '*Onu bana getir.*' buyurdu. Hz. Peygamber ona şu soruları sordu, '*Allah nerededir?*' Cariye, '*Semadadır*', dedi. '*Ben kimim?*' buyurdu. Cariye, '*Sen Allah'ın Resûlüsün.*' diye cevap verdi. Bunun üzerine Peygamber bana, '*Bunu azâd et, çünkü o mü'mindir*'" buyurdu.²⁹³

Hz. Peygamber, "*Cariye sahibi erkek mü'min, cariyesine öğretir ve onun eğitimlerini güzel yapar, onu güzelce terbiye eder, sonra da onu azad edip onunla evlenirse, onun için iki ecir vardır.*" buyurarak, erkeklere cariyelerini yetiştirmeleri, özgürlüklerine kavuşturmaları bunun da ötesinde evlenmek sûretiyle onlara sahip çıkılmasını telkin etmiştir.²⁹⁴

Hz. Peygamber mü'min erkeklere, eşlerini mescide gitmekten alıkoymamasını, eğer kadınlar mescide gitmek için kendilerinden izin isterlerse onlara engel olunmamasını istemiştir.²⁹⁵ Nitekim Hz. Peygamber'in hanımları da bizzat mescitlerde bulunmuşlardır.

Hz. Peygamber bir sefer yahut gazaya çıkacağı zaman, kadınların ve çocukların başlarına muhakkak birilerini bırakır, onlara korumacılık yapmasını sağlardı.²⁹⁶ Resûlullah savaşa giderken erkeklere geride kalan hanımlarının maddi-manevî ihtiyaçlarının giderilmesini ve onlara yardım edilmesini telkin etmiş ve bu görevin anneye hizmet kadar değerli olduğunu ifade etmiştir.²⁹⁷ Aynı zamanda Hz. Peygamber bir vesileyle evlerinden uzun süre uzak kalan erkeklerin evlerine döndükleri zaman, gece vakti aniden baskın yapar gibi ve kadınlarının kusurlarını ararcasına evlerine habersiz şekilde girmelerini yasaklamıştır.²⁹⁸

Hz. Peygamber kadınların iffet ve namuslarının korunmasına ayrıca ehemmiyet vermiştir. O, kadınların zan altında bırakılmasından kaçınmış, bu konuyla alakalı olarak mü'min erkeklere de şu şekilde uyarıda bulunmuştur, "*Mahremi olmayan kadınların yanlarına girmekten sakınınız*" Bu uyarıyı duyan Ensar'dan bir adam, '*Ey Allah'ın Resûlü, kocanın yakın akrabaları hakkında ne buyurursun?*' diye sorar. Hz. Peygamber, '*Onlarla yalnız kalmak ölümdür*' buyurur.²⁹⁹

Hz. Peygamber, eşiyle arasında geçimsizlik bulunan mü'min erkeklere sabırlı olmalarını öğütlemiş, eşlerinin kusurlu yönlerini değil de sevebilecekleri taraflarını düşünüp onlara sahip çıkmalarını tembihlemiştir: "*İnanmış hiçbir erkek, inanmış hiçbir kadına kin beslemesin. Eğer onun bir huyunu beğenmediyse diğer huyundan memnun olabilir.*"³⁰⁰ Böylece, evlilikte sevgi ekseninde hareket etmek eşler arasındaki memnuniyeti artırdığı gibi aileye de huzur getirecektir.

Hz. Peygamber mü'min erkeklere, kadınlar konusunda dikkatli olmalarını, kadınların güzelliğine kapılıp da hata yapmamalarını nasihat etmiştir: "*Şüphesiz ki dünya tatlı bir yeşillikten ibarettir. Allah sizleri dünyada eski ümmetlere halîfler kıldı da*

²⁹³ Müslim, Mesâcid ve Mevâdi'u's-Salât 33.

²⁹⁴ Tirmizî, Nikâh 23; Ahmed b Hanbel, III, 2, 10, 186, 282, IV, 395, V, 402, 405; Buhârî, İlim 31, Itk 14, Nikâh 12, Enbiya 48, Meğazi 35, Salât 12; Müslim, İman 241, Nikâh 84; Ebû Davûd, Nikâh 5.

²⁹⁵ Buhârî, Ezân 162; Ebû Davûd, Salât 52; Tirmizî, Salât 397.

²⁹⁶ Buhârî, Meğâzi 78.

²⁹⁷ Müslim, İmâre 139.

²⁹⁸ Buhârî, Nikâh 121; Umre 16; Ahmed b. Hanbel, III, 299, 314, 355, 399; Müslim, İmâre 182; Ebû Davûd, Cihâd 163; Tirmizî, İsti'zân ve Âdâb 19.

²⁹⁹ Buhârî, Nikâh 111; Müslim, Selâm 20; Tirmizî, Radâ' 16, 17, İsti'zân ve Âdâb 64.

³⁰⁰ Müslim, Radâ' 61.

sizlerin nasıl amel edeceğinize bakıyor. Binaenaleyh dünyaya dalmaktan sakının. Kadınlardan korunun. Çünkü İsrailoğullarının ilk fitneye düşmeleri kadınlar hususunda olmuştur."³⁰¹

Hiz. Peygamber mü'min kadınlara zina isnat etmeyi de yasaklamıştır. O, "Helâk edici yedi şeyden sakınınız!" buyurur. Sahâbe, 'Onlar nedir?' diye sorarlar. Hiz. Peygamber, 'Allah'a ortak koşmak, sihir yapmak, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymak, düşmana hücum esnasında savaştan kaçmak, faiz yemek, yetim malı yemek, kötülüklerden habersiz mü'min kadınlara zina isnadında bulunmak.'³⁰² buyurur. Böylece iffetli kadınlara iftira atmanın ne kadar çirkin bir şey olduğuna erkeklerin dikkati çekilmiştir. Öte yandan Hiz. Peygamber, erkeklerin kadınlarla ilgili mahrem sırlarını ifşa etmesini de yasaklamıştır.³⁰³

Sonuç olarak; Hiz. Peygamber erkeklerin, kadınların fitratlarını gözeterek onlara nazışk ve iyi muamelede bulunmalarını tavsiye ve telkin etmiştir.

³⁰¹ Müslim, Rikâk 99.

³⁰² Buhârî, Hudûd 44; Vesâya 23, Muhâribîn 30; Müslim, İman 144; Ebû Davûd, Cihâd 96, Vesâya 10; Tirmizî, İsti'zân 33.

³⁰³ Buhârî, Libâs 62.

5. HADİSLERDE KADIN FITRATI

Bu bölümde “fıtrat” kavramının hadislerdeki kullanımına değinildikten sonra, Hz Peygamber’in kadınlarla muâşeretî ve buna ilişkin tavsiyelerinin bildirildiği hadis rivayetleri, ”kadın fıtratı” açısından değerlendirilecektir.

5.1. Hadislerde Fıtrat

Hiz. Peygamber’in, Ebû Hureyre tarafından nakledilen hadisinde fıtratla ilgili şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: “*Her doğan ancak fıtrat üzere doğar. Bundan sonra ana-babası onu Yahudileştirir veya Hristiyanlaştırır veya Mecusîleştirir. Nitekim hayvan yavrusu kusursuz ve tam olarak doğar. Kusursuz ve tam olarak doğan bu hayvan yavrularının içinde siz kulağı, burnu, ayağı, kesik olanını gördünüz mü?*”³⁰⁴ Bundan sonra Ebû Hureyre isterseniz şu ayeti okuyunuz, dedi: “*O hâlde sen hanîf olarak bütün varlığıyla dine, Allah insanları hangi fıtrat üzere yaratmışsa ona yönel! Allah’ın yaratmasında değışme olmaz. İşte doğru din budur; fakat insanların çoğu bilmezler.*”³⁰⁵

Hayvan nasıl, fizikî olarak tam ve sağlam doğuyor ancak sahibi onun kulağını, burnunu sonradan kesmekle eksiltiyor ise, insan da manevî yönden tam ve sağlam olarak dünyaya gelmektedir. Bu tamlık insandaki iman etme kuvvesine işaret etmektedir.³⁰⁶

Hadiste, her çocuğun fıtrat üzere doğduğundan ailenin olumsuz etkisi olmadığı takdirde çocuğun diğer dinlere sapmayacağından bahsedilmektedir. Sapma hâli diğer dinlerin isimlerinin zikredilmesiyle özelleştirilmiştir. İşte İslâm, bu dinlerin dışında tutulduğundan fıtrattan kastın “İslâm dini” olduğu ileri sürülmektedir.³⁰⁷ Ebû Muâviye’den yapılan diğer bir rivayetteki, “*Doğan her çocuk, dili ile gönlündekini ifade edene kadar şu fıtrattan (yani İslâm dininden) başka din üzere değildir.*”³⁰⁸ ifadesine bakıldığında fıtrat tabirinin İslâm’a işaret ettiği belirginleşmektedir. O hâlde insan, “İslâm fıtratı” üzere doğmuştur. Dolayısıyla İslâm dininden başka bir inanca yönelmek fıtratı bozma anlamına gelmektedir.³⁰⁹

Hiz. Peygamber, Miraç olayını anlattığı hadisinde; “Beytü’l Makdis’te iken kendisine şarap ve süt dolu iki kadeh sunulduğunu, onlara bakıp ardından süt dolu kadehi aldığını, bunun üzerine Cebraîl (a.s)’in kendisine, ‘*Seni fıtratına yönelten Allah’a hamdolsun! Eğer şarap kadehini alsaydın ümmetin sapardı*’ diye söylediğini bildirmektedir.”³¹⁰ Süt, Kur’ân’a göre Cennet ırmaklarından biridir.³¹¹ Dolayısıyla Resûlullah’ın meyvenin aslı bozularak yapılan şaraba uzanmaktansa, saf ve temiz olan sütü tercih etmesi, aslı temiz ve saf olan fıtrata uygun bir davranış sergilediğini göstermektedir.³¹²

Hiz. Peygamber, yaşamının her safhasında fıtrata uygun yaşamış ve ümmetine de böyle yaşamayı tavsiye etmiştir. Bu tavsiyelerden birinde Resûlullah şöyle buyurmuştur: “*Beş şey fıtrattandır, Sünnet olmak, eteği tıraş etmek, turnakları kesmek,*

³⁰⁴ Buhârî, Cenâiz 79; Müslim, Kader 22; Ebû Davûd, sünne 17.

³⁰⁵ Rum, 30/30.

³⁰⁶ Elmalılı, a.g.e., s.254

³⁰⁷ Mehmet Vehbi, *Hülâsatı’l Beyan Fî Tefsîri’l- Kur’ân*, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1968, XI, 4276.

³⁰⁸ Buhârî, Cenâiz 79; Müslim, Kader 23; Tirmizî, Kader 5.

³⁰⁹ Fahri Hoşab, *Nebevî Davet ve Propaganda*, Buruc Yayınları, İstanbul, 2008, s. 415.

³¹⁰ Buhârî, Tefsîrû’l-Kur’ân, İsrâ/3; Enbiya 24; Müslim, İmân 259, 272, Eşribe 92.

³¹¹ Muhammed, 47/15.

³¹² Vehbe Zuhaylî, Tefsîrû’l Münir, tsh. Musa Duman, Risale Yayınları, İstanbul, 2005, XI, 86.

koltuk altı kollarını gidermek ve bıyıkları kısaltmak.”³¹³ Diğer bir hadiste ise şunları da eklemiştir: “*Sakalı bol ve uzun bırakmak, misvak kullanmak, buruna su çekmek, parmak mafsallarını yıkamak, koltuk altını yıkamak, sidik ve dışkı mahreçlerini temizlemek*”³¹⁴

Fıtrat insanın hem ruhî, hem de fizikî yaratılışını ifade ettiğinden fıtratı değiştirmeye yönelik girişilen her tutum fıtrata müdahale olarak kabul edilmektedir.³¹⁵ Hz. Peygamber fıtratı/ aslî yaratılışı bozmayı şu sözüyle yasaklamıştır: “*Dövme yapanlar ve yaptırılanlar, yüzün tüylerini yolarlar, yoldurtanlar, seyrek dişli güzel görünmek için dişlerinin arasını yontan sırttanlar, Allah’ın yarattığını değiştirenlere Allah lânet etmiştir.*”³¹⁶ İslâm dini fıtratın korunması dolayısıyla Allah’ın yarattığının değiştirilmemesi gerektiğine ehemmiyet vermiştir.

Hz. Peygamber; fıtratı korumaya yönelik olarak kendilerini erkeklere benzeten kadınlara ve kendilerini kadınlara benzeten erkeklere lanet etmiş³¹⁷ ve “*Böyle yapanları evlerinizden çıkarınız.*” buyurmuştur.³¹⁸

5.2. Kadın ve Erkek Arasında Fitrî Farklılıklar

Kadın ve erkek; Kur’ân’ın tarifiyle aynı maddeden yaratılan varlıklardır. Buna göre insan; toprak,³¹⁹ çamur,³²⁰ yapışkan balçık,³²¹ özel bir çamur,³²² çamurdan alınmış bir öz,³²³ şekil verilip kurutulmuş çamur,³²⁴ ateşte pişirilmiş toprak kaplar gibi kurutulmuş çamur,³²⁵ şekil ve can verilen çamurdan³²⁶ yaratılmıştır. Bu durum, ana rahminde belli bir süreçte³²⁷ gerçekleşmiştir. Kadın ve erkek, insan cinsinin “nefs-i vahide/ aynı öz” den³²⁸ yaratılan ve birbirlerine ısınması için içlerine sevgi ve şefkat yerleştirilen³²⁹ iki ayrı parçasıdır. Dolayısıyla yaratılışları aynı olan erkek ve kadının farklılığı cinsiyette kendini göstermektedir. Kadın ve erkeğin fitrî farklılığı, sosyal yaşam içerisinde her ikisine ayrı sorumluluklar yüklemektedir. Bu görev ve sorumluluk birinin başat diğerinin geri plânda kalmasını gerektirmemektedir. Aksine bu fitrî farklılık insan için mühim bir esas teşkil etmektedir ki o da erkek fıtratının maddî yönü, kadın fıtratının da manevî yönü temsil etmesi bakımından³³⁰ birbirlerinin tamamlayıcısı olduklarıdır.³³¹

Kadın ve erkek arasındaki fitrî ayrımın, onların biyolojik yapılarının farklılığından kaynaklandığı kabul edilmektedir.³³² Erkek bedeni, kadın bedeninden

³¹³ Buhârî, İsti’zân 51, Libâs 63.

³¹⁴ Müslim, Tahâret 8, 56.

³¹⁵ Hökelekli, “Fıtrat”, s. 48.

³¹⁶ Buhârî, Libâs 82, 84, 85, 86, 87; Müslim, Libâs ve’z-Zînet 120; İbn Mâce, Nikâh 52; Ebû Davûd, Tereccül 5; Tirmizî, Edeb 33, Libas 15.

³¹⁷ Buhârî, Libâs 61; Tirmizî, İsti’zân ve Âdâb 67.

³¹⁸ Buhârî, Libâs 62.

³¹⁹ Hac, 22/5.

³²⁰ Secde, 32/7.

³²¹ Saffât, 37/11.

³²² En’âm, 6/2.

³²³ Mü’minûn, 35/12.

³²⁴ Hicr, 15/26.

³²⁵ Rahmân, 55/14.

³²⁶ Secde, 32/9.

³²⁷ Hac, 22/5; Mü’minûn, 23/13-14.

³²⁸ Nisâ, 4/1; Nahl, 16/72.

³²⁹ Rûm, 30/21

³³⁰ Nevzat Tarhan, *Kadın Psikolojisi*, Nesil Yayınları, İstanbul, 2015, s.49.

³³¹ İbrahim Canan, *Hz. Peygamber’in Sünnetinde Terbiye*, Akademi Yayınları, İstanbul, 2013, s. 390.

³³² Tarhan, *a.g.e.*, s. 99.

%20 daha ağır, %10 daha uzun ve %50 daha güçlü bulunmuş; hormonal faktörlerin bu hususta etkin olduğu ve böylece erkeklerin, kaba kuvvet ve güç gerektiren faaliyetlerde fitrî bir üstünlüğe sahip olduğu ifade edilmiştir. İşte bu sebeple kadın ve erkek aynı durum karşısında farklı davranış sergilerler. Buna göre; kadınlar daha uyumlu ve itaatkâr, erkekler daha başat/hâkim olarak tanımlanmıştır.³³³

Yüce Allah, “Allah’ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılmasına bağlı olarak ve mallarından harcama yapmaları sebebiyle erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudurlar. Sâliha kadınlar Allah’a itaatkârdırlar. Allah’ın korumasına uygun olarak, kimsenin görmediği durumlarda da kendilerini korurlar”³³⁴ buyurmuştur. Ayette geçen “**kavvâmûn**” sözcüğü; “yönetici, gözetici, koruyucu” manasında bütün erkekler için kullanılmıştır.

Bu kavramın erkekler için kullanılmasının iki sebebi vardır: Birincisi, Allah insanoğlunu yaratırken bir kısmını diğerlerine üstün kılmıştır; bu bakımdan erkek fitratı itibariyle koruma ve yönetmeye uygun kılınmıştır. İkincisi, erkekler ailenin nafakasını temin etmekle yükümlüdür; cihad, mehir, diyet gibi malî sorumlulukları bulunmaktadır. Tarih boyunca da bu çeşit ekonomik faaliyetler fitrî yapısından dolayı erkeğin uhdesinde olmuştur.

Ayette ifade edilen diğer önemli hususlar ise kadının “saliha” ve “itaatkâr” olma sıfatlarıdır. Saliha kadınlar; kocalarının ya da diğer aile fertlerinin yanında açıktan ya da gizliden vazifelerini yerine getiren, Allah’ın kendisine yüklediği sorumluluğu ifa eden, ailesine ihanet etmeyen ve şerefine leke sürmeyen itaatkâr kadınlardır diye tarif edilmektedir.³³⁵

Talip Özdeş, konu ile ilgili mütalaasında kadın ve erkeğe verilen rollerin doğuştan geldiğini, iki cins arasındaki fitrî farklılıkların bir temeli olduğunu, bunların göz ardı edilemeyeceğini ve basite indirgenemeyeceğini ileri sürmektedir. O, “Fiziki olarak güçlü olanın genelde atılgan ve etkin olması, zayıf olanın ise psikolojik bakımdan daha çekingen ve pasif olması anlamsız değildir. Bu anlamda kadın ve erkeğin fitrî farklılıklarının ortaya çıkardığı ilişki, isteyen ve kabul eden, davet eden ve icabet eden, irade eden ve itaat eden. Bu iki yön birbirini tamamlayıp dengeleyerek, birbirinin eksikliğini gidererek hayata anlam kazandırır.”³³⁶ demektedir.

Şimdiye kadar yapılan araştırmalarda kadın ve erkek arasında zekâ bakımından herhangi bir fitrî farklılık tespit edilmemiştir. Bunun yanı sıra; beynin sol tarafı mantık, muhakeme, hesaplama gibi rasyonel alanlarla, sağ tarafı ise estetik ve duygusal kaygılarla ilgilenir. Kadınların, beynin sağ kısmını daha çok kullandığı böylece; sözel zekâları, dil, konuşma, estetik gibi sanatsal alan gerektiren ince motor becerilerinin daha gelişmiş olduğu; erkeklerin ise beynin sol tarafını daha çok kullandığı ve bu sebeple; muhakeme, hesap, mühendislik gibi sayısal beceri gerektiren alanlarda ve kaba motor gerektiren işlerde daha becerikli oldukları saptanmıştır.³³⁷ Erkeklerin bir olay karşısında takınmış olduğu tavır genellikle kâr-zarar hesabı yapmaya veya sonuca yönelik olmakla birlikte, kadınlar olayın duygusal boyutlarıyla, sosyal etkileriyle ilgilenmektedirler.³³⁸

Kadınların sözel becerilerinin gelişmiş olması onları toplumsal olguların içerisinde yer almaya yönlendirmiştir. İletişimde erkek fitratı bilgi alışverişine önem verirken, kadın fitratı paylaşma ve yardımlaşmaya daha yatkındır. Bu sebeple infak da

³³³ Talip Özdeş, *Cinsiyet Kimliği*, Seyran Yayınları, Sivas, 2000, s.6.

³³⁴ Nisâ, 4/34.

³³⁵ Karaman ve dğr, *Kur’ân Yolu Meal ve Tefsiri*, Nisâ Sûresi Tefsiri, II, 58.

³³⁶ Özdeş, a.g.e., s.6.

³³⁷ Özdeş, a.g.e. s.6.

³³⁸ Tarhan, a.g.e, s.102.

kadınlar daha çok öne çıkmaktadır. Nitekim bir otoriteye sığınma hissiyatı erkek fıtratına göre daha fazla olan kadının, dinî olgulara daha meyilli olduğu saptanmıştır. Erkek ise özgüven yüksekliği, sınırsız ve sorumsuz davranma eğilimleri, hesap verme, kontrol edilme gibi duygularının varlığından dolayı, onun dinî temayülünün kadınlara göre daha zayıf olduğu ifade edilmektedir.³³⁹

Henüz çocuk yaşta oyun seçimini fıtratına göre yapan kız çocuklarının, duygusal yönlerini ortaya çıkaran, şefkat, merhamet, çocuk bakımı gibi hasletlerinin sergilendiği evcilik oyunlarını daha çok tercih ettiği görülmektedir.³⁴⁰ Erkek çocukların da kendi fıtratlarına uygun olarak daha yüksek özgüven gerektiren, başarı ve üstünlük hissini tatmin eden, aktif ve etkin oldukları saldırganlık içeren oyunları tercih ettikleri gözlemlenmektedir.³⁴¹

Musa Carullah Bigiyef, “*Hatun*” adlı kitabında konuyla ilgili olarak şunları kaydetmiştir, “*Kadınların şiddetli elemelere tahammül, en ağır belalara karşı sabır, bütün hastalıklara karşı mukavemet gücü daha fazladır. Duygu ve hayal güçleri daha fazla olduğundan korku ve endişeleri daha güçlü olmakla beraber bu hâl geçtikten sonra tahammül, sabır ve dayanmaları kat kat fazladır. Şefkat, merhamet, sevgi ve muhabbet erkeklere göre daha fazladır, hamilelik, doğum ağırları bir çocuğu beslemek gibi ömür boyu süren ve son derece ağır bütün büyük zorlukları bir saadet saymak. Üstüne üstlük bütün erkeklerin zahmetlerini de yüklenmek gibi...*”³⁴²

Hz. Peygamber, bazı hadislerinde kadınla erkek arasındaki bazı fıtrat farklılıklarına dikkat çekmiş; kadınları lâtif, zarif, hassas ve nahif bir varlık olarak vasıflandırmıştır. Bir hadisinde kadınların erkeklere Allah’ın emaneti olduğunu³⁴³ ifade ederek kadınların nahifliği ve erkeklerce fıtraten korunmaya muhtaç olduğu hususunu belirtirken, bir başka hadisinde kadın tabiatını, insan bedeninin en zarif unsurlarından kaburga kemiğine benzetmiş³⁴⁴, ona fıtratındaki hassasiyet ve hissiyyata uygun davranılmasını telkin etmiştir. Bir diğer hadisinde ise kadın fıtratını cama benzeterek³⁴⁵ onun yaratılış itibarıyla zerafet ve letafetine dikkat çekmiş ve buna uygun muameleyi tavsiye etmiştir.

Sonuç olarak kadın fıtratı; narinlik, şefkat, yumuşaklık, teslimiyet, itaat, hissi algılama, sabır gösterme, duygu derinliği, zarafet ile süslenmiştir. Erkek fıtratı ise; etken olma, yönetim, irade, güç, cesaret, sertlik, soğukkanlılık, koruma güdüsü, mantıksal ve matematiksel düşünce ve muhakeme gücü ile donatılmıştır. Erkek ve kadın arasındaki irtibatların bu esaslara göre tanzimi önem arzetmekte olup hadislerde bu hususa dikkat çekilmiştir.

5.3. Kadın Biyolojisi

Kadın anatomisi erkek anatomisinden bazı farklılıklara sahiptir. Yavrusunun yaratıldığı rahme, yavrusunu besleyecek sütün kaynağı olan göğüslere sahip olması ve bunların metabolik faaliyetleri kadın biyolojisinin en belirgin farklılıklarıdır. Kadın bedeninin biyolojik farklılıkları ona kendine has sosyal bir rol yüklemenin yanında İslâm’a göre, dinî vazifelerinde bazı farklı uygulamaları da beraberinde getirmiştir.

³³⁹ Tarhan, *a.g.e.*, s.334.

³⁴⁰ Tarhan, *a.g.e.*, s. 100.

³⁴¹ Özdeş, *a.g.e.*, s.7.

³⁴² *Hatun*, Çev. Mehmet Görmez, Kitâbiyat, Ankara, 1999, s.100.

³⁴³ Bkz. Müslim, Hacc 148.

³⁴⁴ Bkz. Buhârî, Enbiyâ 1, Nikâh 79, 80, Radâ‘ 65; Müslim, Radâ‘ 59, 60; Tirmizî, Talâk ve Li‘ân 12.

³⁴⁵ Bkz. Buhârî, Edeb, 95; Ahmed, III, 117.

Kadın fitratının erkeklerden farkını ortaya koyan en belirgin özelliği şüphesiz biyolojik yapısının neticesi olan anneliktir. Anne; bebeğini karnında dokuz ay zahmetle taşır, sonra doğurur ve bin bir çeşit sıkıntılara katlanarak çocuğunu büyütür.³⁴⁶ Kadını anneliğe hazırlayan faktör hayız durumudur. Hayız hâli kadını hem beden hem de ruhen etkilemesi hasebiyle bir eza/sıkıntı olarak tarif edilmiştir.³⁴⁷ Hz. Peygamber hayız kastederek şöyle demiştir: “*Bu, Allah’ın Âdem’in kızları için takdir ettiği bir şeydir.*”³⁴⁸

Kadınlardaki fitrî farklılıklardan hayız hâli, değişen hormonların etkisiyle ayette de belirtildiği gibi çeşitli psikolojik ve biyolojik sıkıntıları da beraberinde getirmektedir. Kadınlarda hayız hâlindeyken, sinirlilik, mutsuzluk, bedenin su tutması (ödem), baş ağrısı, eklem ve kas ağrısı gibi rahatsızlıklar baş gösterebilir.³⁴⁹ Kadınlar bu dönemde daha çok ilgi ve anlayışa muhtaçtır.

Cahiliye toplumu kadını hayızlı hâlinde dışlarken Allah Resûlü, onlara merhamet ve şefkatle yaklaşmıştır. Meselâ, Hz. Âişe hayızlı iken Hz. Peygamber namaz kılıyordu; bu sırada elbisesi Hz. Âişe’ye değmiş ancak ibadetine devam etmiştir.³⁵⁰ Bundan başka Hz. Âişe, hayızlı olduğu bir zamanda Peygamber’in saçını taradığını; onun da kendisinin kucağına yaslanıp Kur’ân okuduğunu³⁵¹ ifade etmiştir. Bu rivayetler, kadınlarla ilgili Cahiliye devrindeki tabuların Hz. Peygamber tarafından yıkıldığının örneklerindendir.

İslâm’da hayızlı kadına ibadet hususunda bazı ayrıcalıklar verilmiştir. Kadına eza veren bu durumdan dolayıdır ki hayızlı kadının temizleninceye kadar namaz kılması ve oruç tutması yasaklanmıştır. Kadınlar, hayızlı günlerinde tutmadıkları oruçlarını kaza eder, namazları ise kaza etmezler.³⁵²

Fitrî olarak hamile kaldığı andan itibaren annelik duygularına bürünen kadın, bebeğini koruma güdüsüyle sürekli tedirgindir. Doğumdan sonra da devam eden bu hâl, çocuğunu kaybetme korkusuna dönüşebilmektedir.³⁵³

Bir kadın Resûlullah’a gelerek, eşinin kendisinden boşandığını ve çocuklarını almak istediğini üzüntüyle belirttikten sonra şöyle der: “*Bu çocuğa karnım yuva, göğsüm içecek, kucağım da kundak olmuş iken babası beni boşadı ve onu da benden koparıp almak istiyor!*” Annelik hissiyatını anlayan Hz. Peygamber, kadına şöyle der: “*Sen evlenmedikçe, çocuğu almaya daha layıksın.*”³⁵⁴

Hz. Peygamber annelerin evlatlarına karşı göstermiş olduğu merhamet ve sevginin Cehennem ateşine perde olacağını bildirmiştir.³⁵⁵ Bir gün Hz. Peygamber’in huzuruna Hevazin kabilesinden esirler getirilir. Esirler arasından bir kadın ağlayan küçük çocukları görünce alıp emzirir. Bunun üzerine Hz. Peygamber, “*Sizin görüşünüze göre bu kadın kendi çocuğunu ateşe atar mı?*” diye sorar. Oradakiler, “*Hayır!*” der. Bu sefer Hz. Peygamber, “*Ant olsun ki Allah’ın kullarına olan merhameti bu kadının çocuğuna olan merhametinden fazladır*”³⁵⁶ buyurur. Annelerin çocuklarına karşı

³⁴⁶ Bkz. Ahkâf, 46/15.

³⁴⁷ Bakara, 2/222.

³⁴⁸ Buhârî, Hayız 1.

³⁴⁹ Tarhan, a.g.e., s. 81.

³⁵⁰ Buhârî, Salât 19, Oruç 41; Ebû Dâvûd, Tahâre 102.

³⁵¹ Buhârî, Hayız 295, 297, İtikâf 2.

³⁵² Müslim, Hayız 69.

³⁵³ Tarhan, a.g.e., s. 83.

³⁵⁴ Ebû Dâvûd, Talâk 35; Ahmed b. Hanbel, II.

³⁵⁵ Müslim, Birr ve Sıla 156.

³⁵⁶ Buhârî, Edeb 18.

merhamet ve sevgilerini bilen Resûlullah, namaz esnasında bir çocuğun ağladığını duyunca annesi zor durumda kalmasın diye namazı uzatmamıştır.³⁵⁷

Sahabeden Ebû Eyyüb el-Ensârî (ö. 49/669) katıldığı bir savaşta ele geçirilen kadın ve çocuklarla annelerin arasının ayrıldığını ve bu yüzden çocukların ağladığını görünce Resûlullah'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: *“Her kim cariye alım satımında anne ile çocuğunun arasını ayırırsa Allah'ta kıyamet gününde onunla sevdiklerinin arasını ayırır.”*³⁵⁸ Hz. Peygamber bu sözünü annenin çocuktan ayrılmasıyla yaşayacağı ıstırapı dikkate aldığı gibi annenin bakımına ve şefkatine muhtaç olan çocuğun da ihtiyacını hesaba katarak müminleri uyarmıştır.

5.4. Kadın Cinsiyeti

Kadının cinsiyeti aslında kadın biyolojisi ile doğrudan ilgilidir. Kadın biyolojisi, kadın bedeninin dâhili kısmını teşkil ederken, kadın cinsiyetini belirgin hâle getiren fizikî yapısıdır. İslâm'a göre, kadının cinsiyeti ve karşı cins olan erkekler üzerindeki tesiri, beşerî ve dinî hayatının bir disiplin içinde devamını gerekli kılmaktadır.

Resûlullah, cinsiyet farkından dolayı muamelelerinde kadınları erkeklerden ayrı tutmuş ve dinî vecibelerindeki hususî uygulamaları onlara tebliğ etmiştir.

Hz. Peygamber, erkek ve kadınların kıyafet, süslenme, kına yakma hususlarında farklı davranmaları gerektiğini bildirmiş, henüz çocuk doğar doğmaz giydirilen kıyafetlerin de ayrı olmasına özen göstermiştir. Hz. Hasan doğduğu zaman sarı bir beze sarılı olduğunu görünce memnuniyetsizlik göstererek hemen üzerindeki sarı bezi atmış, onun yerine beyaz bir bezle torununu sarmıştır. İpekli, parlak, sarı ve kırmızı renkteki kıyafetleri erkeklerin giymesini yasaklamıştır. Kadınların süslü olması gerektiğini ve onların; ipekli kumaş, sarı ve kırmızı renkte elbise giyme; halhal, küpe ve gerdanlık takma; kına yakma sebebiyle erkeklerden farklı olmalarını tavsiye etmiş ve destek olmuştur. Hz. Âişe'den rivayet edilen bir hadiste elleri kınasız olduğu için erkek mi kadın mı olduğunu anlayamadığı birinin biatını kabul etmediği, kadınsa tırnaklarını kına ile boyaması gerektiğini buyurmuştur.³⁵⁹

Ümmü Halid bint Halid babasıyla birlikte Resûlullah'ın huzuruna varırlar. Resûlullah küçük kıza üzerinde çizgiler bulunan bir elbise giydirir ve eliyle çizgileri üzerini göstererek *“Ne güzel, ne cici bir elbiseymiş bu!”* der. Ümmü Halid, *“Ben bu arada Resûlullah'ın peygamberlik mührü ile oynuyordum, babam yaptıklarını görünce bana kızdı.”* Fakat Resûlullah, *“Bırak çocuğu!”* dedi. Sonra bana dönüp, *“Bu elbiseyi uzunca bir süre, eskiyinceye kadar giy, yırtılınca dikip tekrar giy!”* dedi³⁶⁰ Bu hadisinde Hz. Peygamber, kız çocuklarının doğumundan itibaren kendi fitratları üzere giyim kuşamlarının düzenlenmesini emretmiştir. Bu hadis, “cinsiyet eğitime” çocuk yaşta başlanması gerektiğini de anlatmaktadır.

Hz. Peygamber mescitte iken cemaati şöyle ikaz etmiştir: *“Ey insanlar! Namazda iken bir durumla karşılaştığınızda niçin ellerinizi çırpmaya başladınız? El çırpma kadınlara özgü bir davranıştır. Namazda iken aykırı bir durumla karşılaşan kişi ‘Sübhânallah’ desin.”*³⁶¹ Böylece erkekler namaz esnasında beklenmeyen bir hâlde

³⁵⁷ Buhârî, Ezân 65.

³⁵⁸ Tirmizî, Büyû‘ 52; İbn Mâce, Ticârât 46.

³⁵⁹ Ebû Dâvûd, Tereccül 5; Ahmed b. Hanbel, VI, 262; Nesâî, Zînet 18; Ayrıca Bkz. Canan, *Kütübü Sitte Tercümesi*, VII,491.

³⁶⁰ Buhârî, Cihâd 188, Menâkıbü'l-Ensâr 37.

³⁶¹ Buhârî, Salât 5; Ebû Davûd, Salât 168, 169.

“Sübhanallah!” der, kadınlar ise el çırpma sûretiyle diğerlerini uyarır. Bu kadının mahrem olan sesini saklaması için seçilmiş bir yöntemdir.

Hız. Peygamber devrinde mescitte namaz kılmak üzere bulunan kadınların genellikle arka saflarda durdukları anlaşılmaktadır.³⁶² Bundan hareketle camiler de kadınların namaz kılmaları için ayrı bir bölüm tahsis edilmiştir. Bu konuda Hız. Peygamber, “*Erkeklerin en hayırlı safları ilklerdir, sevabı en az olan ise arka saflardır. Kadınların en hayırlı safları geridekilerdir, sevabı en az olanı ise öndekileridir.*” buyurur.³⁶³

Ümmü Seleme’nin rivayetinde “Rasûlullah (s.a.v) namazdan selâm verdiklerinde, selâmını tamamladığı zaman kadınlar hemen kalkarlar, Rasûlullah (s.a.v) de ayağa kalkmadan evvel azıcık beklerlerdi.”³⁶⁴ denilmektedir. Hız. Peygamber bu hareketiyle kadınların herhangi bir rahatsızlık duymadan mescitlerden çıkabilmelerini sağladığı ve çıkış esnasında kadınlarla erkeklerin birbiriyle karışmasını engellediği anlaşılmaktadır.

Hız. Peygamber, kadınlardan ölünün ardından ağıtlar yakıp kendilerinden geçercesine ağlamamaları ve bağırnamaları konusunda biat almıştır.³⁶⁵ Bu gibi davranışları yasaklayan Hız. Peygamber, kadınların cenazelerin arkasından gitmesini de uygun bulmamıştır.³⁶⁶

Hız. Peygamber, “*Ailesinden başkaları/namahremleri arasında süs içinde salınarak yürüyen kadının misali, kıyamet günündeki karanlığın misalidir. Ona aydınlık yoktur*”³⁶⁷ buyurmuştur. Mü’min kadına yakışan mahremi olmayan kişilerin yanında kıyafetine ve hareketlerine dikkat etmesidir. İslâm’da kadının cezb edici bir şekilde giyinerek veya edalı bir şekilde konuşarak namahremi ilgisini çekmeye yönelik hareketleri hoş karşılanmamıştır. Tabiatları gereği erkek ve kadın birbirine ilgi duyar. Yüce Allah, “*Mü’min kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar ve iffetlerini korusunlar. Açıkta kalanlardan başka süslerini göstermesinler. Başörtülerini yakalarının üzerinden bağlasınlar. Kocaları, babaları, kocalarının babaları, kendi oğulları, kocalarının oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, kadınları, hizmetlerinde bulunan köleleri ve cariyeleri, cinsel arzusu bulunmayan erkek hizmetçiler, kadınların cinselliklerinin farkında olmayan çocuklar dışında kimseye süslerini göstermesinler. Yürürken, gizledikleri süsleri bilinsin diye ayaklarını yere yurmasınlar. Ey mü’minler! Hepiniz Allah’a tövbe edin, umulur ki kurtuluşa erersiniz!*”³⁶⁸ buyurarak kadınları bu hususta uyarmıştır.

Hız. Peygamber, ashabına evlilik hayatının mutlu ve güzel geçmesini istiyorlarsa bakire kızlarla evlenmelerini tavsiye etmiştir.³⁶⁹ Bu şekilde eşlerin daha kolay anlaşabildikleri veya birbirine daha sıkı bağlandıkları kastedilmiş olabilir. Hız. Peygamber’in bakire olarak evlendiği tek eşi Hız. Âişe’dir. Nitekim Hız. Âişe bu vasfı ile her zaman övünmüştür.³⁷⁰ Öte yandan Hız. Peygamber de Hız. Âişe’yi diğer eşlerinden daha fazla sevdiğini ifade etmiştir.³⁷¹

³⁶² Buhârî, İlim 32, 48; Müslim, Mesâcid ve Mevâdi‘u’s-Salât 266, Zekât 45.

³⁶³ Müslim, Salât 132; Ebû Davûd, Salât 97.

³⁶⁴ Buhârî, Ezân 152.

³⁶⁵ Müslim Cenâiz 31; Buhârî, Cenâiz 46.

³⁶⁶ Müslim. Cenâiz, 30, 34.

³⁶⁷ Tirmizî, Radâ‘ 13.

³⁶⁸ Nûr, 24/31.

³⁶⁹ Buhârî, Buyû‘ 34, Menâkıb 2; Nafakât 12; Müslim, Fedâil 67.

³⁷⁰ Buhârî, Nikâh 9.

³⁷¹ Buhârî, Enbiyâ 34.

İnsanın mutlu bir yuvaya ve bunu sağlıklı bir şekilde sürdürebilmek için anlayabileceği bir eşe ihtiyacı vardır. Hz. Peygamber, ashabının sosyal hayattaki hâllerine dikkat eder, onları yaptıkları hayırlı işlerde desteklerdi. Bu anlamda bir yolculuk esnasında devesinin zayıf düşmesinden dolayı geride kalan Câbir bin Abdullah'ın (ö. 78/697) yanına varan Resûlullah ona yardım etmiş ve yolculuğuna onunla sohbet ederek devam etmiştir. Hz. Peygamber, sohbet esnasında genç bir delikanlı olan Câbir bin Abdullah'ın yeni evlendiğini öğrenir. Cabir'e, "*Bakire mi yoksa dul ile mi evlendin?*" diye sorar. Cabir, "*Dul ile*" diye cevap verir. Hz. Peygamber, "*Bakire alsaydın da, birbirinizle oynasaydınız ya!*" buyurur. Bunun üzerine Câbir, "*Babam vefat etti ve geriye dokuz tane kız çocuğu bıraktı. Onların yanına onlar gibisini getirmek hoşuma gitmedi. Bundan dolayı onların işlerini göreceğim, hallerini düzeltecek bir kadın ile evlendim.*" deyince, Hz. Peygamber, "*Doğru yapmışsın artık sen evine varıyorsun. Akıllı davran, eşini ihmal etme!*"³⁷² buyurur. Medine'ye döndüklerinde de ona maddî yardımda bulunur.³⁷³ Hz. Peygamber Cabir'in kararını isabetli bulur, çünkü olgun bir kadının eşinin kardeşlerinin yetişmesinde kendisine yardımcı olabileceğini düşünmüştür. Resûlullah ilk eşi Hz. Hatice vefat ettiği zaman küçük çocukları vardı ve kendisi de yalnızdı. Bunun için Havle bint Hâkim'in tavsiyesiyle Resûlullah dul bir kadın olan Sevde bint Zem'a ile evlenmiştir.³⁷⁴

Hz. Peygamber, "*Dünya geçişi bir faydadan ibarettir. Onun en hayırlı nimeti salih bir kadındır.*"³⁷⁵ buyurarak dünyanın fani olduğunu ancak onu değerli kılan unsurlardan birinin "salih bir kadın" olduğunu bildirmiştir. Salih bir kadın, kocasını dünya hayatının aldaticılığından koruyarak onun manevi yönden mahvolmasını ve günah deryasına dalmasını engelleyebilir.³⁷⁶ Bu çerçevede Hz. Peygamber ümmetine dindar kadınlarla evlenmeyi tavsiye etmiştir.³⁷⁷

5.5. Kadın Bedeni

Kadın bedeni, kadın biyolojisini ve cinsiyet tezahürlerini ihtiva eden bir bütünlüktür. Dolayısıyla yukarıda yer alan iki başlıkla da doğrudan ilgilidir. Bu başlıkta erkeğin dış duyularına hitap edip hissiyat ve meyillerini etkileyen ve toplumda rolünün şekillenmesinde önemli bir yeri olan kadının cismani bütünlüğü olan bedeni ve İslâm'ın buna dair uygulamaları üzerinde durulacaktır.

Hz. Peygamber, "*Kadın avrettir. Sokağa çıktığı zaman şeytan onu ayartır.*"³⁷⁸ buyurmuştur. İbrahim Canan "avret" kelimesini, "Ortaya çıktığı, görüldüğü takdirde utanılan her şeydir." diye tanımlar.³⁷⁹ Fıkıh terimi olarak "avret", insan vücudunda görünmesi ve gösterilmesi günah sayılan, namazda ve namaz dışında örtülmesi farz ve başkalarınca bakılması haram olan yerlerdir.³⁸⁰ Dolayısıyla "Kadın avrettir." ifadesiyle, kadının kendiliğinden görünen kısımları hariç bütün bedenini göstermesinin haram olduğu anlaşılmaktadır.

³⁷² Buhârî, Nafakât 12.

³⁷³ Buhârî, Meğâzî 18.

³⁷⁴ İbn Sa'd, a.g.e., X, 56. Bu izdivac 620 yılında gerçekleşmiştir. Hz. Peygamber, hicretten sonra Hz. Âişe ile evleninceye kadar yani üç yıl boyunca Hz. Sevde, onun tek eşi olmuştur. Bkz. Aynur Uraler, "Sevde", *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayını, İstanbul, 2009, XXXVI, 584-585.

³⁷⁵ Müslim, Radâ' 64; Ebû Davûd, Zekât 32; Nesâî, Nikâh 15.

³⁷⁶ Tirmizî, Tefsir 9/9.

³⁷⁷ Buhârî, Nikâh 15; Müslim, Radâ' 53; Tirmizî, Nikâh 4

³⁷⁸ Tirmizî, Radâ' 18.

³⁷⁹ Canan, *Kütübü Sitte Tercümesi*, X, 235.

³⁸⁰ Mehmet Şener, "Avret", *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul, 1991, IV, 125.

Vücutta örtülmesi zorunlu yerler, bu sebeple giyilmesi gereken elbiseler kadına ve erkeğe göre değişmektedir. Hz. Peygamber'in kristal cam parçasına benzettiği hassas ve narin bir yapıya sahip olan kadının³⁸¹ elleri, yüzü, ayakları dışında bedeni, erkekler için ziynet ve gösterilmesi yasaklanmış "avret" olarak kabul edilmiştir.³⁸² Hz. Peygamber, kadınların kıyafetlerinin bedenini gösterecek incelikte ve hatlarını belli edecek kadar dar olmaması gerektiğini bildirmiş, böyle bir giyinişi "giyinik ama çıplak" olarak tanımlamıştır.³⁸³

Kur'an'da şöyle buyrulur: "*Ey Peygamber! Eşlerine, kızlarına ve mü'minlerin kadınlarına söyle, dış giysilerini üzerlerine bürünsünler. Bu, tanınıp rahatsız edilmemeleri için en uygun olanıdır. Allah ziyadesiyle bağışlamakta ve çok esirgemektedir.*"³⁸⁴ Bu ayetle birlikte örtünmenin hikmeti, "tanınmamak" ve "rahatsız edilmemek" gibi iki hikmete dayandırılmıştır. Kadının örtünmesi dinî kimliğini ortaya koyması bakımından önemlidir.³⁸⁵

Yukarıdaki ayetin iniş sebebine ilişkin hadis şu şekildedir: Hz. Peygamber'in hanımları geceleyin tuvalet ihtiyaçlarını karşılamak üzere dışarı çıkıyorlardı. O zaman Mekke sokaklarında ihtiyacını gören kadınların, bazı erkekler tarafından rahatsız edildiği³⁸⁶ ve Hz. Ömer'in bu konuda Peygamber eşlerine bir sıkıntı ya da iftira gelir diye içten içe huzursuzluk duyduğu ve bu sebeple, Hz. Peygamber'e, "*Kadınlarını ört.*" dediği rivayet edilir. Resûlullah ise eşlerine bu konuda herhangi bir uyarıda bulunmamıştı. Nihayet bir gece Hz. Peygamber'in hanımlarından Hz. Sevde yatısı namazı vaktinde ihtiyacını gidermek için dışarı çıkar. Sevde uzun bir kadındır. Hz. Ömer örtü konusunda ayet inmesini çok arzuladığı için ona, "*Ey Sevde seni tanıdık.*" diye seslenir.³⁸⁷ Bunun üzerine örtüyü emreden ayet iner.³⁸⁸

Kadınların kötü niyetli insanların şehvî nazarlarından korunabilmesi için örtünme gereklidir. Kadın sahâbenin giydiği kıyafetlere bakıldığında onların örtünme hususunda ne kadar titiz oldukları görülür. Hz. Peygamber sabah namazını kıldırırken "mırt" (başa örtülüp bütün vücudu saran kıyafet) denilen bir örtüye bürünen mü'min kadınlar da namaza katılırlardı. Namazdan eve dönerken kimse onları tanımazdı.³⁸⁹ Bu hadis, kadınların toplumsal alanlarda örtülerine dikkat etmeleri ve erkeğin dikkatini çekecek şekilde giyinmemeleri gerektiğini ortaya koymaktadır. Aynı şekilde kadınların erkeklere göre kefenleri farklıdır ve daha fazla sayıdan oluşmaktadır.³⁹⁰

"*Kadınlar ve erkekler birbirinin velisidirler/ yardımcılarıdır.*"³⁹¹ Dolayısıyla erkek ve kadın birbirlerini zinaya düşürmeyecek şekilde hâl ve tavırlarına ihtimam göstermelidir. Kadın örtüsüne, iffetine dikkat ettiği müddetçe, ihtiyaçlarını karşılamak üzere dışarı çıkabilir. Hz. Peygamber bu çerçevede kadınlara izin vermiştir.³⁹²

³⁸¹ Müslim, Fedâil 71.

³⁸² Bkz. Nûr, 24/31.

³⁸³ Müslim, Libâs 125.

³⁸⁴ Ahzâb, 33/59.

³⁸⁵ Hülya Şekerci, *Kur'an-Hayat Ekseninde Mü'min Kadın*, Ekin Yayınları, İstanbul, 2014, s.77.

³⁸⁶ Bkz. Karamanve dğr., *Kur'an Yolu Meal ve Tefsiri*, Ahzâb Sûresi Tefsiri, V, 402.

³⁸⁷ Buhârî, Vüdû' 120.

³⁸⁸ "*Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve müminlerin kadınlarına söyle, bedenlerini örtecek elbiselerini giysinler. Bu onların tanınıp incitilmemelerine de daha uygundur. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir.*" Ahzâb, 33/59.

³⁸⁹ Buhârî, Salât 14, Evkâtü's-Salât 27.

³⁹⁰ Müslim, Cenâiz 36.

³⁹¹ Tevbe, 9/71.

³⁹² Buhârî, Vüdû' 146, 147.

H. Peygamber kadınlardan biat alırken, elleri kadınların ellerine dokunmamış, söz ile biat almıştır.³⁹³ Kadın bedeninin haram gözlerden korunmasına itina gösteren H. Peygamber, lohusa iken vefat eden bir kadının cenaze namazını kıldırırken kadının cenazesinin tam ortasında durarak kadının bedenine sütre olmuştur.³⁹⁴

H. Peygamber bir hadisinde şöyle buyurmuştur: *“Cehennem ehlinde iki sınıf vardır ki ben onlara bir daha bakmadım... Bir de elbise giyinmiş fakat çıplak olan, erkeklerin ilgisini celbeden, kibirle salınıp yürüyen, başları Horasan develerinin hörgüçleri gibi iri iri olan kadınlar.”*³⁹⁵ Bu hadis le kadının kıyafetlerini erkeklerin nazarlarından korunacak biçimde seçmesi ve giymesi, dikkatleri üzerrine çekerek herhangi bir olumsuzluğa sebebiyet vermemesi öğütlenmektedir. Kadın konuşurken veya yürürken vakarından ve iffetinden hiçbir zaman ödün vermemesi gerekir. Bu durum iffetini koruması için bir zorunluluktur.

Kadının iffet ve namusunu muhafaza edebilmesi için H. Peygamber, yanında bir mahremi olmaksızın üç gecenin üstündeki yolculuklara çıkmasını yasaklamış, ancak yanında bir mahremi olması hâlinde yolculuğa izin vermiştir.³⁹⁶

Allah'ın Resûlü, dinî vecibelerin yerine getirlmesi hususunda da kadın bedenini ve takatini göz önünde bulundurmuş, bu hususa dair telkinlerde bulunmuştur. H. Peygamber birgün mescide girince mescidin iki direği arasına asılmış bir ip görür ve bunun ne olduğunu sorar. Sahabîler, *“Bu, Zeynep'in ipidir. Zeynep namaz kılmaktan yorulduğu zaman buna tutunur, namazını kılar”* der. H. Peygamber, *“Bu ipi çözünüz. Biriniz zinde ve neşatlı oldukça namazını kılsın. Yorulduğu zaman ise otursun”* buyurur.³⁹⁷ Resûlullah gördüğü bu durumdan yani kişinin dinin hoş karşılamayacağı biçimde kendini zora koşmasından rahatsız olmuştur. Bedeninin de dinlenmeye ihtiyacı vardır. İbadet etmekle dahi olsa insan kendi bedenine zulmetmemelidir. Ancak dinç ve zinde olduğu vakitler ibadet etmelidirler.

Başka bir hadiste sürekli namaz kılan bir kadın H. Âişe'nin yanına uğrar. H. Peygamber eşine, *“Bu kimdir?”* diye sorar. H. Âişe, *“Uyumadan namaz kılan bir kadındır.”* diye cevap verir. Bunun üzerine H. Peygamber, *“Elinizden gelecek şeyleri yapınız. Yoksa siz usanmadıkça Allah usanmaz.”* buyurur. H. Âişe, Resûlullah'ın en sevdiği ibadet az da olsa devamlı olanıdır, demiştir.³⁹⁸ Çünkü az ama devamlı olan şey insana bir çekidüzen verir. Böylece insan yılmadan ve yorulmadan azar azar ibadete devam etmekle daha güzel sonuçlar alabilir. H. Peygamber her iki hadisede de kadınların bedenlerini yormadan ibadette fitrat dairesinde kalmalarını emretmiştir.

H. Âişe, H. Peygamber'den cihada katılmak için izin istemiş, bunun üzerine H. Peygamber *“Sizin cihadınız hacdır.”*³⁹⁹ demek sûretiyle bu istekten hoşlanmadığını onun yerine hac yapmanın daha uygun olacağını, cihad amelinin kadın fitratıyla bağdaşmadığını beyan etmiştir. Bedir Savaşı'na kadınlardan hiç kimse katılmamıştır. Daha sonraki savaflara kadınlar katılım gösterecekler de genellikle arka saflarda kalıp geri hizmetlerde istihdam edilmişlerdir.⁴⁰⁰

³⁹³ Buhârî, Şurût 1, Talâk 20, Ahkâm 49; Ahmed b. Hanbel, VI, 114, 270, 365; Müslim, İmâre 88, 89; İbn Mace, Cihâd 43.

³⁹⁴ Buhârî, Hayız 29; Müslim, Cenâiz 88; İbn Mâce, Cenâiz 21; Ebû Davûd, Cenâiz 51-53; Tirmizî, Cenâze 44.

³⁹⁵ Müslim, Libâs ve'z-Zînet 125.

³⁹⁶ Müslim, Hacc 417; Tirmizî, Radâ' 15.

³⁹⁷ Müslim, Salâtü'l- Musafirîn ve Kesrihâ 219.

³⁹⁸ Müslim, Salâtü'l- Musafirîn ve Kesriha 220.

³⁹⁹ Buhârî, Cihâd 62; İbn Sa'd, a.g.e., X, 73.

⁴⁰⁰ Savaş, a.g.e., s. 237.

5.6. Kadın Psikolojisi

Bu başlık altında Hz. Peygamber'in, kadınların psikolojik durumları ve fitrî hassasiyetlerini bildiren hadisler değerlendirilecektir. Kadınlar hassas ve kırılgan bir yapıya sahip olmaları cihetiyle erkeklerin kadınlara karşı muamelelerinde dikkatli davranması gerektiği açıktır. Biyolojik bakımdan yaşadıkları (hayız, doğum vb. kadınlık hâlleri) kadının ruhsal dünyasını sarsar; onun psikolojisinde olumlu veya olumsuz anlamda inişli çıkış bir seyre neden olur. Bazen aşırı mutlu olurken bazen de ruhsal bir çöküntü içerisine girer.⁴⁰¹ Kadınların bu ani gelişen söz ve davranışları istenmeyen sonuçlara neden olabilir. Nitekim Hz. Peygamber kadınların fitrî davranışları neticesinde ortaya çıkan bu duruma şu sözleriyle dikkat çeker: *“Mirac'ta Cennetin kapısında durup içeri baktım. Oraya girenlerin büyük çoğunluğunun miskinler olduğunu gördüm. Dünyadaki imkân sahiplerinin Cehennemliklerinin ateşe atılması emr olunmuş, geri kalanlar da mahpus edilmişler. Oraya girenlerin çoğunluğu da kadınlardı.”*⁴⁰² İbrahim Canan bu hadisle Hz. Peygamber'in kadınların olaylar karşısında hissi davranışına dolayısıyla yanlış bir yola girmeye meyilli olduklarına dikkat çektiğini belirtir. İşte Resûlullah, kadınlara bu fitrî eğilimlerini göz önünde tutarak dikkatli ve uyanık olmalarını tavsiye etmiştir.⁴⁰³

Bu meyanda yine Hz. Peygamber şöyle buyurur: *“Ey kadınlar topluluğu! Sadaka verin ve çok istiğfar edin. Çünkü ben Cehennem ahalisinin çoğunun kadınlar olduğunu gördüm.”* Bunu üzerine içlerinden bir kadın, *“Bizim neyimiz var ki Cehennem ehlinin çoğu oluyoruz ya Resûlallah?”* diye sorar. Hz. Peygamber, *“Çünkü siz çokça lanet eder, kocalarınızın size verdiklerini inkâr edersiniz...”* buyurur.⁴⁰⁴ Hz. Peygamber bu sözleriyle kadınları hissi/fevrî davranışlardan sakınmaları hususunda çarpıcı bir biçimde uyarmaktadır.

Hz. Peygamber'in hadislerinde kadınların bir anne olarak çocuklarına karşı psikolojik açıdan yaşadıkları hislere vurgu vardır. Fıtratı bozulmamış her anne çocuğuna karşı bir şefkat ve merhamet kahramanı kesilir. Nitekim Hz. Peygamber bu durumu ilginç bir meselle anlatır: Hz. Peygamber'in huzuruna Hevazin kabilesinden esirler getirilir. Esirler arasından bir kadın nerede ağlayan küçük bir çocuk görse onu alıp emzirir. Bunun üzerine Hz. Peygamber sahabeye, *“Sizin görüşünüze göre bu kadın kendi çocuğunu ateşe atar mı?”* diye sorar. Sahabe, *“Hayır!”* der. Bu sefer Hz. Peygamber, *“Ant olsun ki Allah'ın kullarına olan merhameti bu kadının çocuğuna olan merhametinden fazladır”*⁴⁰⁵ buyurur. Allah'ın Rahim sıfatının en çok tecelli ettiği kişiler annelerdir. Aslında hadiste yapılan kıyasla bu konuya temas edilmektedir. Kadınların bu fitri merhamet duygusunu gözeten Hz. Peygamber, namaz esnasında çocuğu ağlayan bir kadın var ise namazı uzun tutmadığı bilinmektedir.⁴⁰⁶

Hz. Peygamber çocuğu öldüğü için ağlayan bir kadın görüp yanına yaklaşır ve ona başına gelene sabretmesini söyler. Kadın, *“Böyle bir musibet senin başına gelmedi!”* diye cevap verir. Hz. Peygamber oradan ayrılınca, oradakiler kadına onun Peygamber olduğunu söylerler. Bunun üzerine kadın, Hz. Peygamber'in huzuruna varıp, *“Ya Resûlallah sizi tanıyamamışım”* der. Hz. Peygamber de *“Sabır ilk andadır.”*

⁴⁰¹ Buhârî, Enbiyâ 1, Nikâh 79, 80; Müslim, Radâ'59, 65; Tirmizî, Talâk ve Li'ân 12.

⁴⁰² Buhârî, Rikâk 51; Müslim, Zühd 93.

⁴⁰³ Canan, *Kütübü Sitte Tercümesi*, VII, 449.

⁴⁰⁴ Buhârî, Hayz 6, Zekât 33, 44, İmân 21, Küsûf 9, Nikâh 88, Şehadet 6, Savm 40 İdeyn 19; Ahmed b. Hanbel, II, 67, 374; Dârimî, Vudû 104, Salât 224; Müslim, Küsûf 17, İmân 132; İbn Mâce, Fiten 19.

⁴⁰⁵ Buhârî, Edeb 18.

⁴⁰⁶ Buhârî, Ezân 65; Ebû Davûd Salât 122-123.

buyurur.⁴⁰⁷ Anne, evlat acısıyla yanıp kavrulurken Hz. Peygamber'i tanıyamamış ve onun sabrı tavsiye etmesini hazmedememiştir. Anneler için evladını kaybetmek zor bir durumdur. Bu durumu bilen Hz. Peygamber kadının fitratından gelen çıkışmasına karşı sabırlı ve sessiz kalmıştır.

Kadın fitratının hissîliğine, yüreğinin yumuşaklığına ve güzel sözden etkilendiğine dair hadiseyi, Hz. Âişe şöyle anlatır: “Kendimi bildim bileli ailem Müslümandır. Peygamber her gün bize gelirdi. Derken Ebû Bekir'in aklına bir fikir geldi ve evinin avlusuna bir mescit inşa etti. Orada namaz kılıp Kur'ân okuyordu. Müşriklerin kadın ve çocukları onun başına toplanıp, hayran hayran ona bakıyorlardı. Çünkü Ebû Bekir hisli bir insandı. Kur'ân okuduğu zaman gözyaşlarına hâkim olamazdı. Kureyşli müşrikler onun bu hâlimden endişe ederlerdi. Bunun üzerine Kureyş eşrafı hanımlarımızın ve çocuklarımızın din değiştirmesinden korkuyoruz diye şikâyetle bulundular.”⁴⁰⁸ Bu rivayette de görüldüğü üzere kadınlar hissi olmaları hasebiyle dini konulardan daha çabuk etkilenebilmektedirler. Dolayısıyla kadının ruh dünyasında dinî tecrübenin daha yoğun bir şekilde yaşandığı söylenebilir.

Kadınların fitratlarında daha çok sevilme ve korunma ihtiyacı vardır. Bu sebeptendir ki kadın sevgiyle yaklaşan eşine daha çok bağlanır, kendisini daha çok ona ait hisseder. Nitekim Hz. Peygamber, “*Sizin en hayırlınız kadınlarına karşı en iyi davrananınızdır.*”⁴⁰⁹ buyurur. Bunun yolu kadınların haklarını gözetmek, geçimlerini sağlamak, onlara hakaret ve eziyet etmemektir.⁴¹⁰ Özellikle de onların sevilme ve korunma ihtiyaçlarını karşılamaktır.

Hz. Âişe'nin başından geçen, hem Hz. Peygamber hem de Hz. Âişe için zor bir imtihan olan “ifk” hadisesinde Hz. Âişe için ayet indirilip kendisi yüce Allah tarafından temize çıkarılınca Hz. Peygamber sevinçle, “*Ey Âişe! Allah'a hamd et seni temize çıkardı*” buyurur. Bu esnada Hz. Âişe'nin annesi, “*Kalk Resûlullah'a teşekkür et.*” der. Hz. Âişe yüreğindeki kırılganlığı atamamıştır ve şöyle der: “*Vallahi hayır! O'na teşekkür etmeyeceğim, sadece Allah'ıma hamd edeceğim. Benim suçsuzluğumu Rabbim vahiy buyurdu.*”⁴¹¹

Yukarıdaki hadiste belirtildiği gibi, Hz. Âişe kendisine atılan iftiraya çok üzülmüş ve eşinin buna inanmış olabileceğini düşünerek hastalanmış, bir süre sonra da ailesinin yanına gitmiştir. Gerek kadın gerekse erkek için iftira böyle kötü sonuçlar doğurabilmektedir. Kadını kızdıran ve derin bir hayal kırıklığına sevkeden şey ise, bu sırada eşinin kendisine karşı güveninin sarsılmış olmasıdır. Kadın, eşinin kendisinden kuşku duyduğunu hissettiği takdirde kırılabilir. İşte Hz. Âişe yalnızca Allah'a teşekkür edeceğini ifade etmekle Hz. Peygamber'e karşı kırılganlığını sitemle hissettirmek istemiştir.

Hz. Peygamber eşi Hz. Âişe'ye, “*Ben senin benden razı olduğun zamanları ve bana kızdığın zamanları biliyorum*” der. Hz. Âişe, “*Nasıl yani?*” diye sorar. Hz. Peygamber, “*Benden razı olduğun zaman 'Muhammed'in Rabbine yemin olsun ki' diyorsun. Bana kızgın olduğun zamanlarda ise 'İbrahim'in Rabbine yemin olsun ki!' diyerek yemin ediyorsun.*” buyurur. Hz. Âişe, “*Doğru söylüyorsun. Ben ancak senin adını terk ederim!*” der.⁴¹² Resûlullah'ın iyi bir eş olmasından dolayı Hz. Âişe kızgın

⁴⁰⁷ Müslim, Cenâiz 15; Ahmed b. Hanbel, III, 130, 143; Buhârî, Cenâiz 42; Ebû Davûd, Cenâiz 22-23; Tirmizî, Cenâiz 13.

⁴⁰⁸ Buhârî, Salât 86, Kefâlet 4.

⁴⁰⁹ Müslim, Radâ' 60.

⁴¹⁰ Bkz. Canan, *Kütübü Sitte Tercümesi*, XVII, 214.

⁴¹¹ Buhârî, Şehâdât 15, 30, Hıbe 15, Cihâd 64, Meğâzi 11, 34; Müslim, Tevbe 56.

⁴¹² Buhârî, Nikâh 108; Müslim, Fedâilü's- Sahâbe 80.

olduğu zaman Resûlullah'ın sadece ismini terk ettiğini ancak kendisinden vazgeçmediğini bildirmiştir. Öte yandan Hz. Peygamber de eşinin davranışlarını ve sözlerini dikkatlice takip etmiş; bundan hareketle onun yaşadığı psikolojik durumu anlamaya çalışmıştır. Burada Hz. Âişe'nin eşine “ince ve zarif” bir tepkisinden söz edilebilir.

Eşinden ilgi ve sevgi görmek isteyen kadın eşini kimseyle paylaşmak istemeyebilir; bu da kıskançlığa yol açar. Kıskançlık duygusu hadislerde “gayret” kelimesi ile ifade edilmiştir. Makul ve ılımlı olan her kıskançlık insanın doğasında var olan fitrî bir eğilimdir. Bu anlamda Hz. Peygamber, kadınların bazı huysuzlukları ve kıskançlıkları karşısında sabredilmesini, onlarla iyi geçinilmesini, çeşitli yollarla onların gönüllerinin hoş tutulmasını tavsiye etmiştir.⁴¹³ Kıskançlık insanda erdemler oluşturduğu takdirde bir fazilet olarak kabul edilebilir. Kıskançlığın bu yönü Hz. Peygamber tarafından övülür. Zira Hz. Peygamber, “Allah'tan daha kıskanç hiçbir kimse yoktur. İşte bundan dolayı o fuhşiyatı haram kılmıştır. Hiç kimse de övülmeyi Allah'tan çok sevemez.”⁴¹⁴ buyurur. Allah'ın kıskanması kulun haramlara bulaşması olarak açıklanmıştır. Allah kulunu çok sevmesi hasebiyle onun günaha girmesine gayret/kıskançlık eder; yani işlediği ameller nedeniyle kulunun fitratının bozulmasına gazap eder. Bu açıdan kulların işledikleri aşırılıklar sebebiyle “Gayretullah'a dokunur” tabiri kullanılır. Dolayısıyla insanın sevdiklerini kıskanması onları korumak maksadıyla olduğu zaman olumludur ve faydalıdır.

Sahabeden Sa'd bin Übade (ö. 14/635), “Eğer eşimin yanında yabancı birini görürsem, onu kılıcımın eni ile değil, keskin tarafıyla vururum.” der. Hz. Peygamber şöyle buyurur: “Sa'd'ın bu kıskançlığına hayret mi ediyorsunuz! Şüphesiz ben ondan daha kıskancım ve Allah'ta benden daha kıskançtır.”⁴¹⁵ Bu hadis kıskançlığın “fitrî bir duy” olduğunu göstermektedir.

Resûlullah'ın eşleri arasında kıskançlık hadiseleri meydana gelmiştir. Fıtrata konulmuş olan bu kıskançlık duygusu karşıdaki insana zarar vermediği müddetçe olumludur, zira bazı insanlar kıskanılmadığını düşünerek sevilmediği hissine kapılabilmektedir. Bu anlamda Hz. Peygamber'in eşleri arasında gerçekleşen kıskançlığa dair hadisler aşağıda kaydedilmiştir:

H. Peygamber kendisiyle evlenmesi için Ümmü Seleme'ye teklif gönderdiğinde, Ümmü Seleme, “Benim çok çocuğum var ve ben çok kıskanç bir kadını” der. Hz. Peygamber, “Allah ve Resûlü sana ve çocuklarına yeter! Kıskançlığı ise senden gidermesi için Allah'a dua ederim” buyurur.⁴¹⁶ Ümmü Seleme'nin kıskançlığı kendisine zarar verecek bir boyuta ulaşması nedeniyle Hz. Peygamber onun için dua etmektedir.

H. Peygamber sefer esnasında hanımları arasında kura çeker, kuradan çıkan hanımlarıyla sefere giderdi. Bir sefer esnasında kurada Ümmü Seleme ve Safiyye bint Huyey çıkar. Resûlullah, Ümmü Seleme'nin hevdeci sanarak Safiyye'nin hevdecine biner. Kalma sırası Ümmü Seleme'dedir. Safiyye ile konuşurken o esnada Ümmü Seleme aniden gelir. Resûlullah konuştuğu kişinin Safiyye olduğunu anlar. Ümmü Seleme'nin yanına varınca, “Sen Allah'ın elçisi olduğun hâlde benim sıramda gider ve o Yahudi kıızıyla konuşursun öyle mi?” der. Fakat bu sözlerinden dolayı daha sonra pişmanlık duyar. Resûlullah'a şöyle der, “Ya Resûlallah! Benim için istiğfarda bulun.

⁴¹³ Hayati Hökelekli, “Kıskançlık”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, Ankara, 2002, XXV, 496-497; Canan, *Kütübü Sitte Tercümesi*, XVII, 215.

⁴¹⁴ Buhârî, Nikâh 107.

⁴¹⁵ Buhârî, Nikâh 107.

⁴¹⁶ Müslim, Cenâiz, 3.

Çünkü beni buna sevk eden kıskançlık idi.” der.⁴¹⁷ İnsana kıskançlık duygusu galip geldiği zaman istemediği söz ve davranışlarda bulunabilir. Bu sebeple Ümmü Seleme sarfettiği sözden dolayı pişman olmuş ve Resûlullah’tan kendisi adına istiğfarda bulunmasını istemiştir.

Hiz. Peygamber başka bir sefere çıkacakken yine kura çeker ve bu defa kurada Hiz. Âişe ve Hiz. Hafsa çıkar. Resûlullah genellikle gece olunca Hiz. Âişe’nin devesine biner onunla yolculuk ederdi. Bu durumu kıskanan Hiz. Hafsa bir gün Hiz. Âişe’den izin istemiş, *“Bugün senin devene ben binsem sen de benim deveme binsen de ben de görmediğim yerleri görsem.”* diye teklifte bulunur. Hiz. Âişe bu teklifi kabul eder, böylece o gece birbirlerinin devesine binerler. Nihayet Hiz. Peygamber deveye biner, devenin hevedecinde Hiz. Hafsa vardır. Yola devam ederler. Bir süre sonra Hiz. Peygamber’in olduğu deve gözden kaybolur, Hiz. Âişe kıskançlığa kapılır. Konaklamak için durunca Hiz. Âişe ayağını içinde zararlı böceklerin olduğu otların arasına sokar ve *“Ey Rabbim! Ayağımı bir akrep ya da yılan soksun da ben de Resûlullah’la konuşmaya muktedir olayım.”* diye dua eder.⁴¹⁸ Hiz. Âişe’nin Resûlullah’a olan sevgisi onu çoğu zaman bu çeşit aşırı kıskançlığa sevk etmiştir. Öyle ki her gece kendisiyle yolculuk yapan Resûlullah’ın bir gece Hiz. Hafsa ile gitmesine kendisi izin vermiş olsa da tahammül edememiş, kendisini zararlı böceklerin sokmasına razı olacak hâle gelmiştir.

Hiz. Âişe, Peygamber’in hanımları arasında en çok Hatice’yi kıskandığını itiraf eder. Bunu şu sözlerle dile getirir: *“Sürekli adı anılırdı. Ayrıca Allah ona Cennette içi oyulmuş inciden bir köşkle müjdelemiştir. Resûlullah kimi zaman bir koyun keser, sonra da onu parçalar, arkasından Hatice’nin arkadaşlarına gönderirdi. Sanki Hatice’den başka kadın yokmuş!”* Onun bu sözlerine karşın Hiz. Peygamber ilk eşi Hatice’yi över ve *“Ondan çocuklarım oldu”* derdi.⁴¹⁹

Hiz. Peygamber’e duyulan sevgiden olsa gerek, ezvac-ı tahirat arasında bir yarıştan söz edilebilir. Herkes kendi faziletiyle ön plâna çıkmaya çalışıyordu. Nitekim Hiz. Zeynep, Resûlullah’ın diğer eşlerine karşı, *“Sizleri Peygamber ile aileleriniz evlendirdi. Hâlbuki beni onunla yedi kat göklerin üstünden Yüce Allah evlendirdi!”*⁴²⁰ diyerek övünürdü.

Kadındaki fitrî/psikolojik temayüllerinden biri de eğlencedir. Bu anlamda Hiz. Peygamber kadınların makul ve meşru sınırlar içerisinde eğlenmesine ve süslenmesine izin vermiştir. Hiz. Âişe’ye bir düğün esnasında şöyle demiştir: *“Eğlence yok mu? Ensar eğlence sever.”*⁴²¹

Hiz. Aişe’den gelen bir başka rivayet şöyledir: *“Resûlullah, benim yanımda iki cariyeye, Buas savaşı ile ilgili ezgiler söylerken çıkageldi. Gidip yatağı üzerine yan üstü uzandı ve yüzünü bizden çevirdi. Derken babam Ebû Bekir çıkageldi. Beni derhal azarladı, ‘Resûlullah’ın evinde şeytan çalgısı ha!’ dedi. Bunun üzerine Resûlullah ona yönelip ‘Bırak onları söylesinler.’ buyurdu. Onlar sohbe dalıp dikkatleri bizden uzaklaşınca, ben cariyelere göz işareti yaptım, kalkıp gittiler.”*⁴²² Resûlullah hoşlanmasa dahi bayram günlerinde eğlence konusunda aile fertlerine karşı müsamahakâr davranmıştır.

Hiz. Peygamber meşru ölçülerdeki düğün eğlencelerine katılmıştır. Zira Rubeyyi bint Muavviz’in düğününe katılmış ve orada cariyelerin söylediklerini dinlemiştir.

⁴¹⁷ Ebû Dâvûd, Sünnet 4.

⁴¹⁸ Buhârî, Nikâh 97; Müslim, Fedâilü’s- Sahâbe 88.

⁴¹⁹ Buhârî, Menâkıbü’l-Ensâr 20.

⁴²⁰ Buhârî, Tevhîd 22.

⁴²¹ Buhârî, Nikâh 63.

⁴²² Buhârî, İdeyn 2, 3, 25, Cihâd 81, Menâkıb 15, Müslim, İdeyn 19.

Rubeyyi bint Muavviz, “Ben evlendiğim zaman Peygamber (sav) bize geldi ve yatağıma oturdu. Cariyelerimiz tefler çalıp Bedir’de öldürülen babalarına ağıtlar yakıyorlardı. İçlerinden birisi şunu terennüm etti, ‘İçimizde yarın ne olacağını bilen bir peygamber vardır.’ Bunun üzerine Resûlullah (sav) ona, ‘Bunu bırak da önceki söylediğini söyle!’ dediğini anlatır.⁴²³

Hız. Peygamber kadınların fitrî yapılarına uygun biçimde ve tesettüre riayet ederek giyinmelerini ve süslenmelerini tasvip etmiştir. Kadınların ipekli giymesine ve altın takmasına müsaade edilmiş, ancak erkeklere bunlar yasaklanmıştır. Hız. Peygamber devrinde kadınların süslandıkları bilinmektedir. Onların takı olarak gerdanlık, boncuk dizilmiş kolye, altın veya gümüşten yapılmış bilezik, küpe taktıkları anlaşılmaktadır. Kadınlar kına ile boyanarak vücutlarına çeşitli kokular sürerek ve saçlarını yaptırarak süslenirlerdi.⁴²⁴ Bununla ilgili rivayetlerden aşağıda bahsedilecektir:

Hız. Aişe şöyle rivayet etmiştir: “Bir kadın perde arkasından Resûlullah’a (sav) bir mektup uzattı. Hız. Peygamber elini derhal geri çekip şöyle dedi, ‘Bu bir adam eli midir, yoksa kadın eli midir?’ Ben de, ‘Kadın elidir.’ dedim. Resûlullah şöyle buyurdu: ‘Eğer sen kadın olsaydın tırnaklarının rengini kına ile değiştirirdin.’⁴²⁵

Ümmü Leyla şöyle bildirir: “Allah Resûlü’ne (sav) biat ettik. Bizden aldığı sözler arasında şunlar vardı: ‘Topuklarımızı boyamak, yıkanıp taranmak, ellerimizi hitabdan (bir çeşit boya) mahrum bırakmamak.’ Dedi ki, ‘İki gümüş bilezik edinmeye gücümüz yettiğinde edinmemizi aksi hâlde az bir şeyle de olsa ellerimizi boyamamızı emretti. Sakın erkeklere benzemeyin!’ buyurdu.”⁴²⁶ Hız. Peygamber burada kadının fitratındaki süslenme ihtiyacına dikkat çekmektedir. Bu yapılmadığı takdirde kadın, fitratının dışına çıkarak erkeğe benzemeye başlar.

Bu konuda Hız. Peygamber, “Kendilerini erkeklere benzeten kadınlara ve kendilerini kadınlara benzeten erkeklere lanet olsun” buyurur.⁴²⁷ Erkekler ve kadınlar giyim-kuşam, süslenme ve davranışlarında farklı fitrî özelliklere sahiptirler. Her ikisinin de birbirine benzemeye çalışması kesin bir dille yasaklanmıştır. Bireyin ruhsal dünyasında giydiği kıyafetin, taktığı aksesuarın manevî bir etkisi olmaktadır. Bu sebeple Hız. Peygamber, erkeklerin altın takmasını ipek elbise giymesini kerih görmüştür.⁴²⁸

Kadınların fitratlarında bulunan beğenilme arzusunun helâl dairede tatmin edilmesi gerekmektedir. Zira Hız. Peygamber kadınların dışarı çıkarken koku sürünmemelerini “Siz kadınlardan herhangi biriniz mescitte hazır bulunmak istediği zaman koku sürünmesin.”⁴²⁹ buyurarak yasaklamıştır,

Ensârden bir kadın Resûlullah’a gelerek kızının saçlarının döküldüğünü, eşinin ise onun güzelleşmesini istediğini bunun için kızının saçına başka birinin saçını ekleyip ekleyemeyeceğini sormuş, bunun üzerine Hız. Peygamber, kadınların başlarına saç eklemesi ve eklettirmesini yasaklamış hatta lanet etmiştir.⁴³⁰ Böyle bir ekleme fitrata müdahaledir. Süslenmenin bedene bir şey ekleme veya çıkarmadan ziyade aksesuarla yapılmasına müsaade edilmiştir.

⁴²³ Buhârî, Meğâzî 12, Nikâh 48, Tirmizî, Nikâh 6.

⁴²⁴ Savaş, a.g.e., s. 216.

⁴²⁵ Ebû Dâvûd, Tereccül 5; Ahmed b. Hanbel, VI, 262; Nesâî, Zînet 18;

⁴²⁶ Ebû’l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân Heysemî, Mecma’ü-z Zevâid, V, 171.

⁴²⁷ Buhârî, Libâs 61; Tirmizî, İsti’zân ve Âdâb 67

⁴²⁸ Buhârî, Libâs 25, 45, 46.

⁴²⁹ Müslim, Salât 142; Ebû Davûd, Salât 52.

⁴³⁰ Buhârî, Nikâh 94, Libâs 82, 83, 84, 85, 86, 87; Müslim, Libâs ve’z-Zînet 115, 117, 118, 120; Dârimî, İsti’zan 19; İbn Mâce, Nikâh 52; Ebû Davûd, Tereccül 5; Tirmizî, Libâs 25; Nesâî, Zînet 22, 24, 67.

Bedendeki bu çeşit müdahalelerin kadın psikolojisinde doğuracağı olumsuz etkilerden günümüzde çokça bahsedilmektedir. Güzelleşmek uğruna yapılan estetik ameliyatlar sonucunda bir çok travma ile karşılaşmaktadır. Hâlbuki ruh ve beden bir bütündür; bedene yapılan müdahale ruhta aksi bir tesir meydana getirir. İşte Kur’ân, fitratı bozmaya dönük bu hareketlerin şeytanın telkiniyle yapıldığını bildirmektedir.⁴³¹

Estetik gayelerle girişilen cerrahi operasyonlar “Allah’ın yarattığında değişme olmaz”⁴³² ayetine ters düşmektedir. Resûlullah, “Dövme yapanlar ve yaptıranlar, yüzün tüylerini yolarlar, yoldurtanlar, seyrek dişli güzel görünmek için dişlerinin arasını yontan sırtkanlar, Allah’ın yarattığını değiştirenlere Allah lânet etmiştir.”⁴³³ buyurur. Bu nedenle insanın asli görünüşünü bozan her türlü estetik işlem fitratı bozmak olarak kabul edilmektedir.⁴³⁴

5.7. Kadın Fıtratını Gözetmeye Dair Hadisler

Allah’ın Resûlü, erkek mü’minlere kadın fıtratını gözetmelerini ve onların fıtratına uygun muamelede bulunmalarını telkin etmiştir. Aşağıda kadın fıtratını gözetmeyi telkin eden iki hadis ve değerlendirmesi yer almaktadır.

Hz. Peygamber seferlerin birinde, güzel sesiyle ve şiirleriyle develeri hızlı yürüyüşe sevk eden Enceşe isimindeki sahabeye, “*Ya Enceşe! Yavaş ol! Develerin üzerinde kârûreleri -cam gibi narin olan kadınları- hızlı yürütme*” diye seslenmiştir.⁴³⁵

Yukarıdaki hadiste kadınlar, zarif bir benzetmeyle, kırılğan cam parçasına veya gözbebeğine –“kârûre”nin gözbebeği anlamı da vardır- benzetilerek nezaketlerine, zerafetlerine, kırılğanlıklarına ve darbelerden uzak tutulmaları gerektiğine dikkat çekilmiştir. Dolayısıyla kadınlara karşı fıtratlarına uygun şekilde, nazik ve hassas davranmak gerektiği ifade edilmiştir.⁴³⁶

Allah’ın Resûlü, bir başka hadisinde, “*Şüphesiz kadın kaburga kemiği gibidir. Onu zorla doğrultmaya çalışırsan kırarsın. Onu olduğu gibi bırakırsan, ondan fayda görürsün.*”⁴³⁷ buyurmaktadır.

Yukarıdaki hadiste, kadınların Yüce Yaratıcı tarafından hususi bir fıtratla yaratıldığı, bu yaratılışın kadına fıtrî vazifeler yüklediği, böylece hayata ve topluma faydalar sağladığı; erkek fıtratını esas alarak kadın fıtratını istihdama teşebbüsün ve zorlamanın yaratılıştaki hikmete aykırı olduğu ifade edilmektedir.

⁴³¹ “... ‘Yine onlara emredeceğim de Allah’ın yarattığını değiştirecekler.’ Kim Allah’ı bırakıp da şeytanı dost edinirse şüphesiz o, apaçık bir hüsrana düşmüştür.” Nisâ, 4/119.

⁴³² Rûm, 30/30.

⁴³³ Buhârî, Libâs 82, 84, 85, 86, 87; Müslim, Libâs ve’z-Zînet 120.

⁴³⁴ Faruk Beşer, “Süslenme”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, Ankara, 2010, XXXVIII, 178-180.

⁴³⁵ Müslim, Fedâil 71; İbn Sa’d, *a.g.e.*, X, .437.

⁴³⁶ Özdeş, *a.g.e.*, s. 66.

⁴³⁷ Buhârî, Enbiyâ 1, Nikâh 79, 80; Müslim, Radâ‘ 59, 65; Tirmizî, Talâk ve Li‘ân 12.

SONUÇ

Fitrat Kur'ân'da "yaratılış" anlamında kullanılmıştır. Farklı kalıplarda kullanılan bu kelime Kur'ân'da 14 yerde geçmektedir. Kadın ve erkek doğuştan yaratılıştan maddî ve manevî kimlik bakımından farklı fitratlarda yaratılmışlardır. Ancak her ikisi de "insan" niteliği itibarıyla birdir. Birinin diğerine üstünlüğü söz konusu değildir. Aksine fitraten her ikisi birbirine muhtaç, biri diğerini tamamlayacak mahiyettedir.

Kadın-erkek hayata birlikte başlamışlardır. Ancak insanlığın ortaya çıkışından beri fiziksel güçten olsa gerek, erkek daha çok baskın olmuş; kadın ise ezilmiştir. Uzakdoğu dinlerinde ve Hint toplumunda kadın erkekten daha aşağı bir seviyede görülmüş ve dini özgürlüğü, miras, aile hayatı bakımından birçok haktan mahrum bırakılmıştır. İlahî niteliği bozulmuş olan Yahudilik ve Hristiyanlıkta da kadınların birçok ferdî, içtimaî, hukukî ve iktisadî haklardan yoksun kaldığı, Yahudilikte erkeklerin her günün başlangıcında kadın olmadığı için hayata şükrederek başladıkları ve kadınların erkek için yaratıldığı inancının hâkim olduğu, Hristiyanlıkta da durumun pek farklı olmadığı görülmektedir.

Cahiliye dönemi Arap toplumunda ise kadına verilen değer bütünüyle bozulmuştur. Zira o devirlerde, kadınlara karşı zulüm ve haksızlıklar had safhada olup onların sözlerine itibar edilmemekteydi. Öyle ki, kız çocuğuna sahip olmak aile için büyük bir utanç vesilesi olmakta, bu sebeple kız çocukları diri diri toprağa gömülmekteydi.

Kur'ân'ın indirilmesi ve İslâm'ın hayat nizamı hâline gelmesiyle, kadınların ferdî, sosyal, hukukî alanlarda hakları verilmiş ve itibarları iade edilmiş, toplum nezdinde saygınlıkları artırılmıştır. İslâm'la kadının yok sayılmasının, değersiz bir varlık olarak algılanmasının, "aslî günah inancı"nın ve "erkek için yaratılan kadın" anlayışının önüne geçilmiştir.

Kur'ân'ın kadına verdiği en önemli hakların başında ona şahsiyet kazandırması gelmektedir. Kur'ân, Allah katında üstünlüğün erkek ya da kadın olmakla değil ancak takva ile mümkün olabileceğini ifade etmiştir. Dinî vecibelerinin yerine getirilmesi noktasında kadın erkek bir tutulmuştur. Hz. Peygamber erkekleri davet ettiği gibi kadınları da İslâm'a davet etmiştir. Hayatın her kademesinde (çalışma, ticaret, savaş, siyaset) Hz. Peygamber'in yanında kadınlar olmuştur. Kendilerine gösterilen hürmeti bilen kadınlar, Hz. Peygamber'le birlikte savaşlara iştirak edip geri hizmetlerde bulunarak İslâm'a hizmet etmek istemişlerdir. Resûlullah, kadınların eğitim ve öğretimlerine katkıda bulunmuş, mescitlere rahatlıkla girebilmeleri için onlara imkân vermiştir.

İslâm kadınlara evlilik hususunda söz hakkı tanımıştır. Bazı hâl ve şartlarda onlara boşanma hakkı vermiştir. Eşlerinin vefatları durumunda Cahiliye toplumunun aksine kadınları hür ve serbest bırakmıştır. Boşandıkları takdirde erkeklere kadınların "fitri halleri"ni gözetmeleri emredilmiştir. İslâm'ın ortaya çıkışıyla kadınların birçok hakkı koruma altına alınmıştır. Bu doğrultuda kadınlara karşı işlenen suçlarda müteakibliyet esası/kıyas getirilmiştir. Önceleri mirastan mahrum bırakılan kadına pay verilmiştir.

Hız. Peygamber'in (sav) kadınların yaratılış gayesi/sorumlulukları açısından kadınlarla muâşeretini Kur'ân'la paralellik göstermektedir. O, kadınların her türlü sorununu danışacağı bir merci olmuş, kadınların sıkıntılarını birebir dinleyip çareler üretmiştir. Annesiz büyüyen Hız. Peygamber, müşrik dahi olsa anneye hürmet edilmesi gerektiğini ifade etmiş, anneye itaatsizliğin büyük günah olduğunu söyleyerek anneliğin ne kadar yüce kutsal bir değer olduğunu göstermiştir. Eşlerine karşı her daim anlayışlı, merhametli ve sabırlı davranmış; onları kırmamak, üzmemek için elinden geleni

yapmıştır. Kızlarını ayakta karşılayarak sevgisini göstermiş, sık sık evlerinde onları ziyaret etmiş, onlara hizmet etmekten geri durmamış, onlarla bizzat ilgilenmiştir.

Resûlullah eşleri ve kızlarıyla muaşerette onların fitrî hâllerine tahammül gösterirken dünyalık taleplerini reddetmiştir. Kızlarına ve eşlerine asgari düzeyde yaşamayı emretmiştir. Hz. Peygamber; ailesinden olan kadınlara, dadısına, annesinin yokluğunda kendisini besleyen ve koruyanlara karşı devamlı vefalı olmuştur. Bütün bunları yaparken kadının sosyal hayatın temel umdesi olduğunu nazara vermiştir. Akraba olmayan mümin kadınlarla da Allah'ın elçisi olması nedeniyle diyalogları olmuştur. Onların sorularına sabırla cevap vermiştir.

Hz. Peygamber, kadınların fitrat farklılığına, onların kırılgan, hassas yapılarına; *“Şüphesiz kadın kaburga kemiği gibidir. Onu zorla doğrultmaya çalışırsan kırarsın. Onu olduğu gibi bırakırsan, ondan fayda görürsün.”* buyurarak dikkat çekmiştir. *“Sizin en hayırlılarınız kadınlarına karşı hayırlı olanınızdır”* emriyle, kadınlara nasıl davranılması gerektiğinin altını çizmiştir.

Kadınla erkek arasında yaratılıştan kaynaklanan fitri farklılıkların bulunması tabiidir. Bunların doğru yönlendirilmesiyle duygu ve davranış bakımından toplumda bir dengenin ortaya çıkacağı muhakkaktır. Böyle olmadığı takdirde aileden başlayan bu dengesizlik ve bozukluk hâli topluma da sirayet edecektir. Biyolojik bakımdan kadın, anne olması hasebiyle birçok farklı deneyim yaşamaktadır. Bunun da kadının psikolojisini etkilemesi doğaldır. Biyolojik olarak hâlden hâle giren kadının psikolojisinde de böyle çalkantılı bir yaşantının ortaya çıkması normaldir. Bedensel değişim, ruhsal değişimi de beraberinde getirmektedir. Hz. Peygamber bütün bunları nazara alarak kadınlara şefkatli merhametli ve anlayışlı yaklaşılması gerektiğini müminlere tavsiye etmiştir.

Fitratın bir neticesi olarak kadın ve erkeğin fiziksel görünüşleri farklıdır. Bütün kutsal akidelerde ve İslâm'da kadının vücudu mahrem kabul etmiştir. İslâm, iç görünüşü daha çok önemser ve *“Allah'ın dış görünüşten ziyade amellere ve kalplere bakacağı”* vurgulanır. Bu çerçevede kadının ve erkeğin fitratları üzere kalması, birbirine benzemeye çalışmaması tavsiye edilir. Fitratıyla barışık olmayanların fitrî görünüşlerini bozmaya çalıştıkları görülmektedir. Her ne kadar günümüzde birçok kadın bu maksatla çeşitli operasyonlar geçirmiş olsa da istediği sonuca, mutluluğa ulaşamadığı da bir gerçektir. Zira iç ve dış görünüş bir bütündür. Fitrata yapılan her müdahale Allah'ın yarattığı, koyduğu ölçüyü/mizanı bozmaya bir teşebbüstür; mutsuzluğa açılan bir kapıdır. Bu zaviyeden fitratlarıyla barışık nesillerin yetişmesi için küçük yaşlardan itibaren bir program geliştirilmesi gerekir.

KAYNAKÇA

- AHMED B. HANBEL, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî, 2001. el-Müsned, Müessesetü'r risâle, yy.
- AKDEMİR, S., 1997. "Tarih Boyunca ve Kur'ân-ı Kerîm'de Kadın", Ankara Üniversitesi, İslâmî Araştırmalar Dergisi, c.10, Ankara, ss. 249-258.
- ALASKORAVA, P., 2015. İlahi Dinlerde Kadının Statüsü, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta.
- ALTINTAŞ, R., 2000. "Cahiliye Arap Toplumunda Kadın", Diyanet İlmî Dergi, c. 37, sy. 1, ss. 60-84.
- ARPAGUŞ, H. K., 2010. "Kur'ân Perspektifinden Yaratılış İtibariyle Kadına Bakış", Tarihten Günümüze Kur'ân'a Yaklaşımlar, İstanbul, ss. 587-606.
- ARSLAN, Z. Ş., 2006. Fıtrat Kavramı Çerçevesinde 'İnsanın Neliği', Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) İstanbul.
- ATAR, F., 2006. "Mükâtebe", TDV İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, c. 31, ss.531-533.
- ATEŞ, S., 1990. Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsîri, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul.
- , 1997."İslâm'ın Kadınlara Getirdiği Haklar", 19 Mayıs Üniversitesi, İslâmî Araştırmalar Dergisi, Ankara, c.10, sy. 4, ss. 304-310.
- AYKAÇ, M., 1995. "Fâtıma Bint Esed", TDV İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, c.12, ss.225.
- BAKTIR, M., 2009. "Suffe", TDV İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, c. 37, ss. 469-470.
- BAŞARAN, S., 1995. "Ervâ bint Abdülmuttalib", TDV İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayını, İstanbul, c. 11, ss.317.
- BEŞER, F., 2010. "Süslenme", TDV İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, c. 38, ss. 178-180.
- BİĞİYEYEF, M. C., 1999. Hatun, Çev. Mehmet Görmez, Kitâbiyat, Ankara,
- BİREKUL, M., 2004. Peygamber Günlerinde Kadın, Yediveren Yay., Konya,
- BOZKURT, N., 2005. "Minber", TDV İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayını, İstanbul, c. 30, ss. 101-103.
- BUHÂRÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail, 1992. el-Câmi'u's-Sahîh, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- CAN, B., 2011. "Fıtrat Ekseninde Ailenin Yeniden İnşası", Savrulan Dünyada Aile Sempozyumu, İstanbul.
- CANAN, İ., 2013. Hz. Peygamber'in Sünnetinde Terbiye, Akademi Yayınları, İstanbul,
- , 2016. Kütübü Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları, Ankara, c. 1- 18
- CÜBRAN, Mesud, 1978. er-Raid Mu'cemun Luğaviyyun Asriyyun, Daru'l-İlm li'l-Melayin, Beyrut.
- ÇELİK, H., "Kur'ân da Fıtrat ve Fıtratın Değiştirilmesi", İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c.2, sy. 1, 2011, ss. 187-205.
- ÇINAR, C., 2014. İlâhî Diyalog Bağlamında Kadının Yeri, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Samsun.
- DÂRİMÎ, Abdullah b. Ebû Abdurrahman, 1407/1986. Sünen'ü Dârimî, Daru'l Kitabi'l Arabiyye, Thk. Fevvez Ahmed, Beyrut, II.
- DAYHAN, A. T., 2012. "Ümmü Varaka" TDV İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayını, İstanbul, c. 42, ss. 232-233.
- DOĞAN, M., 2001. Büyük Türkçe Sözlük, Gerçek Hayat Yayınları, İstanbul.

- DÖNDÜREN, H., 2000. “İlâ”, TDV İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, XXII, ss. 61-62.
- EBÛ DÂVÛD, Süleyman b. Eş’as es-Sicistânî, es- Sünen Terceme Şerhi, 1987. Çev: İsmail Lütü ÇAKAN, Şamil Yayınevi, İstanbul.
- ECE, H. K., 2000. İslâm’ın Temel Kavramları, Beyan Yayınları, İstanbul.
- EFENDİOĞLU, M., 2002. “Kayle bnt. Mahreme”, TDV İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, Ankara, c.25, ss. 82-83.
- ERTEN, M., 2003. “Kur’ân’da “Zevc” kelimesi ve Türkçe’ye Çeviri Sorunu”, EKEV Akademi Dergisi, y.7, sy.17, 2003, s. 49-58.
- HAMÎDULLAH, M., 1993. İslâm Peygamberi, çev. Salih Tuğ, İrfan Yayıncılık, I-II.
- HARMAN, Ö. F., 2001. "Kadın", TDV İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, c.24, ss. 82-86.
- HAŞİMÎ, M. Ali, 2015. Müslüman Kadının Şahsiyeti, Risale Yay., İstanbul.
- HEYSEMÎ, Ebü’l-Hasen Nûrüddîn Ali b. Ebî Bekr b. Süleymân, Mecma’ü-z Zevâid, HOŞAB, F., 2008. Nebvî Davet ve Propaganda, Buruc Yayınları, İstanbul.
- HÖKELEKLİ, H., 1996. "Fıtrat", TDV İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, c. 13, ss. 47-48.
- _____, 2002. “Kıskançlık”, TDV İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, Ankara, c.25, ss. 496-497.
- İBN MÂCE, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî, 2012. Es-Sünen, Ravza Yayınları, İstanbul.
- İBN MANZÛR, Ebü’l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem, 1994. Lisanü’l-Arab, I- XV, Dâr Sâdır, Beyrut.
- İBN SA’D, Muhammed Menî El-Haşimî, 2014. El-Basrî, Kitabetü’t-Tabakâtî’l-Kebîr, Çev. Adnan Demircan, Siyer Yayınları, I-XI, İstanbul.
- İRGİ, N., 2000. Hadislerde Kadın Hakları, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Van.
- KANDEMİR, M. Y., 1997. “Hatice”, TDV İslâm Ansiklopedisi, TDV yayınları, İstanbul, , XVI, 465-466.
- _____, 2012. “Ümmü Haram”, TDV İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayını, İstanbul, , c.42, ss. 321-322.
- _____, 2012. “Ümmü Süleym”, TDV İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayını, İstanbul, c.42, ss. 330-331.
- _____, 2005. “Hz. Muhammed”, TDV İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayını, İstanbul, 2005, c. 30, ss. 423-428.
- _____, yy., “Hanımların Dilinde Hz. Peygamber”, Hz. Peygamber ve Aile Hayatı, Haz. İ. Lütü Çakan – İsmail Kurt, İlmi Neşriyat, İstanbul, ss. 90-112.
- KARA, S., 1998. “Tarihi Süreç, Kur’ân ve Hz. Peygamber Açısından Kadın”, EKEV Akademi Dergisi, c.1, s.3, ss. 261-280.
- KARAMAN, H. -ÇAĞRICI, M. -DÖNMEZ, İ. K. -GÜMÜŞ, S., 2017. Kur’ân Yolu Meal ve Tefsiri, DİB Yayınları, Ankara.
- KARAMAN, H.-TOPALOĞLU B., 2015.Arapça-Türkçe Yeni Kamus, Ensar Yayınları, İstanbul.
- KETTÂNÎ, Muhammed Abdulhay, 2003. Et-Terâtîbu’l-İdâriyye, çev., Ahmet Özel, İz Yayıncılık, I-II, İstanbul.
- KÖKSAL, M. A., 2005. İslâm Tarihi, Köksal Yay., I-VIII, İstanbul.
- KÖSE, S., 2016. “Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu”, Mehîr Vakfı Yayınları, Konya.

- KÜÇÜKAŞCI, M. S.- BOZKURT, N., 2004. “Mescid-i Nebevî” TDV İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, Ankara, c.29, ss. 281-290.
- MACDONALD, D.B., 1978. “Fıtrat”, İslâm Ansiklopedisi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul, c.4, ss. 627-628.
- MÂLİK B. ENES, 2014. Muvatta’, Çev. BÜYÜKÇINAR, AHMET M., AKYÜZ, V., ARPA, A. , PUSMAZ, D. YÜCEL, A., Ensar Neşriyat, İstanbul.
- MEHMED VEHBÎ, 1968. Hülâsatu’l Beyan Fî Tefsîri’l- Kur’ân, Üçdal Neşriyat, I-XIV, İstanbul.
- MUHAMMED ESED, 1999. Kur’ân Mesajı, Çev. Cahit Koytak- Ahmet Ertürk, İşaret Yayınları, İstanbul.
- MÜSLİM, Ebü’l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, 2014. Sahih-i Müslim, Çev. Mehmet Sofuoğlu, I-VIII, İrfan Yayınları, İstanbul.
- MÜTERCİM ASİM EFENDİ, Kâmûsü’l-Muhît Tercemesi, Ed. Mustafa Koç, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayını, I-IV, İstanbul, 2013.
- NESÂÎ, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî, 2017. İşâretü’n- Nisâ, Çev. Akın, Hanife - Özbey, F. Havva, I-II, Tahlil Yayınları, İstanbul.
- _____, 1406/1986. Sünenü’n- Nesâî, Mektebetü’l- Matbuati’l- İslâmiyye, thk. Abdulfettah Ebû Gudde, Halep, VIII.
- OKUMUŞLAR, M., 2002. Fıtrattan Dine (Din Fıtrat Eğitim İlişkisi, Yediveren Yayınları, Konya
- ÖZEL, A., 2010. “Tahyir”, TDV İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayını, c. 39, ss. 442-443.
- ÖZDEŞ, T., 2000. Cinsiyet Kimliği, Seyran Yayınları, Sivas,.
- RAGİB el-İSFAHÂNÎ, Ebü’l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal 2016. Müfredât, Çev: Yusuf Türker, Pınar Yayınları, İstanbul.
- SARI, M., el-Mevârid, y.y, Bahar Yayınları, İstanbul.
- SAVAŞ, R., 1992. Hz. Muhammed Devrinde Kadın, Ravza Yayınları, İstanbul.
- ŞAHYAR, A. E., 2012. “Ümare bint Hamza”, TDV İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayını, İstanbul, c.42, ss. 301.
- ŞEKERCİ, H., 2012. Kur’ân-Hayat Ekseninde Mü’min Kadın, Ekin Yayınları İstanbul.
- ŞEMSEDDİN SAMÎ, 2009. Kamus-ı Türki, İkdâm Matbaası, Dersaadet, 1317, /Kâpı Yayınları Tıpkı 4. Basım, İstanbul.)
- ŞENER, M., “Avret”, 1991. TDV İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, Ankara, c.4, ss. 125-126.
- ŞİBLÎ NUMÂNÎ, M., 2005. Sîret’ün-Nebî, İz Yayıncılık, İstanbul.
- TARHAN, N., 2015. Kadın Psikolojisi, Nesil Yayınları, İstanbul.
- TAŞPINAR, İsmail, 2011. Yahudilik ve Hristiyanlıkta Kadın, Köprü Dergisi, sy. 113, İstanbul. <http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=1091> (06.07.2019).
- TİRMİZÎ, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd), 1992. Es- Sünen, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- TOPALOĞLU, B., 2013. İslâm’da Kadın, Ensar Yayınları, İstanbul.
- TOPARLI, R., 2009. Dinî Terimler Sözlüğü, MEB Yayınları, Ankara.
- Türkçe Sözlük, 2005. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- URALER, A., 2009, “Sevde”, TDV İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayını, İstanbul, c. 36, ss. 584-885.
- _____, 2012. “Ümmühatü’l-Mü’minin”, TDV İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayını, İstanbul, c. 40, ss. 306-308.
- YAMAN, A., 2013. “Zihâr”, TDV İslâm Ansiklopedisi, Ankara, XLIV, ss. 387-390.

YARDIM, A., 1995. “Esmâ bint Ebû Bekir”, TDV İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayını, c.11, ss. 402-404.

YAZIR, Elmalılı M. Hamdi, y.y., Hak Dini Kur’ân Dili, I-X, Azim Genel Dağıtım, İstanbul.

ZUHAYLÎ, Vehbe, 2005. Tefsirü’l Münir, tsh. Musa Duman, Risale Yayınları, İstanbul. XV.

İnternet Kaynaklar,

<https://www.nisanyansozluk.com/?k=kadın&Ink1> (10.10.2019)

ÖZ GEÇMİŞ**Kişisel Bilgiler**

Adı – Soyadı : Aysun KÖK

Doğum Yeri ve Tarihi : Kahramanmaraş- 15.06.1980
Medeni Durumu : Evli
Çalıştığı Kurum : Milli Eğitim Bakanlığı
Mesleği : İHL Meslek Dersleri Öğr.

Eğitim Durumu

Lise : Kahramanmaraş İmam-Hatip Lisesi (2000)

Ön Lisans : Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu İşletmecilik Bölümü (2001);
Eskişehir Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi İlahiyat (2010)

Lisans Öğrenimi : İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (İLİTAM-2012);
Çukurova Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Formasyon Eğitimi

Yüksek Lisans Öğrenimi : Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslâm Bilimleri Ana Bilim Dalı, Hadis Bilim Dalı (2019)

Bildiği Yabancı Diller : Arapça, İngilizce

İş Deneyimi

Görev Yerleri : Kurtalan/Siirt Kuran Kursu Öğreticiliği;
Kahramanmaraş Mercimek Dede Kuran Kursu Öğreticiliği; Türkoğlu İHL Meslek Dersleri Öğretmenliği; Hacı Mehmet Kalay Kız AİHL Meslek Dersleri Öğretmenliği

İletişim

E-Posta Adresi : aysunkok@hotmail.com

Tel. :